

UiT

NORGES
ARKTISKE
UNIVERSITET

Fakultet for humaniora, samfunnsvitenskap og lærerutdanning

Majdan 2013–2014:

Plassen, protestene, drivkreftene.

—
Arve Hansen

Mastergradsoppgave i Russlandsstudier, studieretning kultur, samfunn og historie. Mai 2015

Forsideillustrasjon:

Nyttårsgrana på Majdan, 2. desember 2013.

«Ikke slå barna!» Foto: A. Hansen

© Arve Hansen 2015.

Alle bilder og illustrasjoner er beskyttet av opphavsrett.

Se vedlegg 3.

Abstract

This thesis examines the Ukrainian revolution (2013-2014) in Kyiv: Where did the discontent come from? What functions did the Maidan (Independence Square) have? What motivated and organised the protesters? What was behind the violence?

Ukraine is more diverse than often presented by the media. Discontent comes from two main problems: poor economy and a corrupt elite. Maidan's physical attributes and symbolic value makes it suitable for protests, the latter particularly against Russia. The opposition had little influence on Euromaidan, mainly because the protesters organised themselves and disliked politics. They were motivated more by the governments actions during the protests, than by the authorities discontinuation in EU-integration. The authorities are largely to blame for the violence, but the flat structure of Maidan opened up for more extreme groupings. Ultrationalists played a role in the revolution. Euromaidan, however, was not for ultrationalist ideals, it was an expression of anger against the regime.

Keywords:

Euromaidan; Independence square; Maidan; Protests; Revolution; Ukraine.

Språk og tekst

Fordi Ukraina er et land med flere språk finnes det ulike måter å transliterere ukrainske egennavn. Vi bruker blant annet både *Kharkiv* når det er fra en ukrainsk kilde, men skriver *Kharkov* når det er fra en russisk. Enda mer problematisk er stedsnavn som har vært underlagt forskjellige land gjennom tidene, som *Lviv* (ukrainsk), *Lvov* (russisk), *Lwow* (polsk), *Lemberg* (tysk). Dette gjelder også mennesker, politiske partier og så videre. Siden jeg her holder meg til den ukrainske stavemåten vil noen egennavn være uvant for noen. Det er for eksempel to offisielle stavemåter for hovedstaden i Ukraina: *Kyiv*, fra det ukrainske *Київ*, og *Kiev*, fra det russiske *Киев*. Jeg bruker den ukrainske. *Odesa* er stavet med kun én *s*, *Luhansk* med *h*, og *Lviv* med *i*. Likevel har jeg prøvd å holde meg til etablerte historiske betegnelser som *Kievriket* (ikke *Kyiv Rus* eller *Kyivriket*), *Tsjernobyl* (ikke *Tsjornobyl*) og *Det kosakkiske hetmanatet* (ikke *Zaporizjzjakosakkene*).

Alle ukrainske, russiske og hviterussiske egennavn er transliterert i henhold til tilsvarende anbefalinger fra Norsk språkråds VL 24.10.6 (Transkripsjon av ikke-russisk kyrillisk) og VL 6.2.05 (Transkripsjon av russisk). Dette gjelder ikke navn på forfattere som bruker alternativ transliterasjon. Mindre uttrykk er transliterert eller oversatt fortløpende i teksten. Spesielle ord og uttrykk er beskrevet i teksten eller i fotnote. Sitater på engelsk, ukrainsk og russisk står med originalspråket i teksten, oversettelse av ukrainsk og russisk gis i fotnote. Alle oversettelser er mine egne. Jeg bruker APA 6 som referansestil.

Protestant, protesterende, protestør...

I denne avhandlingen skriver jeg ofte om hva *protestantene* gjorde. Det har ingenting med protestantismen å gjøre. Det er synd at norsk ikke skiller mellom et medlem av en religiøs tro og en som protesterer, slik som det på engelsk kalles *protestant* og *protester*. Verken *demonstrant*, *aktivist* eller *opprører* blir helt dekkende, og *protesterende* eller *deltager i protestene* blir for omstendelig. Hedvig Ølmheim ved UiT foreslo å finne på et nytt ord, f.eks. *protestør*. Det kunne kanskje fungert, men siden Norsk språkråd svarte på min henvendelse om saken med at «[m]an kan bruke *protestant* også om en person som stadig protesterer», har jeg beholdt *protestant* i denne betydningen.

Forord

Dette er ikke den masteroppgaven jeg flyttet til Ukraina for å skrive.

Først i starten av desember 2013 skjønnte jeg at jeg ikke hadde noe valg. Jeg måtte skrive om det som foregikk på Majdan, eller angre på det for alltid.

Det har vært to begivenhetsrike år.

–

Først og fremst skylder jeg en stor takk til veilederen min, Yngvar Steinholt. Han har vist stor interesse og engasjement for prosjektet, fra begynnelse til slutt, og han har vært med på å drive oppgaven opp og fram. Det har vært spennende og lærerikt.

Jeg vil også takke det akademiske miljøet ved UiT, spesielt Andrei Rogatchevski for faglige innspill og støtte. Takk til forskningsgruppen ENCODE, Tallak Moland, Martin Paulsen, Jonas Bjørklund, familien min og alle som har lest og kommentert store og små utdrag av denne teksten.

En stor takk går også til alle respondentene. På og utenfor Majdan.

Маруся, дуже дякую тобі за підтримку.

Arve Hansen

Kyiv, 12. mai 2015

Innholdsfortegnelse

Abstract	iii
Språk og tekst	v
Forord	vii
1 Innledning	1
1.1 Metoder og anvendt teori	3
1.1.1 Intervjuer og samtaler	3
1.1.2 Feltdagbok	4
1.1.3 Medier	5
1.1.4 Forskningslitteraturen	5
1.1.5 Byromsanalysen	5
1.1.6 Kildekritikk og objektivitet	6
1.2 Definisjoner	7
1.2.1 Protest eller sosial bevegelse?	7
1.2.2 Statskupp eller revolusjon?	8
2 Bakteppet	9
2.1 Historie	10
2.2 Ukrainske inndelinger	12
2.3 Nyere politisk historie	14
2.3.1 Selvstendighet	15
2.3.2 2000-tallet: protester og skuffelser	16
2.3.3 Janukovytsj	18
2.3.4 Parlamentsvalget i 2012 og den formelle opposisjonen	20
2.4 Opptakten til Euromajdan	23
3 Fundamentet	26
3.1 Byromsanalyse	26
3.1.1 Kyivs historie	29
3.1.2 Plassens historie	30
3.1.3 Det fysiske byrommet	32
3.1.4 Landemerker på Uavhengighetsplassen	34
3.1.5 Kommunikasjon	35
3.1.6 Strategiske aspekter ved plassen	36
3.1.7 Daglig bruk av Uavhengighetsplassen	36
3.2 Betydningen av Majdan	37

4	Dynamikken	40
4.1	Den formelle opposisjonen	40
4.2	Protestantenes syn på øst og vest	41
4.3	Protestantenes motivasjon	44
4.4	Organiseringen av protestene	48
4.5	Kultur og identitet	56
4.5.1	Bare motstand?	58
5	Voldsspiralen	61
5.1	Årsaker	61
5.1.1	Uoffisiell kontrarevolusjon	62
5.1.2	Majdans egen rolle i Voldsspiralen	64
5.2	Ultranasjonisme	66
5.2.1	Svoboda og ultranasjonalisme i den formelle opposisjonen	67
5.2.2	Symbolikk	68
5.2.3	Høyre sektor	69
5.2.4	Ultranasjonismens betydning for revolusjonen	71
6	Sammendrag og konklusjoner	75
	Referanseliste	78
	Vedlegg 1: Respondenter	89
	Vedlegg 2: Bilder	90
	Vedlegg 3: Oversikt over illustrasjoner brukt i avhandlingen	92

1 Innledning

Onsdag 26. februar 2014 markerte slutten på over tre måneder med protester i Ukraina. I hovedstaden Kyiv hadde flere hundre tusen mennesker samlet seg på Majdan Nezalezjnosti – Uavhengighetsplassen – for å møte landets 19 nye ministre. En etter en ble disse presentert for Majdan hvor de høstet applaus eller ble buet ut. Protestene som hadde hatt plassen som sitt midtpunkt førte til et politisk skifte: presidenten, statsadvokaten, mange ministre og flere andre maktpersoner hadde rømt landet, parlamentsmedlemmer meldte seg ut av presidentens Regionsparti og i butikkene i Kyiv var det utsolgt for sjampanje (feltdagbok, 2014, 26/2).

Det var interessant å se hvor stor respekt de oppmøtte politikerne hadde for folket på Majdan. Folket hadde gitt dem deres politiske makt, og folket kunne også, som en aktivist gjorde det klart fra scenen, kaste dem om de opptrådte uærlig. Nå var folket lei av korruperte, maktmisbrukende politikere. Protestene, kjent som Euromajdan, lignet i begynnelsen på den fredelige Oransjerevolusjonen 9 år tidligere, men eskalerte i en helt annen retning. Det var blodige sammenstøt, mennesker ble bortført og drept, tusenvis ble skadd, og minst 82 drept (Helseministeriet, 2014, 23/2). Slutten på protestene i Kyiv ble også oppstarten på en større konflikt med Russland. Den samme onsdagen de nye ministrene ble presentert for Majdan begynte Russlands militære offensiv som førte til en annektering av Krimhalvøya og krig i Luhansk og Donetsk oblaster.¹ Krigen har i løpet av sitt første år krevd over 6100 liv (FN, 2015, 17/4),² mens nesten to millioner mennesker er fordrevet fra sine hjem³ (FN, 2015, 15/4).

Problemstilling og avgrensninger

I denne avhandlingen undersøker jeg Euromajdan. Jeg spør hvor misnøyen i Ukraina kom fra; hvorfor byrommet Majdan hadde en viktig praktisk og symbolsk betydning for protestene; hva som motiverte, organiserte og drev Euromajdan; og hvorfor hendelsene i Kyiv ble så ekstreme.

Jeg har av plasshensyn vært nødt til å avgrense oppgaven i tid og sted. Jeg har avgrenset tidsrommet fra 21. november 2013 til 22. februar 2014, da det ble kjent at president Viktor

¹ Oblast er en administrativ enhet i Ukraina. Landet har 27 administrative enheter: 24 oblaster, Den autonome republikken Krim og to byer med spesiell status (Kyiv og Sevastopol). Oblast kan oversettes med *region*, *område* eller *fylke* på norsk. Se Fig. C.

² Tallene over drepte er antagelser. Det er sannsynligvis langt fler, blant annet fordi drepte russiske soldater ikke alltid telles. Et passasjerfly MH17 ble også skutt ned over krigssonen 17. juli 2014 med 298 drepte.

³ 1,2 millioner internt fordrevne i Ukraina og 778 000 flyktninger i Russland.

Janukovytsj hadde flyktet.⁴ Avhandlingen er også konsentrert til hendelsene på og i nærheten av Uavhengighetsplassen. Derfor har jeg ikke beskrevet hendelsene i andre byer i detalj. Eksterne aktører som nasjoner og ukrainske oligarker er også utenfor rammene for denne avhandlingen, men jeg nevner naturligvis EU og Russland og ser kort på deres rolle som drivkrefter for protestene. Noen kirkesamfunn har vært tilstede på Uavhengighetsplassen og fungert som en moralsk støtte for Euromajdan mens andre var mot. Da det ikke er noe i mine undersøkelser som tyder på at kirken har hatt en avgjørende rolle under protestene, har jeg heller ikke valgt å fokusere på dette.

Egen motivasjon

Jeg har siden 2006 studert og jobbet nærmere 8 år i Hviterussland, Ukraina og Russland. Min interesse for Ukraina oppstod da jeg først reiste til landet våren 2007, og jeg fikk et nærmere innblikk i ukrainsk politikk og samfunnsliv mens jeg hadde praksisplass ved Den norske ambassaden i Kyiv våren 2011. Denne avhandlingen har vært en god anledning til å sette seg dypere inn i hvordan det ukrainske samfunnet fungerer.

Oppgavestruktur

Kapittel 2 omhandler Ukraina, ukrainsk historiografi og politiske hendelser før november 2013. Jeg ser på argumentene for en åttedeling av Ukraina til fordel for to- og firedelingene man ofte finner i media og academia. Deretter gir jeg en kort oversikt over de viktigste politiske aktørene og over hendelsesforløpet som ledet opp til Euromajdan.

Kapittel 3 er en analyse av byrommet på Uavhengighetsplassen. Jeg går inn på plassens historie, utforming og bruk. Hva er meningen bak ordet *Majdan* og hvorfor er plassen egnet for protester?

Kapittel 4 analyserer dynamikken på Uavhengighetsplassen i fem deler: I 4.1 ser jeg på forholdet mellom den formelle opposisjonen og protestantene, samt diskuterer hva som motiverte de første demonstrasjonene på Majdan. Del 4.2 går inn på om det regionale og geopolitiske skillet i Ukraina var en drivkraft for protestene. I del 4.3 drøfter jeg hva som motiverte protestene, før jeg i del 4.4 fremmer en teori om hvordan organiseringen på Majdan foregikk. Siste del 4.5 analyserer sammenhengen mellom kultur og identitet på Majdan.

I kapittel 5 analyserer jeg den siste måneden av Euromajdan. Jeg diskuterer hva som var årsakene til at volden brøt ut og eskalerte på Majdan i del 5.1, og ser nærmere på aktørene i

⁴ Teltleiren ble stående fram til den ble fjernet av de nye myndighetene 22. august 2014. En analyse av protestene *post-Majdan* faller utenfor rammene jeg har satt for oppgaven.

denne fasen av protestene. Jeg drøfter i del 5.2 spesielt påstanden om at Euromajdan var ultranasjonalistisk.

I kapittel 6 presenterer jeg konklusjonene jeg trekker fra undersøkelsene mine. Jeg argumenterer for at misnøyen i Ukraina kommer av to problemer: dårlig økonomi og en korrump elite, og sinnet mot disse var samlende nok til å bli en drivkraft for Euromajdan på tvers av forskjeller.

Det er 3 vedlegg til denne oppgaven: 1) Detaljert oversikt over intervjuobjekter; 2) Bilder; 3) Oversikt over bilder og illustrasjoner brukt i avhandlingen.

1.1 Metoder og anvendt teori

For å komme fram til svaret på problemstillingen har jeg hatt behov for informasjon om hva som foregikk på plassen og mellom menneskene som deltok der. Kvalitative metoder har den fordel at man får detaljerte og beskrivende svar. Ulempen med kvalitative metoder er at de ikke gir en større oversikt eller målbare data som kvantitative metoder gjør. Siden kvantitative metoder alene er vanskelig å bruke til å forklare sosiale fenomener har jeg valgt å i hovedsak bruke kvalitative metoder, men det hindrer meg ikke i å supplere med funn fra andres kvantitative studier i min egen analyse (blant annet Onuch, 2014; Fond «Demokratytsjni initsiatyvy», 2014).

Jeg har i hovedsak benyttet meg av kvalitativ metode på fire måter: Intervjuer og samtaler, feltdagbok, medier og forskningslitteraturen. Metodene brukt i byromsanalysen er beskrevet i et avsnitt for seg (1.1.5).

1.1.1 Intervjuer og samtaler

I løpet av Euromajdan foretok jeg 23 befaringer til Uavhengighetsplassen og innledet samtaler med mellom to og fire mennesker nesten hver gang. Jeg startet som regel samtaler ved å spørre om aktuelle temaer: «hva forgår nå?» og «hva mener du om [nylig hendelse]?» Deretter spurte jeg om hvor de var fra, hva de gjorde, hvorfor de kom og hva de ville oppnå. Formålet var å finne mennesker som kunne belyse forskjellige deler av Majdan og hadde forskjellige forutsetninger for å svare på spørsmål i noen få dybdeintervjuer. Jeg utførte 10 pilotintervjuer og blant dem valgte jeg ut respondenter til dybdeintervjuene. Mellom januar og mai 2014 hadde jeg 7 dybdeintervjuer med 6 mennesker. En fotograf, en utenlandsk observatør og fire som deltok i protestene (pseudonymer i kursiv):

- *Hanna*. Internettaktivist, 30 år, kvinne.
- Klymenko, Oleksandr. Fotograf, 54 år, mann.
- Løken, Håkon. Oberstløytnant, forsvarsattaché ved Norges ambassade i Ukraina, 51 år, mann.
- *Nadja*. Feltsykepleier, 28 år, kvinne.
- *Stanislau*. Kokk, deltok i grupperingen *Tredje sotnja*, 33 år, hviterussisk mann.
- *Serhij*. Automajdan-aktivist (4.4) og lokalhistoriker, 33 år, mann.

Løken kjenner jeg fra praksisoppholdet mitt på ambassaden, og Klymenko traff jeg gjennom Harald Hoff – en norsk journaliststudent, resten traff jeg på Uavhengighetsplassen. Jeg har også foretatt enkelte mindre intervjuer og serier med samtaler: *Oleksij*, ukrainsk næringsdrivende; Kis Zorjan, ukrainsk LGBT-aktivist; Arnfinn Nordbø, statsviter ved Norsk-ukrainsk handelskammer; «*Majoren*», veteran fra Den afghansk sovjetiske krig (1979–1989); og *Bohdan*, fra organisasjonen UNA-UNSO (5.2.3). Jeg referer til fullt navn eller pseudonymer på respondentene fortløpende, se vedlegg 1 for en oversikt.

Jeg har anvendt to teorier om intervjuteknikk. DiCicco-Bloom & Crabtree (2006) har skrevet om planlegging og utføring av semistrukturerte intervjuer, samt etikk og bearbeiding av materialet. Podcast-serien fra La Trobe University (2013) er ment for journaliststudenter, men har i tillegg gitt mange råd til den praktiske utføringen av intervjuene. De fleste respondentene har fått pseudonymer og jeg har forandret enkelte uviktige detaljer for å beskytte dem. Noen har beholdt navnet sitt fordi jeg har intervjuet dem som offentlige personer, og jeg har gjort det klart for dem det gjelder at de uttaler seg med fullt navn. Alle respondentene til dybdeintervjuene har samtykket til lydopptak, og jeg har transkribert deler av intervjuene etter behov. All elektronisk informasjon er lagret lokalt og under pseudonymer.

1.1.2 Feltdagbok

I perioden juli 2013 til mai 2015 har jeg vært bosatt i Kyiv. I urolige perioder var jeg på plassen nesten daglig, men minimum hver uke (med ett unntak mellom 9. og 30. desember 2013). Besøkene har variert fra korte timesbesøk til hele dager og kvelder. Post-Majdan (26. februar – august 2014) og tiden etter har jeg tatt sporadiske turer til sentrum for å samle informasjon til avhandlingen. Mine erfaringer og observasjoner fra Kyiv er nedfelt i notatbøker, i en dagbok og på diktafon. Stedvis refererer jeg også til egne erfaringer fra tiden før november 2013. Så fremt det ikke kommer fram i teksten refererer jeg til disse som *feltdagboka og egne erfaringer*.

1.1.3 Medier

For å følge med på situasjonen har jeg daglig oppdatert meg på de samme informasjonskanalene som protestantene: sosiale medier som Facebook, Twitter og i mindre grad V Kontakte.⁵ Nett-TV og streaming.⁶ Ukrainske nettaviser. Parallellt har jeg fulgt med på internasjonale, norske og russiske nettaviser.⁷ I denne oppgaven har jeg brukt medier til å finne fakta om hendelsene. Sitater og rapporter om sammenstøt, og informasjonen er brukt som kontrollmateriale.

1.1.4 Forskningslitteraturen

Forskningslitteraturen jeg har anvendt kan deles i to: Utgivelser før november 2013 og utgivelser som drøfter Euromajdan. Utgivelsene før november 2013 har jeg brukt for å se Euromajdan i et langt og et kort tidsperspektiv. Jeg sammenligner informasjon fra bøker (spesielt Wilson, 2005 og 2014), artikler (Åslund, 2013; Onuch, 2014; Shekhovtsov, flere; Umland, flere), foredrag (Center for Strategic and International Studies, 2012), rapporter, og noen museumsbesøk (Nasjonshistorisk museum og Byhistorisk museum). Inntil sommeren 2014 var det relativt få akademiske utgivelser om Euromajdan. Noen spesialister på Ukraina kommenterte hva som foregikk underveis, og det ble publisert undersøkelser på enkelte områder, men det var stort sett små arbeid. Først fra høsten 2014 begynte større akademiske verk å publiseres. Blant annet har Andrew Wilson (2014) gitt ut en bok om krisen i Ukraina og minst én semesteroppgave om temaet er publisert (Georgsen, 2014). Meg bekjent er det ingen som har undersøkt drivkreftene i en egen, større analyse. Noen har diskutert betydningen av enkelte områder (Internett, fascisme, symbolikk etc.), men jeg ønsker å bidra til diskusjonen ved å ta for meg et mer helhetlig bilde av drivkreftene. Jeg har inkludert aktuelle synspunkter fra ledende forskere på Ukraina og sammenligner disse med respondentenes og mediernes framstillinger.

1.1.5 Byromsanalysen

Majdan betyr 'et byrom med mange innganger' på ukrainsk, men ordet har fått en videre betydning. I kapittel 3 analyserer jeg Uavhengighetsplassen, byrommets historie og

⁵ Antallet Facebook- og Twitter-brukere har steget raskt de siste årene. VKontakte er det mest populære sosiale mediet i Ukraina, men ble ikke brukt like mye som Facebook og Twitter under revolusjonen (4.4).

⁶ Hromadske.tv og Espresso.tv har hatt best oversikt over hva som foregikk. Hromadske kommenterte direkte.

⁷ Jeg har stort sett holdt meg til den ukrainske nettavisen Ukrainska pravda. Pravda ble opprettet av den undersøkende journalisten Heorhij Gongadze som ble drept i 2000 (2.3.1). Fritt ord gav nettavisens journalist Serhij Lestsjenko årets pressepris 2013 for gravende og objektiv journalistikk. Av internasjonale nettmedier har jeg spesielt fulgt med på BBC. De har, så langt jeg har kunnet bedømme, presentert Euromajdan objektivt.

betydningen av plassen som uttrykk for protest i Ukraina. I arbeidet har jeg hovedsaklig brukt egne undersøkelser og observasjoner, dokumentanalyse, museumsbesøk og intervjuer, blant annet med en lokalhistoriker. Jeg har også benyttet meg av Lynchs teorier om byer og byrom (Lynch, 1960).

Alle illustrasjonene til oppgaven er laget i Adobe Illustrator CS5. Fig. B (Flat struktur) er konstruert utifra eget fotografi. Fig. C (Ukraina med grenser og inndelinger) er basert på et eksisterende verk (Ukraine location map.svg) fra Wikipedia Commons. Fig. D (Kyiv innenfor Ringveien) og E (Majdan sett ovenfra) har jeg konstruert etter satelittbilder. Fig. F (Uavhengighetsplassen i snitt) er basert på egne bilder og undersøkelser på Uavhengighetsplassen, delvis tegnet for hånd og delvis konstruert i Adobe Illustrator. Alle fasadene er sett fra sydvest, med unntak av bygningen lengst til venstre som er sett fra syd (denne er tatt med for å vise likheten mellom de fem endebygningene). Lengden på plassen er forkortet for å gi et mer realistisk syn av hvordan plasser virker, men også for at illustrasjonen skal la seg trykke på én A4-side. Se vedlegg 3 for en oversikt over illustrasjonene.

1.1.6 Kildekritikk og objektivitet

Det finnes flere ytterpunkter i framstillingen av Euromajdan. Disse kan deles i hovedsakelig tre: Den russiske, den (under Euromajdan) politiske opposisjonens og protestantenes. Den russiske framstillingen er som regel at Euromajdan enten var en voldelig maktovertagelse av høyreekstremister eller et grunnlovsstridig statskupp utført av den parlamentariske opposisjonen. Både opposisjonspolitikere og protestantene mener at det ikke var noe grunnlovsstridende i maktovertagelsen, men de er uenige i opposisjonspolitikernes rolle i organiseringen av protestene. Mens førstnevnte sier at det oppstod en folkebevegelse på Majdan, som den polske solidaritetsbevegelsen på 1990-tallet, og at disse skapte nye ledere for bevegelsen (Kvit, 2014, s. 30), mener sistnevnte at Majdan ikke ble ledet av politikerne. Få protestanter tilskriver ultranasjonalismen en viktig rolle i konflikten, men her er det noe uenighet (5.2.4). Flere hevder at volden utelukkende kom fra myndighetene, og de tilfellene av vold mot politiet var i selvforsvar. De fleste medier, kommentatorer og akademikere befinner seg et sted mellom disse tre ytterpunktene.

Siden mesteparten av mine undersøkelser har vært av selve protestene, kan det tenkes at jeg har blitt påvirket til å mene det samme som kildene. Samtidig har jeg skrevet hele avhandlingen mens jeg har bodd i et land som går gjennom to parallelle kriger: Krigen i Donbas-regionen og krigen i media, og det har vært vanskelig å ikke la seg påvirke av disse. Likevel hadde jeg ikke et bestemt synspunkt før jeg startet arbeidet og problemstillingen er

noe jeg selv har hatt interesse av å finne svar på. De konkurrerende oppfatningene har bare gjort meg mer motivert til å drive undersøkelsene.

1.2 Definisjoner

I en kronikk fra februar 2014 deler Geir Flikke Euromajdan inn i fire faser (Flikke, 2014). Jeg har innarbeidet disse fire fasene i analysen.

Euromajdan-fasen begynte 21. november 2013, da Janukovytsj annonserte at han ikke ville skrive under på en omfattende handels- og integreringsavtale med EU. Det hadde vært mye russisk press og intern uenighet om hvordan en slik avtale ville påvirke økonomien og hvilken utenrikspolitiske retning landet skulle ta. Denne fasen gikk stort sett fredlig for seg og kunne på mange måter minne om Oransjerevolusjonen 9 år tidligere (Ryabchuk, 2014).

Legitimitetskrisen begynte da studentleiren på Majdan ble brutalt angrepet av opprørspolitiet natt til 30. november 2013 (4.3). Det var en periode med flere sammenstøt mellom ordensmyndigheter og protestanter, mens presidenten nektet å starte dialog med opposisjonen. Mange stilte derfor spørsmål ved presidentens legitimitet.

Flikke kaller den tredje fasen for *polariserings- og konsolideringsfasen*: fra møtet mellom Janukovytsj og Vladimir Putin i Sotsji 17. desember. De ble enige om en redusert gasspris og 15 milliarder USD i finansiell hjelp til Ukraina, men det var ikke klart hva Janukovytsj lovte den russiske presidenten (4.3). Jeg velger å kalle fasen kun for *Polariseringsfasen*, for mens motstanderne av protestene i Kyiv kanskje ble konsolidert, slik Flikke skriver, var det stor splittelse mellom protestantene og den politiske opposisjonen (4.1 og 4.4).

Voldsspiralfasen begynte med vedtaket av de såkalte diktaturlovene 16. januar (4.3) og de påfølgende kampene på Hrusjevskoho-gaten fra 19. januar, og varte til slutten av revolusjonen 22. februar (to dager etter Flikkes publikasjon). Dette var en periode der ingen av partene kunne gi seg, for alt for mye var investert i krisen, noe som resulterte i stadig økende vold, mange drepte og presidentens flukt fra landet.

1.2.1 Protest eller sosial bevegelse?

Det som startet som en protest mot avbrytelsen av europaintegreringen (4.1) førte til en protest mot stormingen av studentleiren og nye protester mot myndighetenes gjentatte maktmisbruk (4.3–4.4). Dette er formodentlig grunnen til at alle respondentene kaller Euromajdan for en protest, selv om Stanislau anvender både uttrykkene sosial bevegelse og protest. Hannas kommentar viser at forståelsen av begrepet Euromajdan trolig har forandret

seg underveis: «Сто відсотків, Майдан – це спонтанна акція, протест, рефлекс [...]. Але згодом з'явилась спільна мета – повністю змінити корумповану систему. Можна сказати, що це соціальний рух проти корупції або призраку Радянського Союзу».⁸

En sosial bevegelse strekker seg gjerne over lengre tid og medlemmene har som regel et felles mål og en felles identitet (Seippel, 2003). Siden aksjonene på Majdan mellom november og februar ofte var reaksjoner på myndighetenes handlinger, og ikke hadde et felles mål, annet enn å kvitte seg med myndighetene (4.3), er etter mitt syn protest eller en serie protester en mer treffende betegnelse. I kapittel 4 spør jeg om protestene også hadde en felles idé (4.5).

1.2.2 Statskupp eller revolusjon?

En populær påstand om Euromajdan, spesielt på den russiske siden av diskusjonen, er at maktovertagelsen i februar var et statskupp (Putin, 2014). Store Norske Leksikon definerer statskupp som:

[...] en omveltning som settes i verk 'ovenfra' i strid med forfatningen, for eksempel ved at statsoverhodet avskaffer nasjonalforsamlingen. Rettslig må statskupp bedømmes som en revolusjon, men det siste betyr i vanlig språkbruk oftest en omveltning 'nedenfra', ved at folket eller partier griper makten. (Helgesen, 2009)

Som jeg kommer fram til i kapittel 4 var ikke Euromajdan drevet ovenfra. Den formelle politiske opposisjonen hadde nærmest ingen kontroll over hendelsene, og både organiseringen og forsvaret av Majdan ble gjennomført uten en sentralisert strategi eller leder (4.4). Siden det var folket som nektet å gå med på avtalen opposisjonspolitikere hadde forhandlet fram i februar, og det var de som truet presidenten til han rømte landet, er revolusjon en mer korrekt betegnelse. I hvilken grad politikere benyttet seg av maktvakuemet etter revolusjonen til å kuppe makten er en diskusjon som faller utenfor rammene jeg har satt for denne oppgaven.

⁸ «Majdan det er hundre prosent en spontan aksjon, protest, refleks [...]. Men etterhvert oppstod et felles mål: å bli helt kvitt det korruperte systemet. Man kan si at dette er en sosial bevegelse mot korrupsjon eller gjenferdet etter Sovjetunionen.»

2 Bakteppet

Ukraina er, nest etter Russland, Europas største land med et areal på 603 700 km². Det tilsvarer mer enn det dobbelte av Italia. Med et befolkningstall på 44,3 millioner (2014) er Ukraina Europas åttende mest folkerike land (Central Intelligence Agency, 2014). Landet ligger nord for Svartehavet og sør for Hviterussland, grenser med Polen, Slovakia og Ungarn i vest; Romania og Moldova i sørvest; og med Russland i øst.⁹

Tradisjonelt sett kalles Ukraina Europas brødkurv. Det kommer av at landet har 32,5 millioner hektar dyrkbar jord, og selv om bare 10 % av denne jorda blir brukt til produksjon er Ukraina verdens største produsent av solsikkeolje, verdens nest største maisprodusent og en stor eksportør innen kjøtt og matvareproduksjon. Omtrent 25–30 % av landets økonomi er basert på jordbruk. (UkrAgroConsult, 2014)

Ukraina regnes som et utviklingsland (Verdensbanken, s.a.). Gjennomsnittslønnen i landet var i august 2013 på 3300 UAH, tilsvarende omtrent 400 USD (Minfin, s.a.; Oanda Historical Exchange Rates, s.a.). Landet sliter med en omfattende korrupsjon, og inntok 144. plass av totalt 177. land på Transparency Internationals oversikt i 2014. Korrupsjonen og den dårlige økonomien påvirker hele det ukrainske samfunnet, fra infrastruktur, turisme, handel og industri, til utdanning, rettsvesen, domstoler og helsevesen. Fra de øverste til de nederste sjiktene i samfunnet har praktisk talt alle ukrainere personlig erfaring med grov korrupsjon.¹⁰

I dette kapittelet ønsker jeg å gi en kort redegjøring for Ukraina før Euromajdan. Jeg vil se på problematiske områder i den ukrainske historiografien (2.1), på hva som splitter ukrainere fra hverandre, og på problematikken knyttet til den utbredte øst-vest inndelingen av landet (2.2). Deretter går jeg kort gjennom nyere politisk historie siden Gorbatsjovs Perestrojka og Glasnost, før jeg presenterer Janukovytsj, Regionspartiet og den formelle parlamentariske opposisjonen, og ser på hvordan deres politikk påvirket ukrainerne (2.3). Til sist gir jeg en kort oversikt over drakampen mellom Russland og EU om Ukraina som til slutt utløste Euromajdan (2.4).

⁹ Grensene tilsvarer Stalin og Hitlers deling av Polen i september 1939, og har i praksis vært ukrainske siden krigens slutt. Krimhalvøya ble en del av Den ukrainske sovjetrepublikken under Khrustsjov i 1954.

¹⁰ Nesten alle jeg har hatt en lengre samtale med har fortalt om personlige erfaringer med korrupsjon. Alt fra utpressing fra offentlige etater til hvordan få behandling på offentlige sykehus. Selv har jeg vært vitne til to bedriftsraid (av Slavutyeh Hotel i Kyiv før fotball-EM i 2012 og et finansinstitutt i sentrum sommeren 2013). Jeg har også fått hint av myndigheter om at det finnes alternative løsninger på problemer (blant annet fra en trafikkbetjent og en grensevakt) og et utall taxisjåfører har lurt på om vi skal bli enige om en litt høyere pris når jeg ber om kvittering (ofte etter å ha forbannet politikere for å ødelegge landet med korrupsjon).

2.1 Historie

Fra og med Glasnost-reformene under Gorbatsjov på slutten av 1980-tallet vokste det fram et behov i den ukrainske befolkningen for å rekonstruere en nasjonal historisk identitet som et grunnlag for et selvstendig Ukraina. Når landet plutselig ble selvstendig ved Sovjetunionens sammenbrudd i 1991 lette de nye myndighetene etter mulige identitetsmarkører i historien, mye på samme måte som i de andre 14 sovjetrepublikkene.

Mark von Hagen (1995) skriver om problematikken knyttet til ukrainsk historiografi, og mener at både i de tyske og de russiske/sovjetiske tradisjonene ble Ukraina sett på som bare ett av flere grenseland som tilhørte den russiske interessesfæren (s. 660–661). Både von Hagen (s. 663) og Kappeller (2009, s. 58) beskriver hvordan ukrainsk historiografi under Sovjetunionen ble marginalisert av den russisksentrerte ideen om «Folkenes vennskap», hvor Russland ble presentert som en storebror for de andre slaviske folkene.¹¹ To alternative historiografiske skoler tok form på starten av 1900-tallet som utfordret den russiske og senere den sovjetiske historiske oppfatningen: *den folkehistoriske skolen* og *den etatistiske skolen*. (Kuzio, 2006, s. 408).¹²

De tre første presidentene i Ukraina, Leonid Kravtjuk, Leonid Kutsjma og Viktor Jusjtsjenko baserte den nasjonale mytologien i stor grad på den folkehistoriske skolen, som for det meste hadde støtte i de vestlige og sentrale delene av landet (Kuzio, 2006, s. 408–409). Skolen var formet av etnografen Mykhajlo Hrusjevskij (1866–1934) som fra 1917 til 1920 ledet *Den ukrainske folkerepublikken* (heretter UNR).¹³ Hrusjevskij studerte linjene til Det ukrainske folk fra Kievriket og rikets arvtagere, Galicia-Volynia og Det kosakkiske hetmanatet, og han tilskrev Kyiv en viktig posisjon, både historisk og som basis for den ukrainske staten.¹⁴ (Kappeler, 2009, s. 57–59)

Folkehistorikerne som ikke tilpasset seg den sovjetiske ideologien på 1930-tallet måtte rømme landet under Stalins utrenskninger av den ukrainske intelligentsiaen, og myten om Ukrainas mange og lange lidelser under fremmed okkupasjon har blitt en annen identitetsmarkør i den folkehistoriske skolen. Lidelse under polsk, russisk og sovjetisk herredømme har blitt studert; polonifiseringen og polsk undertrykkelse av ukrainere i Galicia under og etter Den polsk-

¹¹Velikaja Rus' (Russland), Malaja Rus' (Ukraina), og Belarus' (Hviterussland).

¹² Kuzio kaller de to skolene henholdsvis for *Ukrainophile* (*Ukrainian National*), og *East Slavic*.

¹³ UNR fra УНР (*Українська народна республіка*).

¹⁴ Han påstod blant annet at forholdet mellom Kyiv og de hviterussiske/russiske områdene kunne ligne på forholdet mellom Roma og franske/spanske områder i Romerriket. (Kuzio, 2006, s. 418)

ukrainske krigen (1918–1919) har blitt brukt for å rettferdiggjøre aksjonene mot den polske befolkningen under andre verdenskrig (se nedenfor); mens Russland, og spesielt Sovjetunionen, har blitt sett på som fremmede okkupasjonsmakter. (von Hagen, 1995, s. 670–671)

Den etatistiske skolen ble grunnlagt av Vjatsjeslav Lypynskij (1882–1931) og dukket opp som et alternativ til både den folkehistoriske skolen og den russiske (og senere sovjetiske) skolen. Som den russiske og sovjetiske skolen, kritiserer etatistene den folkehistoriske skolen for å være mer politisk og nasjonalistisk enn akademisk (Kuzio, 2006, s. 408). Etatistene fokuserer mindre på folkets historie og mer på ukrainsk statsdannelse, da spesielt på opprettelsen av Det kosakkiske hetmanatet og på den ukrainske elitens betydning under fremmed overherredømme. Både Ukraina, Russland og Hviterussland legger krav på Kyiv som sin historiske hovedstad, men synet på hvem som var arvtageren er forskjellig. Mens den russiske/sovjetiske skolen mener at makten ble flyttet til Vladimir-Suzdal, mener den (ukrainske) folkehistoriske at (det ukrainske kongedømmet) Galicia-Volhynia var den naturlige arvtageren.¹⁵ Den etatistiske skolen legger seg midt i mellom og sier at Kievriket var grunnlaget for alle de tre østslaviske landene. Etatistene ser på Russland og Hviterussland som mer naturlige partnere for Ukraina fordi de har et felles historisk opphav og et felles østlavisk språk (de tre språkene begynte å bevege seg fra hverandre på 1600-tallet). Samtidig avviser de den russiske/sovjetiske oppfatningen om at Kievriket kan deles inn i store- og lillebrødre. (Kuzio, 2006, s. 417)

Det kanskje mest betente temaet i ukrainsk historie er hendelsene på 1930 og 40-tallet, spesielt sultkatastrofen i Ukraina i 1932–33 og vest-ukraineres deltagelse i Andre verdenskrig. Det er få som bestrider at det var en sultkatastrofe i Ukraina, men det er stor uenighet om katastrofens omfang og årsaker. Sawicky (2013, s. 3) skriver at anslagene for antallet sultedrepte varierer mellom 3 og 10 millioner, og mye av diskusjonen går på om det kan regnes som: et folkemord på ukrainere; et forsøk på å utslette bøndene som klasse; at Sovjetmyndighetene ikke aktivt prøvde å ta livet av bøndene, men gjorde lite for å stoppe katastrofen; eller om katastrofen kom av en serie uheldige tilfeldigheter som ikke kunne hindres. Katastrofen er offisielt kjent i Ukraina som *Holodomor* (Sultutryddelsen), og Kappeler (2009, s. 58–59) skriver at den folkehistoriske skolen ønsket å sidestille Holodomor

¹⁵ Den hviterussiske skolen er i stor grad basert på president Aljaksandr Lukasjenkas versjon av den sovjetiske historiografien. Den hviterussiske skolen argumenterer for **a)** at Storhertugdømmet Litauen var Kievrikets arvtager, og **b)** at Storhertugdømmet egentlig var hviterussisk.

med jødernes Holocaust. Antagelig for å rette oppmerksomheten mot Stalins ødeleggelser som et motstykke til Den ukrainske opprørshærens (heretter UPA)¹⁶ kollaborering med Nazi-Tyskland og deltagelse i folkemordene på polakkene og jødene i Vest-Ukraina. Temaet er spesielt betent da UPA, som fortsatte å sloss mot Sovjetunionen til 1950-tallet har blitt en del av den galiciske historiske identiteten. Blant annet har den høyst kontroversielle figuren Stepan Bandera, en av grunnleggerne av UPA, blitt en frigjøringshelt i Vest-Ukraina. Siden mange ukrainere og russere i øst, sentrum og sør hadde familiemedlemmer som kjempet for Den røde hær under Den store fedrelandskrigen (1941–1945), har disse et annet bilde av UPA, Stepan Bandera og de andre symbolene knyttet til denne tiden, og ser på UPA mer som kollaboratører og fascister enn nasjonale helter. Store deler av den russiske minoriteten og de sentrale delene av Ukraina har derfor hatt lettere for å identifisere seg med den etatistiske historiske forståelsen enn den folkehistoriske. (Kappeler, 2009, s. 54–55)

Kappeler (2009) mener at ukrainsk historiografi har vært overveldende etnosentrert og argumenterer for at det er på tide å ta i bruk en multietnisk metode som også studerer de enkelte folkeslagene i Ukraina. Før Ukraina i stor grad ble redusert til to etnisiteter på 1930 og 40-tallet, var det mange andre store minoriteter i landet: polakker, jøder, tatarer, tyskere, romfolk og andre. Han mener også at en transnasjonal historisk metode kan være på plass for å ta et oppgjør med alle mytene og motsetningene knyttet til ukrainsk historiografi. (s. 60–71)

2.2 Ukrainske inndelinger

I mai 2014 kritiserte John-Paul Himka i en artikkel om den historiske bakgrunnen for Galicia-området og vest-ukrainsk nasjonalisme, måten kommentatorer og akademikere opererer med den forenklete samlebetegnelsen «Vest-Ukraina» (s. 130). Himka er ikke alene om å etterlyse en mer avansert inndeling av Ukraina, enn bare øst og vest for elva Dnipro. Barrington & Herron (2004) mener regionale skillelinjer er en viktig del av det ukrainske samfunnet på mange måter, men at det er viktig hvor man setter linjene hen. De kritiserer den populære todelingen av Ukraina som en altfor grov forenkling, og mener at også firedelingen (øst, syd, vest og sentrum) som er utbredt innen utenlandsk, men til en viss grad også innen ukrainsk akademia (blant annet Riabchuk, 2002) har store svakheter (Barrington & Herron, 2004, s. 57). Barrington & Herron argumenterer istedet for en åttedeling av landet, basert på historiske, økonomiske og demografiske forskjeller. De sammenligner tall fra flere statistiske undersøkelser innen ulike felt og analyserer disse med to-, fire- og åttedelingene. Resultatene

¹⁶ UPA fra УПА (*Українська повстанська армія*).

varierer veldig, og de kommer fram til at to- og firedelingene overser store regionale forskjeller, mens åttedelingen har færre slike. Jeg har valgt å bruke Barrington & Herrons åttedeling så langt det lar seg gjøre i denne oppgaven. Om ikke annet er nevnt referer jeg til regionene som vist i figur C.

Barrington & Herron trekker også fram en rekke faktorer som til en viss grad visker ut de regionale skillelinjene. Forfatterne argumenterer for at etnisitet i stor grad går på tvers av de regionale skillelinjene fordi giftemål mellom ukrainere og russere er svært vanlig. Språk er også vanskelig å definere fordi de aller fleste ukrainere snakker både russisk og ukrainsk (selv om det er flere ukrainere som snakker russisk enn omvendt), og mange skifter mellom de to språkene avhengig av situasjon.¹⁷ Barrington & Herron viser også til forskning som viser at mange russisktalende etniske ukrainere likevel føler en større tilknytning til ukrainsk enn russisk kultur. Barrington & Herron nevner det ikke, men det finnes også et språk som (noe nedsettende) blir kalt surzjyk. Det er et blandingspråk mellom ukrainsk og lokale nabospråk, spesielt russisk, og er mest utbredt i mindre tettsteder og på landsbygda.¹⁸

Det er hovedsakelig fire store kirker i Ukraina: Den ukrainsk-ortodokse kirke (Kyivpatriarkatet), Den ukrainsk-ortodokse kirke (Moskvapatriarkatet), Den autokefale kirke og Den ukrainske gresk-katolske kirke (denne siste regnes som katolsk, fordi den har Paven som overhode, men følger den bysantinske ritus som de andre ortodokse kirkene). Ukraina er i tillegg et religiøst pluralistisk land, med langt fler kirker og trossamfunn enn i Russland og Hviterussland (Wanner, 2006, s. 4–6). Wilson hevder at religion både gjenspeiler og styrker de andre skillelinjene i landet (2009, s. 251).

Barrington & Herron (2004) regner også med fem andre faktorer som går på tvers av de regionale skillelinjene: Befolkningstetthet (i byer, argumenterer de, er man for eksempel mindre negativt innstilt til andre etnisiteter enn på tynnere befolkede områder), utdanningsnivå, kjønn, alder og personlig økonomi, som alle påvirker oppfatningene til ulike mennesker.

¹⁷ Egne erfaringer. Mange ganger daglig må man avgjøre hvilket av de to språkene man vil benytte.

¹⁸ Se Bilaniuk (2004) for en oversikt over de forskjellige typene av surzjyk. Bernsand (2001) ser på problemet med surzjyk i diskusjoner om språk og nasjonalitet.

Figur C: Ukraina med grenser og inndelinger.

Den tradisjonelle todelingen av Ukraina regnes ofte som øst og vest for elva Dnipro. Firedelingen av landet er presentert med tykk grå strek. Åttedelingen er presentert med forskjellige farger:

Vest (Galicia): Lvivska, Ternopilska og Ivano-Frankivska oblaster, *Sydvest*: Tsjernivetska og Zakorpatska (Uzjhorod), *Vestlig sentrum*: Zjytomyrska, Vinnytska, Khmelnytska, Rivnenska og Volynska (Lutsk), *Nordlig sentrum*: Poltavska, Kirovohradska, Tsjerkaska, Kyjivska, Kyiv by, Tsjernihivska og Sumska, *Østlig sentrum*: Kharkivska, Dnipropetrovska og Zaporizka, *Øst*: Donetsk og Luhanska, *Syd*: Khersonska, Odeska og Mykolajivska, *Krimhalvøya*: Hele Krim med byen Sevastopol.

2.3 Nyere politisk historie

På midten av 1980-tallet hadde økonomien i Sovjetunionen begynt å stagnere. Det kom av blant annet enorme utgifter til militæret og en kostbar krig i Afghanistan, en dysfunksjonell planøkonomi og et ustabilt politisk landskap. Den unge Mikhail Gorbatsjov kom til makten i 1985 og lanserte snart et omfattende reformprogram, kjent som Perestrojka, for å stoppe utviklingen. Marples (2004, s. 103–105) argumenterer for at maktkampen mellom Boris Jeltsin og Gorbatsjov var den viktigste årsaken til at Sovjetunionen kollapset, men at økende misnøye i sovjetrepublikkene, Gorbatsjovs uvilje til å gripe inn med makt mot

Warszawapaktnasjoner som trakk seg ut av unionen, og økonomisk kollaps var viktige medårsaker.

I Ukraina hadde en kombinasjon av dårlig økonomi, økt forsamlings- og ytringsfrihet og Tsjernobylulykken ført til misnøye og demonstrasjoner mot styresmaktene. Ukraina holdt et dobbeltvalg 1. desember 1991, hvor 92,3 % stemte for å melde seg ut av Sovjetunionen, og Leonid Kravtjuk (parlamentsformann i Den ukrainske sovjetrepublikkens Øverste sovjet) ble valgt som president med 61,59 % av stemmene (Kireev, 2007a). I motsetning til de fleste andre sovjetrepublikkene stemte borgerne i Ukraina for selvstendighet av økonomiske årsaker (Morrison, 1993, s. 685). En uke etter valget møttes Kravtjuk med Jeltsin og Hviterusslands Stanislav Sjusjkevitsj (parlamentsformann i Den hviterussiske sovjetrepublikkens Øverste Sovjet), som sammen opprettet Samveldet av uavhengige stater og i praksis endte Sovjetunionen.

2.3.1 Selvstendighet

Kravtjuk prøvde å unngå politisk kaos ved å bremse markedsliberaliseringen og melde landet ut av rubelsonen, men etter at den nye ukrainske valutaen *karbovanets* ble lansert i november 1992 stupte den raskt mot hyperinflasjon (Morison, 1993, s. 684–686), og med det økonomiske kaoset som fulgte økte kriminalitet og korrupsjon. Kaoset førte til at Kravtjuks motstander Leonid Kutsjma ble valgt som president i 1994. I motsetning til Kravtjuk samarbeidet Kutsjma godt med Verkhovna rada, og fikk derfor gjennomført flere av prosjektene sine. Blant annet ble parlamentet enig om landets første grunnlov i 1996 og tre måneder senere ble en ny ukrainsk valuta – *hryvnja* – innført og landets økonomi stabilisert. Levestandarden økte og Ukraina fikk for første gang siden selvstendigheten en stor middelklasse. Korrupsjonen økte også, og sammen med overgangen fra planøkonomi til markedøkonomi økte innflytelsen og rikdommene til oligarkene. I løpet av Kutsjmas første periode begynte tre rivaliserende klaner av oligarker å ta form. Disse var utover resten av 1990-tallet i en økonomisk, og i noen tilfeller også voldelig, konflikt med hverandre (Matuszak, 2012, s. 13–15).

Kutsjmas andre presidentperiode fra 1999 ble preget av en rekke skandaler. Bare seks måneder før presidentvalget ble hans største motstander Vjatsjeslav Tsjornovil fra partiet Rukh drept i en mistenkelig bilulykke. Uten Tsjornovil stemte ukrainere fra de vestlige og sentrale delene av landet på Kutsjma for å unngå alternativet: Petro Simonenko fra Kommunistpartiet. Samtidig begynte Kutsjmas popularitet å synke. Den økonomiske veksten hadde fått en knekk i kjølvannet av den asiatiske finanskrisen i 1998 og nye bølger med

korrupsjon og statlig sensur påvirket dagliglivet. Opposisjonen mot Kutsjma ble høylytt i 2000 da den regimekritiske journalisten Heorhij Gongadze ble funnet torturert og halshugget i en skog utenfor Kyiv. Tre uker senere utløste presidentens tidligere livvakt, Mykola Melnytsjenko, en skandale da han slapp ut en rekke opptak han hadde gjort fra presidentens telefon. Opptakene skal ha vist at presidenten blant annet beordret drapet på Gongadze og at han drev med valgfusk, korrupsjon og stod bak en rekke andre kriminelle handlinger (Kuzio, 2007, s. 42).

2.3.2 2000-tallet: protester og skuffelser

Melnytsjenkos *Kasettskandale* ble et påskudd for opposisjonen til å organisere protestene «Ukraina uten Kutsjma» i desember 2000. De startet på Uavhengighetsplassen, men måtte flytte til Sjevtsjenkoparken etter at myndighetene satte i gang restaureringsarbeid på plassen. Etter flere måneder med provokasjoner og statlig propaganda mot protestene, gikk myndighetene inn i Sjevtsjenkoparken i mars 2001 og fjernet teltleiren brutalt.

Kutsjma nærmet seg i 2004 slutten på sin andre periode som president, og det er noe usikkerhet knyttet til hvorfor han pekte ut daværende statsminister Viktor Janukovytsj som sin etterfølger. Janukovytsj ble utfordret av Viktor Jusjtsjenko, som hadde støtte fra middelklassen og den vestligorienterte delen av befolkningen. Han var tidligere sentralbanksjef og statsminister under Kutsjma, og hadde vært viktig for innføringen av hryvnjaen, noe han nøy popularitet for. Jusjtsjenko varslet økonomiske reformer og en tilnærming til Vesten. På den andre siden hadde Janukovytsj vært statsminister mens landet så en vekst på 12 % BNP under Kutsjma (Center for Strategic and International Studies, 2012), så begge kandidatene stilte på en økonomisk platform. Samtidig hadde Janukovytsj støtte i Donbas og på Krimhalvøya, fra Russland og blant oligarkene som fryktet Jusjtsjenkos varslede reformer. (Kuzio, 2007, s. 41; Matuszak, 2012, s. 23)

Valgkampen gikk inn i historien som en av Ukrainas minst rederlige: Jusjtsjenko ble forgiftet, men overlevde; statlige midler ble brukt til Janukovytsj' valgkampanje; og det ble rapportert om omfattende kjøp av stemmer, dumping av stemmesedler, samt bussing av velgere fra valgdistrikt til valgdistrikt (Wilson, 2005, s. 70–121). Valgfusket var så åpenbart at mange sluttet seg til Viktor Jusjtsjenko og Julia Tymosjenko i en protest i sentrum av Kyiv i

november 2004.¹⁹ Den oransje partifargen til Jusjtsjenkos parti *Vårt Ukraina* ga navnet til *Oransjerevolusjonen*, og snart var Kyiv full av mennesker med oransje klær og symboler. Jusjtsjenko og Tymosjenko lovte en slutt på korrupsjonen, en ny provestlig politikk, og å straffeforfølge den uærlige eliten. Etter 17 dager med protest gikk myndighetene med på et kompromiss med opposisjonen. Grunnloven ble forandret og makten ble forskjøvet til parlamentets fordel (Flikke, 2008, s. 375), og det ble vedtatt at presidentvalget skulle gjennomføres på nytt. I februar 2005 ble Jusjtsjenko valgt til president og Tymosjenko ble satt inn som statsminister.

Bilde 2: Oransjerevolusjonen på Uavhengighetsplassen 2004. Foto: O. Klymenko

Det tok ikke lang tid før de nye lederne ble blandet inn i de politiske og økonomiske intrigene i landet. Jusjtsjenko og Tymosjenko ble begge motarbeidet av oligarkene, som mislikte Jusjtsjenko og var redde for den mer radikale Tymosjenko. Allerede våren 2005 satte de i sving tre kunstige kriser for å svekke statsministeren: Sukkerkrisen, Kjøttkrisen og Bensinkrisen.²⁰ Verkhovna rada ble et sted med intriger, krangel og ved flere tilfeller også slosskamper. Jusjtsjenko og Tymosjenko kranglet åpenlyst med hverandre og ble snart

¹⁹ Onuch savner ordentlige undersøkelser av protestantene under Oransjerevolusjonen. Hun påstår at mange var på Majdan i 2004–2005 ikke for Jusjtsjenko, men for å stoppe det kompetitive autoritære styret og verne om demokratiet. (2014, s. 45)

²⁰ En rekke monopolister, angivelig ledet av oligarken Petro Porosjenko, hevet kunstig prisen på sukker, kjøtt og bensin for å skade Tymosjenko. I løpet av noen uker steg prisen på varene med nesten 50 %, og Tymosjenko ble kritisert for å ikke få bukt med problemet (Intervju med Serhij).

politiske fiender. Det ble gjort flere omrokkeringer og valg i parlamentet, og ved ett tilfelle ble Janukovytsj satt inn som statsminister. I stedet for å fokusere på økonomien strevet Jusjtsjenko med å assosiere landet med Vesten og EU. Han skaffet seg fiender i Kreml ved å støtte Georgia under Den russisk-georgiske krigen i 2008, og forholdet ble ikke bedre av at han snakket om mulig NATO-medlemskap for Ukraina og at han ikke ville forlenge Russlands leieavtale for Svartehavsflåten på Krimhalvøya utover 2017.²¹

En kombinasjon av finanskriser og russisk press førte til en nedgang i den ukrainske økonomien fra 2008. Etter en uoverenstemmelse med Russland om prisen på gass og størrelsen på ukrainsk gjeld til Russland ble i tillegg gasskranene stengt midt på vinteren 2008–09.²² I april 2009 hadde hryvnjaen falt med 38 % på ett år i forhold til dollaren (BBC, 2009, 7/4) og med valutaen – de «oransje» politikernes popularitet. Som et resultat av dette hadde lite endret seg i positiv retning for ukrainere med Oransjerevolusjonen. Det hadde vært noe framgang innen enkelte områder, som pressefrihet (Nordbø, 2012, s. 104) og valg ble karakterisert som friere enn tidligere (OSCE, 2006, s. 1–2; 2010, s. 1), men de største problemene stod fortsatt uløste. Økonomien var i dårligere stand enn under Kutsjma og korrupsjonen fortsatte som før. De nye politikerne hadde ikke fått flyttet makten fra oligarkene til folket, og drapet på Gongadze og forgiftningen av Jusjtsjenko stod fremdeles uopklart. I presidentvalget i 2010 gikk Janukovytsj på nytt til valg og vant mot Tymosjenko med 48,95 % mot 45,47 %. Jusjtsjenko gikk ut etter første runde med kun 5,5 % oppslutning. (Kireev, 2007b)

2.3.3 Janukovytsj

Viktor Fedorovytsj Janukovytsj ble født i 1950 i Jenakijeve, en liten by i Donetsk oblast, der han vokste opp uten foreldre. Wilson (2005, s. 7–13) beskriver hvordan Janukovytsj kom seg opp og frem mens Donetsk var preget av maktkamp mellom rivaliserende oligarker, mord og korrupsjon. Han satt fengslet to ganger, i 1967 for overfallsran og i 1970 for et overfall (Gorina, 2005), det verserer også rykter om at han var mistenkt i en voldtektssak og for å nappe øreringer fra kvinner på gata. Wilson beskriver korrupsjon og en avtale med Kutsjma,

²¹ Etter Sovjetunionens fall avtalte Jeltsin og Kutsjma at størsteparten av Svartehavsflåten skulle overføres til Russland, men skulle få leie havna i Sevastopol til 2017. Jusjtsjenko erklærte at han ikke ville utvide leieavtalen, noe som førte til turbulens mellom de to landene. Når Janukovytsj kom til makten i 2010 utvidet han avtalen med 25 år til 2042. Se Nilsson (2013).

²² Det var ikke den første gangen Russland og Ukraina kranglet om gass. Også i 2006 stengte Russland gassleveransene til landet. I januar 2009 var Ukraina uten gass i 13 dager. Se Torres, Alvarez, Laugé & Sarriegi (2009).

som førte til at Janukovytsj ble valgt til guvernør for Donetsk oblast i 1997 og til statsminister i 2002 (s. 12–13).

Etter Janukovytsj' nederlag i 2004 bygde han opp igjen populariteten sin mens de nye myndighetene kranglet. Mange i sentrale deler av Ukraina var redd for at den splittede opposisjonen ville fortsette å dra økonomien nedover, og stemte heller på Janukovytsj som dermed vant valget i 2010. Kudelia (2014, s. 21–23) beskriver hvordan Janukovytsj ved hjelp av sin innflytelse over domstolene raskt fikk annullert grunnlovsendringene fra 2004, svekket parlamentet og styrket presidentmakten. Han beskriver også den økte kontrollen over rettsystemet, de politisk motiverte rettsakene mot Janukovytsj' politiske motstandere Tymosjenko og Jurij Lutsenko, og hvordan Janukovytsj brukte makten til å gi lojale venner viktige offentlige stillinger. Disse ble kjent som *Familien til Janukovytsj*, eller bare *Familien*.

Etterhvert ble imidlertid Janukovytsj kritisert for å føre en unasjonal politikk. Kuzio (Center for Strategic and International Studies, 2012) forteller om hvordan Janukovytsj i løpet av tre år effektivt hadde utelukket NATO-medlemskap ved å uvide leieavtalen for Svartehavsflåten på Krim til 2042. 2012 lanserte han en språklov som ga russisk språk offisiell status i regioner med stor andel russisktalende.²³ Janukovytsj utnevnte Dmytro Tabatsjnyk fra den etatistiske historieskolen til kunnskapsminister. Uttalelsene hans om at den ukrainske stat ikke hadde et historisk grunnlag, og avvisningen av at Holodomor var et folkemord (Zik, 2010) møtte kraftig kritikk. (Center for Strategic and International Studies, 2012)²⁴

Etter at statsminister Mykola Azarov presset gjennom en ny skattelov i parlamentet i november 2010, gikk små og mellomstore bedrifter ut på Uavhengighetsplassen og flere andre plasser i Ukraina 16. november 2010 hvor de lanserte Skattemajdan-protestene. Oleksij forklarer hvordan små bedrifter fikk de samme kravene til blant annet «regnskapsføring, kassapparater og s ånn» som store bedrifter, og forteller at det bare ville gjøre det lettere for offentlige etater å kreve bestiktelser fra små bedrifter som ikke hadde råd til slike oppgraderinger. (Samtale med Oleksij, jan. 2013) Etter to uker la Janukovytsj ned veto mot deler av loven, men størsteparten av protestene fortsatte med krav om at hele loven ble fjernet. Natt til 3. desember gikk hundrevis av opprørspoliti og kommunale arbeidere inn på plassen

²³ Lov om språk var inntil 2010 basert på en lov fra 1989 (*Про мови в Українській РСР* – Om språk i Den ukrainske sovjetrepublikk) som (noe uklart) gjorde ukrainsk til det offisielle språket i landet. Språkpolitikk har vært gjenstand for mange opphetede krangler (og til tider slagsmål) i parlamentet. Se Bowring (2012).

²⁴ I 2008 skrev Dmitrij Medvedev et brev til Viktor Jusjtsjenko hvor han anklaget presidenten for å føre en antirussisk politikk og krevde en rekke forandringer. Kuzio hevder at Janukovytsj i løpet av de første to årene ved makten hadde gitt Russland alt det forlangte, bortsett fra russisk kontroll over gassledningene og medlemskap i Tollunionen (2.4) (Center for Strategic and International Studies, 2012).

og ryddet vekk teltleiren og protestantene. Myndighetene begrunnet aksjonen med at teltleiren var i veien for monteringen av den årlige nyttårsgrana. (Misjtsjenko, 2010)

Menneskerettighetssituasjonen i Ukraina forverret seg også under Janukovytsj. Økt korrupsjon førte til rapporter om omfattende problemer innen helsesektoren og rettsystemet. Samtidig fikk Janukovytsj spesielt kraftig kritikk av Helsingforskomitéen for brudd på menneskerettigheter og for å slå hardt ned på opposisjonen og opposisjonell presse (Zakharov, 2014, s. 13–27, 161–173). I juli 2013 brøt det ut store protester i Vradijivka i Mykolajivska oblast etter en bortføring og brutal gruppevoldtekt av en 29 år gammel kvinne. Hun hadde blitt etterlatt hardt skadet i en skog, men overlevde. Hun anklaget to lokale politimenn og en taxisjåfør for voldtekt. Da det ble påstått at den ene politimannen hadde alibi fordi han var på jobb den natten, ble politiet anklaget for å beskytte sine egne. Demonstrantene stormet den lokale politistasjonen og det kom til store sammenstøt mellom protestanter og politi flere steder. I en rekke byer ble det holdt protester, og borgere fra Vradijivka arrangerte en 400 kilometers marsj fra hjembyen til Uavhengighetsplassen i Kyiv. Da de kom fram 17. juli satte demonstrantene opp en teltleir som ble fjernet av opprørspolitiet natten etter. (Barkar, 2013, 14/4; Komsomolskaja Pravda, 2013, 19/7)

Til tross for den stadig mer vakkende økonomiske situasjonen i landet vokste formuene til Janukovytsj og Familien. Sønnen til Janukovytsj, Oleksandr, var god for hundrevis av millioner dollar i 2013, selv om han var utdannet tannlege. Da Janukovytsj rømte landet i februar 2015 fant man ekstreme rikdommer på Mezjyhirja, presidentens syv hektar store private pallass. En bilsamling med 27 luksusbiler, toaletter av gull, en privat zoologisk hage og et sjørøverskip (galleon), for å nevne noe. Hos statsadvokaten og innenriksministeren fant man også eksempler på slik uhemmet sløseri av offentlige midler. (Ukrajinska pravda, 2014, 18/3; Center for Strategic and International Studies, 2012)²⁵

2.3.4 Parlamentsvalget i 2012 og den formelle opposisjonen

I forkant av parlamentsvalget i 2012 spurte jeg en bekjent i slutten av tyveårene hvem hun skulle stemme på. Hun svarte at hun ved hjelp av elimineringsmetoden ville gå gjennom partilistene og regne ut hvor mange misfostre (уроды) det var i hvert parti – det partiet med færrest misfostre skulle hun stemme på. Etter to tiår med korrump politikk og få vellykkede reformer, hadde folk svært liten tillit til politikerne. En bred oppfatning var at de bare

²⁵ Janukovytsj etterlot seg også store mengder dokumenter. Disse har blitt offentliggjort på nettstedet <http://yanukovychleaks.org/> Pr. april 2015 jobbes det fremdeles med å skanne alle dokumentene.

representerte sine egne interesser og oligarkene bak dem. Politikere ble sett på som opportuniste og fiaskoen med Oransjerevolusjonen bekreftet for mange dette bildet. Tymosjenko hadde beholdt en del av populariteten sin, men kampanjene mot henne hadde begynt å svekke oppslutningen hennes. Av mange ble hun sett på som korrump og populistisk. Jusjtsjenko hadde mistet all støtte, forklarer Serhij «Ющенко, наверное, самый неудачливый [...]. [Он] закончил свое президентство с рейтингом меньше одного процента. А взлетел он на таких крыльях!»²⁶

Mangelen på politiske alternativer gjorde at mange ukrainere hadde en følelse av apati og hjelpeløshet når det kom til politikk. «Очень много людей аполитичны, особенно молодежь [...]», sier Najda, og forteller at ungdom ikke hadde noen mulighet til å påvirke politikken og heller valgte å reise ut av landet enn å bli. «Мы сами свое личное будущее меняем, а если будет совсем плохо мы отсюда уедем. Очень многие думали так.»²⁷ Spesielt var folk bekymret for økonomien. Økonomisk stabilitet har siden selvstendigheten vært et viktig tema i alle større valgkampanjer, og var viktig også i 2012. I en spørreundersøkelse utført av International Foundation for Electoral Systems (2012) sa 76 % at de var misfornøyde med økonomien i landet. I undersøkelsen gjorde Janukovytsj det svært dårlig, spesielt på spørsmål som omhandlet økonomi.²⁸ Det var antagelig den økonomiske situasjonen som gjorde at presidentens Regionsparti (*Партія регіонів*) fikk nærmere to millioner færre stemmer i 2012 enn ved forrige valg i 2007. Mange på den prorussiske siden stemte heller på Det ukrainske kommunistpartiet (*Комуністична партія України*) som gikk fra 5,39 % i 2007 til 13,18 % i 2012. Økningen kom delvis også av en ny valgordning hvor halvparten av parlamentsmedlemmene ble valgt direkte fra såkalte enmannskretser. (Center for Strategic and International Studies, 2012; Olszański, 2012, 7/11)

Til tross for dette ble Regionspartiet likevel valgets vinnere. Som ved presidentvalget i 2010 var størsteparten av stemmene i 2012 fordelt mellom Regionspartiet (30,01 %) og Fedrelandspartiet²⁹ til Julia Tymosjenko (25,53 %) (Kireev, 2007c), men i løpet av de siste årene hadde misnøyen med de «vanlige» politikerne økt såpass at to nye partier fikk plasser i

²⁶ «Jusjtsjenko er kanskje den minst heldige [...]. [Han] endte sitt presidentskap med en oppslutning på mindre enn én prosent. Og han kom flyvende inn på slike vinger!»

²⁷ «Veldig mange mennesker er apolitiske [...]. Vi forandrer vår egne personlige framtid, og hvis det blir helt forferdelig drar vi herfra. Veldig mange tenkte slik.»

²⁸ 8 av 10 misfornøyde med hans bidrag til å skape jobber. 76 % misfornøyde med hans kamp mot korrupsjon. 65 % misfornøyde med hans kamp for å minske oligarkenes inflytelse. 80 % misfornøyde med pensjonsreformene. 72 % medisinske reformer (International Foundation for Electoral Systems, 2012).

²⁹ *Всеукраїнське об'єднання «Батьківщина»* (Den allukrainske unionen «Fedrelandet»).

Verkhovna rada for første gang: UDAR og Svoboda. UDAR³⁰ var startet og ledet av den tidligere tungvektsbokseren Vitalij Klytsjko,³¹ og partiet kan karakteriseres som et populistisk sentrumparti. UDAR vant mange stemmer i sentrale deler av Ukraina med sin ikke-kontroversielle politikk mot fattigdom, mot korrupsjon og for individuelle rettigheter, og var et nytt alternativ til dem som var mot Janukovytsj, men mislikte Tymosjenko (Center for Strategic and International Studies, 2012).

Svoboda³² skulle som UDAR også kjempe mot korrupsjon, men i motsetning til UDAR hadde Svoboda flere polariserende politiske mål, blant annet en ny språklov hvor ukrainsk ville være det eneste offisielle språket i landet, og krav om at den russiske Svartehavsflåten måtte fjernes fra Krimhalvøya. Både partiet og partilederen Oleh Tjahnybok har en historie med fremmedfiendtlige, antirussiske og antikommunistiske uttalelser (Umland, 2014) noe som har gjort dem svært upopulære blant sovjetnostalgikere og østukrainere. Partiets forgjenger er *Det ukrainske sosialnasjonalistiske parti* (SNPU) som kan karakteriseres som ultranasjonalistisk (5.2.1). Partiet er tilknyttet Galicia-området, der ukrainsk nasjonalisme står sterkest, men har også hatt noe suksess i sentrale deler av landet. Wilson (2014, s. 70) skriver at det er fordi de lovte den mest resolute motstanden mot Janukovytsj, mens Kuzio (Center for Strategic and International Studies, 2012) mener at Svoboda både var en reaksjon på Regionspartiets unasjonale politikk (2.3.3) og for vest-ukrainere utgjorde et alternativ til Fedrelandspartiet. Det har også blitt påstått at Svoboda ble fremmet av oligarkene bak Regionspartiet for å skape et alternativ til Fedrelandspartiet (Shekhovtsov 2013, s. 259; Center for Strategic and International Studies, 2012).

Fedrelandspartiet, UDAR og Svoboda allierte seg i en felles opposisjon mot Regionspartiet før parlamentsvalget i 2012, men de har slitt med å samarbeide. Udar ville ikke være for nær Svoboda av frykt for at deres høyre-radikale ideologi og anti-russiske holdninger ikke ville slå an hos UDARs sentrumsvelgere. Samarbeidet med Fedrelandspartiet var vanskelig fordi både UDAR og Svoboda tok avstand til Tymosjenko. Oligarkene bak UDAR skydde henne, og det var samtidig både i UDAR og Svobodas interesse at en så populær person ble sittende fengslet til etter presidentvalget i 2015.

³⁰ *Український Демократичний Альянс за Реформи* (Den ukrainske allianse for reformer). Forkortelsen kan også leses som 'slaget', noe som spiller på Klytsjkos tittel som verdensmester i tungvektsboksing.

³¹ Klytsjko hadde en stor formue fra før, og kunne derfor argumentere for at han ikke hadde behov for å være korrupt. Han har lenge siktet seg inn på politiske verv i hovedstaden, og stilte til borgermestervalg i 2006 og 2008, hvor han tapte. Han ønsket også å stille i 2012, men valget hadde blitt utsatt til 2015.

³² *Всеукраїнське об'єднання «Свобода»* (Den allukrainske unionen «Frihet»).

2.4 Opptakten til Euromajdan

Etter Oransjerevolusjonen inngikk Jusjtsjenko et samarbeid med EU om reformer, og i 2008 begynte Ukraina gradvis å bevege seg mot EU og Vesten. I 2008 ble Ukraina med i Verdens handelsorganisasjon og Jusjtsjenko innledet samtaler med EU samme året om en mulig EU-integrering. Da Janukovytsj tok over som president fortsatte han å forhandle med EU om utformingen av Assosieringsavtalen.

Assosieringsavtalen (heretter AA) var ferdig utformet og klar for signering i 2012. Avtalen innebar en frihandelsavtale (DCFTA)³³ og et politisk samarbeid med EU. EU ville skaffe lån fra Verdensbanken til reformer av så og si alle offentlige sektorer i Ukraina, spesielt innen finans og økonomi. Dette ville også være første skritt på vei mot ukraineres visumfrihet til EU. På lengre sikt ville det kunne åpne for et EU-medlemskap. Tanken på å assosiere seg med Ukraina var omstridt i EU. Under de ukrainske forberedelsene til å være vertskap for EM i fotball i 2012 sammen med Polen, ble det mye fokus på korrupsjon, brudd på menneskerettigheter og rasisme. Før EU ville skrive under på avtalen krevde de at det ble gjennomført flere juridiske og økonomiske reformer. Hovedkravet var at myndighetene ga avkall på all selektiv justis og løslot sine politiske motstandere fra fengsel, da spesielt Tymosjenko og Lutsenko. (Hoffmann, Hujer, Neukirch, Schepp, Schmitz & Schult, 2014; Åslund, 2013)

Tollunionen og Assosieringsavtalen

Mens EU og Janukovytsj forhandlet om AA rullet Vladimir Putin ut et makroøkonomisk prosjekt: Den eurasiatiske tollunion (heretter TU). TU skulle bli en økonomisk allianse for postsovjetiske land og fungere som et motstykke til EU, og i 2011 gikk Hviterussland, Kasakhstan og Russland inn som de første landene i unionen. TU kan anses som Putins forsøk på å gjenopplive Russland som en ny regional stormakt. Av politiske og økonomiske så vel som historiske årsaker var det viktig for Putin at Ukraina ble med i TU, men både EU og Russland gjorde det klart at de to avtalene ikke var forenlige med hverandre, så Ukraina måtte ta et valg (Hoffmann et al., 2014). Russland prøvde å få valget til å se ut som en økonomisk interessekonflikt, og uttrykte en redsel for at billige europeiske produkter skulle oversvømme russiske markeder, men Åslund (2013, s. 10) hevder at alle observatører regnet det som en hovedsakelig politisk konflikt.

³³ *Deep and Comprehensive Free Trade Area.*

Åslund (2013) presenterte i september 2013 en oversikt over forskjellige økonomiske prognoser for Ukraina. Et overveldende flertall institusjoner konkluderte med at AA ville føre til økonomisk bedring og stabilitet på lengre sikt, mens TU-medlemskap ville føre til økonomisk nedgang. Åslund skriver videre at kun Eurasian Development Bank mente at AA ville føre til en nedgang i økonomien, men han stiller seg svært kritisk til deres analyse og savner redegjørelser for hvordan de har kommet fram til konklusjonene (s. 5-6).

Bilde 3: «Assosiering med EU – det er likekjønnet ekteskap [...] advarer».

Foto: J. Lester Feder/BuzzFeed.

Da det ble klart at EU og Janukovytsj ville møtes på neste EU-toppmøte i Vilnius 28. november 2013 og det ble lagt opp til at AA ville bli signert der, økte Russland presset på Ukraina. I juli 2013 startet Russland en handelskrig som blant annet stoppet import fra enkelte ukrainske produsenter og denne handelskrigen ble trappet opp i august til en tilnærmet stopp i all import fra Ukraina. (Åslund, 2013, s. 9; Hoffmann et al., 2014) Sommeren 2013 skylte en propagandabølge over Ukraina. Reklameplakater over hele landet påstod at AA ville føre til tap av gode verdier, til høyere priser og til legalisering av likekjønnet ekteskap. Det ble påstått at økonomien ville sønderknuses om Ukraina ble med i EU, mens Putin parallelt kom med påstander om hvor mye penger Ukraina ville tjene på å være med i TU (Åslund, 2013, s. 6).

Janukovytsj nølte. På den ene siden hadde han mistet mye popularitet og sjansene hans for å vinne presidentvalget i 2015 ville være mye dårligere uten de proeuropiske stemmene. På den andre siden krevde EU at Janukovytsj løslot sin største rival, Julia Tymosjenko. I 2010 hadde han bare fått 3 % flere stemmer enn henne, og det ville være små sjanser til å vinne mot henne i et nytt valg. Samtidig varslet EU at Ukraina måtte heve gassprisene i landet og devaluere hryvnjaen med 25 % om de skulle få lån til de mange reformene landet trengte, noe som så å si ville garantere at han ikke ville bli gjenvalgt i 2015. Og for Janukovytsj var alt avhengig av å vinne neste presidentvalg. Hvis han skulle tape valget, hvordan ville han da forklare de enorme rikdommene han hadde opptjent i løpet av 16 år som offentlig valgt politiker?

Det så likevel ut som om Janukovytsj vurderte å skrive under på AA. I september godtok han å gå med på noen av EUs reformkrav, men rikket seg ikke i spørsmålet om Tymosjenko. Han mente også at landet trengte 160 milliarder dollar for å tåle overgangen til europeisk økonomi. Et tall tatt ut av løse luften, påstår Hoffmann et al. (2014) for EUs egne analyser viste at et eventuelt handelsstopp med Russland ville koste landet tre milliarder USD. Janukovytsj prøvde å forhandle fram bedre vilkår for AA, men EU nektet å gå med på en budrunde. Likevel gikk EU-lederne i siste liten vekk fra kravet om frigjøringen av Tymosjenko, men da var det for sent. 21. november 2013, en uke før EU-toppmøtet i Vilnius, kunngjorde statsminister Mykola Azarov at Janukovytsj ikke ville skrive under på avtalen (Ukrajinska pravda, 2013, 21/11). Samme kveld tikket det inn sinte Tweets og Facebook-oppdateringer, og snart begynte mennesker å samle seg i Kyiv i protest mot avgjørelsen.

Bilde 4:

Mustafa Najjem: «Repost!! Vi møtes 22:30 under Uavhengighetsmonumentet. Kle dere varmt, ta med paraplyer, te, kaffe og venner.»

Bilde 5:

Arsenij Jatsenjuk: «Alle til #Euromajdan! Janukovytsj forstår ikke noe annet språk enn Majdan. Dermed må vi vise at makten – det er VI! [...]»

3 Fundamentet

Majdan Nezalezjnosti består av to ord, *majdan* og *uavhengighet*. *Majdan* stammer fra det middelpersiske eller arabiske ordet *mæjdan* (ميدان) som betyr *plass* eller *arena* på middelpersisk; og *størrelse*, *sfære* eller *sted for spill* på arabisk (majdan/майдан, 1989).³⁴ Majdan er ett av mange ord med tyrkisk opprinnelse som med det mongolske åket fra midten av 1200-tallet ble en del av det ukrainske språket.³⁵ På ukrainsk har man to ord for torg/åpent byrom, både *plosjtsja* og *majdan*. En *majdan* er i motsetning til en *plosjtsja* en større arena med mange innløpende gater. (Vasjanovytsj, 2011)³⁶

Under Granittrevolusjonen som foregikk på plassen i 1990 (3.1.2) begynte man å kalle plassen for *Uavhengighetsmajdan*, selv om plassen offisielt het *Oktoberrevolusjonens plass* (*plosjtsja*). Som med mange andre ukrainske ord med tyrkisk opprinnelse, finnes ikke ordet *majdan* på russisk, og det var derfor en måte å vise seg selvstendige fra Sovjetunionen og russisk overherredømme. Ordet har senere blitt en så etablert del av det ukrainske vokabularet at Russland og resten av det tidligere Sovjetunionen kaller Uavhengighetsplassen i Kyiv for en *majdan*, ikke *plosjtsja*.³⁷

Bilde 6: Uavhengighetsplassen. Foto: S. McNeil

3.1 Byromsanalyse

Hovedstaden Kyiv ligger omtrent midt mellom Polen og Russland i Nordlig sentrum av Ukraina. Omtrent 95 km. nord for Kyiv ligger Tsjernobyl, noen få kilometer lenger nord ligger Hviterussland. I syd ligger Odesa ca. 440 km fra Kyiv, og det er ca. 600 km til både

³⁴ Det gjør at uttrykket *Maidanplassen* (Plassenplassen) som NRK har brukt siden november 2013, høres merkelig ut (se blant annet Norstrøm, 2013).

³⁵ Det er mange andre ukrainske ord med tyrkisk opprinnelse som skiller seg fra russisk. Blant annet *лелека* (stork), *дax* (tak) og *кавун* (vannmelon).

³⁶ Merk at i ukrainske byer og tettsteder finner man ofte små *majdan*-er som betyr basar eller markeds plass, og enda mindre *majdantsjik*-er (lekeplass eller liten markeds plass).

³⁷ Offisielt heter plassen på russisk *Площадь (Plosjtsjad) Независимости*.

Krimhalvøya og Donbas-området. Hovedstaden ligger på begge sider av Ukrainas historiske handelsrute, elva Dnipro, som munner ut i Svartehavet mellom Odesa og Krimhalvøya. Størsteparten av Kyiv ligger på vestbredden (kalt Høyre bredd), og er bakkete med plataer høyt over Dnipro. Østbredden (Venstre bredd) består hovedsakelig av lavland og strekker seg flere mil østover, bydelene på denne bredden ble først urbanisert i 1923 og er stort sett bostedsområder (Bereg levyiy bereg pravyyi, s.a.). Kyiv er et historisk, kulturelt og akademisk senter for Ukraina, og har mye høyteknologisk industri i og rundt byen.

Fig. D: Kyiv innenfor Ringveien.

- 1: Uavhengighetsplassen. 2: Kontraktova Ploschtsja. 3: Hovedtogstasjonen
4: Kyivs nasjonale universitet. 5: Grotteklosteret Kyjevo-Petsjerska Lavra

Viktige punkter i nærheten Uavhengighetsplassen

Uavhengighetsplassen ligger mellom to høyder. På høyden nordvest for plassen er Kyivs historiske sentrum med Sofiakatedralen og Mykhajlivskijklosteret. Bak klosteret fortsetter Kyivs eldste bebyggelser ned til Kontraktova ploschtsja og elva Dnipro, der handel og markeds plassene var før de flyttet til enden av hovedgaten Khreschtsjatyk. På høyden sydøst for Uavhengighetsplassen ligger Ukrainas politiske sentrum. Her er blant annet Statsbanken, Verkhovna rada (parlamentet), Regjeringsbygget og Presidentadministrasjonen. Flere politiske partier har også sine kontorer i området. Sørøst for det politiske sentrum, lenger ned

langs Dnipro, ligger Kyjevo-Petsjerska Lavra, et grottekloster fra år 1051. Både Sofiakatedralen og grotteklosteret står på UNESCOs verdensarvliste og er viktige symboler for de to største ortodokse kirkene i Ukraina.³⁸

Fig. E: Majdan sett ovenfra

- 1: Fagforeningenes hus. 2: Hotell Ukraina. 3: Oktoberpalasset. 4: Ukrajinskyj dim. 5: Byadministrasjonen.
6: Sikkerhetstjenesten (SBU). 7: Sofiakatedralen. 8: Gullporten. 9: Nasjonalbanken. 10: Konservatoriet.
11: Operaen.

Hovedgaten Khreschtsjatyk går fra Bessarabska ploschtsja i syd, forbi Byadministrasjonen, krysser Uavhengighetsplassen og slutter foran Europaplassen i nordøst. Gaten er et bredt sovjetprospekt med fire kjørefelt i begge retninger, og i helgen er det gågate mellom Bessarabska ploschtsja og Uavhengighetsplassen. Omtrent 700 meter fra Uavhengighetsplassen, bak Europaplassen, er det et utkikkspunkt hvor man har utsikt ned til Dnipro og flatlandet som strekker seg mot Russland og Hviterussland. Her står Folkenes vennskapsbue,³⁹ en enorm regnbue i grå titan, som med sine 50 meter i høyden er synlig fra

³⁸ Kontrollen over disse har lenge vært grunn til konflikt mellom Kyivpatriarkatet og Moskvapatriarkatet. Moskvapatriarkatet styrer grotteklosteret, til Kyivpatriarkatets store misnøye. Sofiakatedralen er et museum.

³⁹ Арка Дружби Народів (Folkenes vennskapsbue) het tidligere Монумент на честь воз'єднання України з Росією (Monumentet til gjenforeningen av Ukraina og Russland).

Uavhengighetsplassen. Monumentet skal symbolisere vennskapet mellom ukrainere og russere, og ble bygget i forbindelse med Sovjetunionens 60-årsjubileum og Kyivs 1500-årsjubileum i 1982. Områdene nord og sør for buen er grønne parkområder som strekker seg langs med elva Dnipro opp til det historiske sentrum på den ene siden, og langs med det politiske sentrum hele veien ned til Grotteklosteret i den andre enden.

3.1.1 Kyivs historie

Kyiv er en gammel by. I følge den nasjonale myten ble byen grunnlagt i år 482 av prinsen Kyj, brødrene hans Sjtsjek og Khoryv og søstra Lybid, som kom reisende på Dnipro. Kuzio skriver at det nøyaktige årstallet er omstridt, for det er få nøyaktige kilder. Antagelig ble det vedtatt at Kyiv ble grunnlagt 1500 år før 60-årsjubileet til Sovjetunionen så feiringen kunne utføres på samme tid. (Kuzio, 2006, s. 419)

Kyiv var sentrum for Kievriket, en løs allianse av flere bystater, fram til intern rivalisering på 1100 og 1200-tallet førte til en splittelse og byen mistet mye av sin betydning. I år 1240 invaderte og raserte mongolerne byen. Etter Det mongolske åket ble Kyiv en mindre brikke i et stort spill mellom de omkringliggende stormaktene. Kyiv var en del av Storhertugdømmet Litauen, Krimkhanatet og Polen før den ble en del av Tsar-Russland i 1667. Fram til 1930–40-tallet var byen multikulturell med blant annet store polske, jødiske og tyske minoriteter.

Etter raseringene under Andre verdenskrig ble sentrum bygget opp i sosialistisk klassisisme før byggingen fikk en kort pause etter Josef Stalins død i 1953. Byggingen av sentrum fortsatte under Krusjtsjov, men arkitekturen ble forenklet og raskt gjort ferdig. Khrusjtsjov foretrakk en enklere stil enn Stalin, og han satte i gang mange store byggeprosjekter. Nesten hele Kyiv utenfor sentrum er preget av de fem- og nietasjes *khrusjtsjovkaene* – et av de mest beskrivende bildene på både Sovjet og Khrusjtsjov-tiden. Parallelt med urbaniseringsprosjektet ble det bygget mange nye utdanningsinstitusjoner og Kyiv fikk en kraftig befolkningsvekst. Da Leonid Bresjnev tok over i 1964 sluttet det politiske tøværet i Ukraina og det kom nye bølger med politisk undertrykkelse og sensur. Etter flere politisk motiverte rettssaker på midten av 1960-tallet og invasjonen av Tsjekkoslovakia i 1968 økte dissidentbevegelsene virksomheten sin. Disse ble senere fundamentet for den ukrainske Rukh-bevegelsen for selvstendighet på 1980-tallet.

Siden 1991 har Kyiv raskt blitt kommersialisert. Sentrum er nå fullt av kjøpesentre, butikker og kiosker, og overgrodd med reklame – tilsynelatende uten restriksjoner. Samtidig er Kyiv en veldig grønn by: Øyene mellom Venstre og Høyre bredd og områdene nord for byen er

store friarealer kledt i skog, og i sentrum er det mange parker. Flere av dem ligger i gangavstand fra Uavhengighetsplassen.⁴⁰

3.1.2 Plassens historie

Kyivs bymur hadde på 1100-tallet tre innganger: Gullporten, Jødeporten og Ljadskiporten.⁴¹ Ljadskiporten lå antageligvis på eller i nærheten av Uavhengighetsplassen og ledet ned til Khresjtsjatykskogen mellom grotteklosteret og byens bymur. Det blir sagt at hertugen av Kyiv dro til Khresjtsjatykskogen for å jakte. Under mongolenes invasjon av Kievriket angrep de Kyiv i 1240 gjennom Ljadskiporten og raserte byen. I dag er porten symbolisert med et monument fra 2001. Monumentet er gulmalt, av murstein og formet som en port. Oppå monumentet står Erkeengelen Mikael – Kyivs skytshelgen.

Bilde 7: Ljadskiporten. Foto: A. Hansen

Utbyggingen av området der Khresjtsjatyk og Uavhengighetsplassen ligger i dag startet først på slutten av 1700-tallet, og fra midten av 1800-tallet vokste byen og bygningene på Khresjtsjatyk.⁴² Den lille plassen fikk stadig viktigere funksjoner og skiftet navn flere ganger. Fra *Khresjtsjatykplassen* i 1869 til *Dumaplassen* i 1876 (Dumaen var den lovgivende forsamlingen). Etter bolsjevikenes maktovertagelse i 1919 skiftet navnet til *Sovjetunionens plass*, deretter til *Kalininplassen* i 1935 etter Mikhail Kalinin. Under

Andre verdenskrig het plassen *Nittende septembers plass*, etter datoen for Nazi-Tysklands okkupasjon av Kyiv. Og da byen ble gjenerobret av den røde hær i 1943 ble plassen igjen hetende *Kalininplassen*. Kyiv hadde blitt rasert under krigen, og ved hjelp av krigsfangers slavearbeid ble byen bygget opp igjen i sovjetisk klassisistisk stil: Khresjtsjatyk ble gjort bredere og Kalininplassen gjort om til et stort sentralt torg. Bygningene langs Khresjtsjatyk og på nordvestsiden av Kalininplassen ble alle bygget i gul naturstein med samme, majestetiske design (sarkastisk kalt *Stalins bløtkake[-stil]* i Kyiv). Ved 60-årsjubileet til

⁴⁰ For en god beskrivelse av byens historie, utseende og politikk, les Cybriwsky (2014).

⁴¹ Gullporten var den sermonielle inngangen til Kyiv. Jødeporten (senere Lvivporten) førte til det jødiske kvartalet i retning byen Lviv. *Ljadski* kommer antagelig av ordet *ljada* eller *ljadina* som betyr skog, men det er noe uenighet om dette (noen mener at *ljadski* betyr polsk – altså Den polske porten).

⁴² Khresjtsjatyk var en sterkt trafikkert vei, og siden den lå udrenert mellom to topper var veien konstant oversvømt av gjørme (noen tjente på å leie ut stykker for å gå over gaten). Fra ekskursjon i Kyiv 27. juli 2013.

Oktoberrevolusjonen i 1977 ble plassen omdøpt til *Oktoberrevolusjonens plass*, som den het fram til Sovjetunionens fall.

Protestplass fra 90-tallet

Den første store protestaksjonen på plassen var Revolusjonen på granitten (heretter Granittrevolusjonen) i 1990. Det var en massiv sultestreik gjennomført av studenter for ukrainsk selvstendighet fra Sovjetunionen.⁴³ Aksjonen var inspirert av folkebevegelsene i Baltikum på samme tid. Streiken ble organisert av studentorganisasjonene Studentbrorskapet fra Lviv og Den ukrainske studentunion fra Kyiv. Demonstrantene oppnådde etter 16 dagers sultestreik å få direkte sendt taletid i Verkhovna rada og fikk innfridd flere av kravene sine, blant annet at de skulle slippe å tjenestegjøre utenfor Ukraina. Under ett år etter demonstrasjonene opphørte Sovjetunionen å eksistere, og plassen ble gitt navnet Majdan Nezalezjnosti, eller på folkemunne bare Majdan.

Bilde 8: Granittrevolusjonen i 1990. Foto: O. Klymenko

Etter uavhengigheten fant det sted mange mindre protester på Majdan. En rekke store demonstrasjoner ble avholdt i desember 2000 mot Kutsjma, kalt «Ukraina uten Kutsjma» eller Kutsjmagate (etter Watergate-skandalen i USA). Protestene ble drevet fra plassen under

⁴³ De ønsket også gjenvalg i Verkhovna Rada og at «kommunistene i regjeringen», det vil si statsminister Vitalij Masol og parlamentsformann Leonid Kravtjuk, gikk av. De krevde også at vernepliktige ikke skulle tjenestegjøre i konfliktområder som Afghanistan eller Nagorno-Karabakh, mens Studentbrorskapet fra Lviv krevde at vernepliktige soldater ikke skulle tjenestegjøre utenfor Ukraina.

påskudd av en storstilt renovering. Hrystsjenko skriver om hvordan plassen gikk fra å være et grønt samlingspunkt til et grått og uframkommelig område som har mistet mye av sin sjarm (Hrysjtsjenko, 2013, s. 83–87). Cybriwsky (2014) mener at Kutsjma bevisst befalte at renoveringen skulle gjøres slik at det ville være vanskelig å holde store protester på plassen (s. 167) (3.1.7). Likevel ble Uavhengighetsplassen åsted for Oransjerevolusjonen i 2004 som førte til at Viktor Jusjtsjenko ble valg som president i februar 2005. I perioden fram til Janukovytsj ble valgt i 2010 var det flere prorussiske og anti-Jusjtsjenko protester på plassen, og under Janukovytsj ble det arrangert flere protester mot Janukovytsj’ politikk. Noen av de større protestene var Skattemajdan i 2010 og demonstrasjonene etter overfallsvoldtekten i Vradijvka i 2013 (2.3.3), men ingen av disse var på størrelse med Granittrevolusjonen, Ukraina uten Kutsjma eller Oransjerevolusjonen.

Bilde 9: Oransjerevolusjonen i 2004. Foto: O. Klymenko

3.1.3 Det fysiske byrommet

For å beskrive plassen er det hensiktsmessig å dele byrommet inn i to hoveddeler: nordvest for hovedgaten Khresjtsjatyk og sydøst for Khresjtsjatyk (heretter NV-delen og SØ-delen). I beskrivelsen av plassen opererer jeg med begrepene plassutganger (veier og andre åpninger i plassen), byvegger (bygninger og andre objekter som avgrensner plassen) og bygulv (flaten mellom byveggene).

Det er ti plassutganger fra Uavhengighetsplassen. Seks gater går inn i NV-delen, Khresjtsjatyk står for to plassutganger, og to gater går parallelt mot sydøst på hver side av SØ-delen.⁴⁴ Khresjtsjatyk er såpass bred at den kan brukes som en naturlig del av byrommet til Uavhengighetsplassen. Spesielt i helgen når den er åpnet for fotgjengere har man siktlinje fra Uavhengighetsplassen helt til enden av gaten på Europaplassen i nordøst og til Bessarabka plosjtsja – en av Kyivs tradisjonelle markedsplasser i sydvest.⁴⁵ Samlinger som er for store til å rommes alene på plassen brer seg utover Khresjtsjatyk i begge retninger lenge før de brer seg utover de andre plassutgangene. Det kommer av at Khresjtsjatyk er bred og i samme plan som Uavhengighetsplassen og dermed mer oversiktelig, mens de andre gatene er smalere og leder vekk fra plassen.

NV-delen er omkranset av høye, symmetriske byvegger i sovjetisk klassisisme. Disse bygningene er i samme stil som de fleste av bygningene på begge sidene av Khresjtsjatyk mellom Majdan og Bessarabka plosjtsja. De smale plassutgangene mellom de høye bygningene på NV-delen gir en følelse av at plassen er lukket i denne enden og inngjerdet av høye bygninger. Følelsen blir forsterket av Postbygget og Arbeiderforeningenes hus – de to massive bygningene nærmest Khresjtsjatyk. SØ-delen er i kontrast til NV-delen åpen og har få byvegger. Plassen er bredere her enn på nordvestsiden og byveggene ligger lengre vekk fra gatene i forskjellige former og høyder. I enden av plassen ligger en del av kjøpesenteret Globus med stor speilglassfasade. Musikkakademiet på høyre side av Globus lukker en kvart sirkel rundt denne enden av plassen. Ovenfor, bak kjøpesenteret, ligger Hotell Ukraina⁴⁶ i samme, gule naturstein som bygningene på NV-delen av Khresjtsjatyk.⁴⁷

Bygulvets tre plan

Uavhengighetsplassen er omtrent 330 meter lang og 110 meter bred. Plassen kan deles inn i tre plan med hver sine egenskaper: bygulvet – selve plassen; under bygulvet – kjøpesentre, t-bane og korridorene mellom disse; platåene – over plassen på østsiden.

NV-delen virker som inngangen til bygulvet. Flere små gater går ned til plassen fra det historisk-kulturelle sentrum, og fra denne siden kan man se hele plassen. Plassens lange,

⁴⁴ Inn i NV-delen: Borysa Hrintsjenka, Provulok Tarasa Sjevtsjenka, Sofijivska, Mala Zjytomyrska, Mykhajlivska og Kostjolna. Parallelt fra SØ-delen: Instytutska og Arkhitektora Horodetskoho.

⁴⁵ Navnet på plassen kommer antageligvis av ordet Bessarabia (som var riket på omtrent det samme territoriet som Moldova i dag). Handelsmenn fra Bessarabia solgte varene sine på plassen på 1700-tallet. (Bessarabska ploshhad znamenitaya kievskaya bessarabka, s.a.)

⁴⁶ Fram til Kutsjmas nasjonaliseringen av Ukraina i 2001 het det Hotell Moskva.

⁴⁷ Alle bygningene i dette materialet rundt Khresjtsjatyk og Uavhengighetsplassen kan deles inn i to grupper: Sovjetisk imperialisme (Stalin) og den forenklede utgaven til Krusjtsjov.

smale form fører blikket mot SØ-delen hvor Uavhengighetsmonumentet blir et naturlig fokuspunkt. I midten av halvsirkelen på NV-delen står det en stor glasskuppel. Den fungerer som et vindu opp fra den underjordiske delen av Globus under NV-delen. Deler av NV-delen er dekket av avlange, grønne områder og fontener, som til en viss grad hindrer ferdsel på tvers av plassen. Det gir en følelse av at plassen er noe smalere enn den er. Glasskuppelen og Ljadskiporten gjør at NV-delen ikke har noe utpreget fokuspunkt.

Under bygulvet på NV-delen befinner den underjordiske delen av Globus seg. Senteret er koblet til et nettverk av tunneller med mange utganger som strekker seg under Khresjtsjatyk til den andre delen av Globus i enden av SØ-delen. I tunnelene er det mange kiosker og inngang til *Uavhengighetsplassen T-banestasjon*.

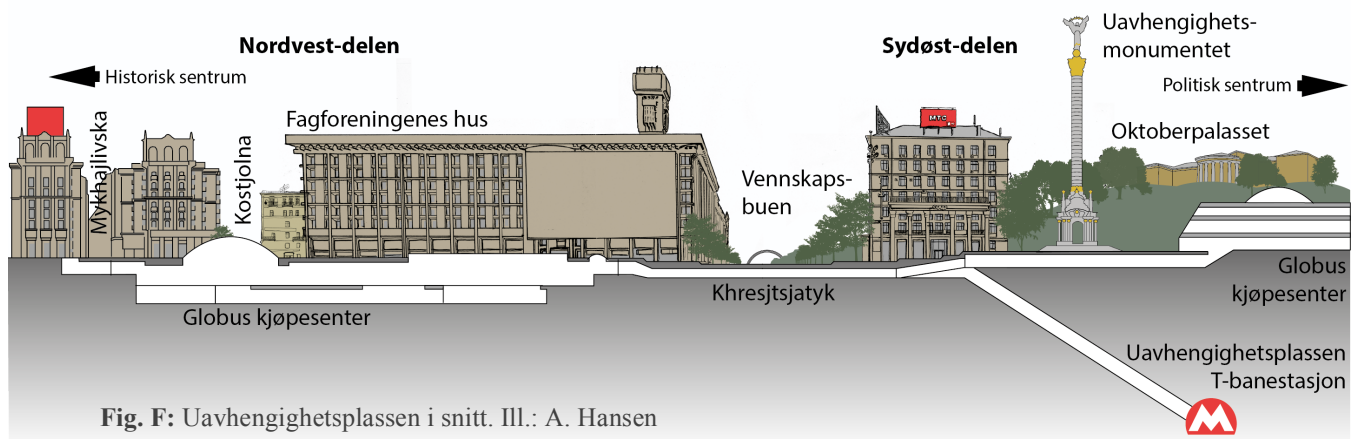

Fig. F: Uavhengighetsplassen i snitt. Ill.: A. Hansen

SØ-delen er mindre symmetrisk og noe friere i utformingen enn NV-delen. Uavhengighetsmonumentet står i midten av et stort, rundt platå foran kjøpesenteret Globus, og på toppen av kjøpesenteret er det et platå hvor man har oversikt over hele plassen. Man har også god oversikt fra broen som går fra toppen av kjøpesenteret, over Instytutska til Det internasjonale senteret for kultur og kunst (heretter Oktoberpalasset). Fra Oktoberpalasset på nordsiden av Instytutska går det en stor, bratt gressbakke med trapper ned til Uavhengighetsplassen. Toppen av bakken og flere mellomplan ned til plassen fungerer som utkikkspunkter, og blir ofte brukt av turister og presse for å ta panoramabilder av Majdan (se bilde 6). Bakken er så bratt at det er vanskelig å gå oppover fra Uavhengighetsplassen uten å bruke noen av trappene eller broen over Instytutska, men om det er tørt og isfritt kan man fint stå på gresset uten å falle.

3.1.4 Landemerker på Uavhengighetsplassen

Uavhengighetsmonumentet er 62 meter høyt og står på et platå på SØ-delen av plassen. Monumentet som ble bygd i 2001 forestiller beskytteren Berehynia – en kvinnelig ånd fra

slavisk mytologi.⁴⁸ På folkemunne blir statuen ofte kalt *Stolpen*, *Damen med kvisten* eller bare *Batman*.⁴⁹ Monumentet var en del av Kutsjmas nasjonaliseringsprosjekt på tidlig 2000-tallet for å skape en ukrainsk identitet som substitutt for den tapte sovjetidentiteten. Andre monumenter på SØ-delen er også hentet fra ukrainsk historie. En statue av Kyi og søsknene Sjstjek, Khoryv og Lybid står i en fontene på venstre side av SØ-delen. På høyresiden av SØ-delen står Kossaken Mamaj – en heltefigur fra ukrainske folkeeventyr. Begge statuene ble satt opp i 2001. På NV-delen et monument fra år 2002 med Erkeengelen Mikhail som vokter over Ljadskiporten, en av inngangsportene til Kyiv i middelalderen. På hjørnet av NV-plassen foran Posthuset står Nullpunktsmerket – en globus som markerer avstandene fra Kyiv til verdens storbyer. Globusen er et av byens mest brukte møtesteder.⁵⁰

3.1.5 Kommunikasjon

Uavhengighetsplassen er lett tilgjengelig for både billister, fotgjengere og reisende med kollektivtrafikk. Khresjtsjatyk er en naturlig bilvei mellom Naberezjne – som går langs Dnipro på høyre bredd; Bulvar Tarasa Sjevtsjenka⁵¹ – en forelengelse av Prospekt Peremohy som er en viktig trafikklåre fra de vestlige delene av Kyiv til sentrum; og Lesi Ukrajinky som via Basejna går fra sydøst til sentrum. Alle er brede, tett trafikerte veier. Instytutska, som krysser Khresjtsjatyk og går over til Mykhajlivska er også godt trafikkert og er en viktig vei for å komme fra det politiske sentrum og ut i byen. Alle veiene har alternative ruter, så de kan sperres av, men det medfører en belastning på de andre veiene, spesielt i rushtiden.

Kyiv har tre t-banelinjer. Blå linje har t-banestoppet *Uavhengighetsplassen* med overgang til *Khresjtsjatyk stasjon* i umiddelbar nærhet, og Stasjonen *Zoloti vorota* (Gullporten) på grønn linje er i kort gangavstand fra plassen. Både buss, minibuss og trolleybuss har ruter over Uavhengighetsplassen, hovedtogstasjonen er omtrent 3,5 kilometer fra plassen, og det er ca. 8,5 km. til Zjuljany flyplass og 35 km. til Boryspil flyplass. For fotgjengere er det et nesten ubegrenset antall innganger til Uavhengighetsplassen. De mange gatene som leder til NV-delen, Khresjtsjatyk og de store åpne områdene nord for plassen gjør den lett tilgjengelig. Dessuten har mange bygninger utganger inn til og ut fra plassen. Disse brukes ikke i det daglige, men muligheten er der.

⁴⁸ Kommer fra ordet *бepeз* (bereh) som betyr havn eller redning.

⁴⁹ Nede fra Uavhengighetsplassen kan figurens kjole minne om vingene til Batman. Jeg har aldri hørt noen si Uavhengighetsmonumentet. De fleste jeg kjenner foretrekker å kalle monumentet for Stolpen.

⁵⁰ Nullpunktsmerket ble først bygget i 1996, men en ny versjon ble satt opp etter rekonstruksjonen av plassen i 2001 (Gorodkiev, s.a.).

⁵¹ Må ikke forveksles med Provulok Tarasa Sjevtsjenka.

3.1.6 Strategiske aspekter ved plassen

Uavhengighetsplassen er lett å angripe og vanskelig å forsvare. Topografien gjør at et angrep fra Instytutska eller gressbakken har en høydefordel mot dem som vil holde slike angrep vekk nedenfra plassen. Samtidig er det vanskelig å hindre ferdsel til plassen, enten det er politi eller protestanter man ønsker å holde borte. Khresjtsjatyk er en bred gate som er vanskelig å sperre helt av mot et angrep, mens alle plassutgangene gjør at det er vanskelig å ha en oversikt over hvem som kommer og går på plassen.

Politiet har ved flere anledninger forsøkt å hindre ferdsel til Uavhengighetsplassen ved å stenge broene over Dnipro og stoppe t-banesystemet, men på grunn av plassens posisjon og intrikate nett av veier og kollektivsystemer er det vanskelig å gjennomføre en total stans i ferdselen når viljen til protester er stor.⁵² Det er mulig, men det krever store resurser og forutsetter at de som skal hindre ferdsel er tidlig ute og rekker å bygge fysiske hindringer. Et eksempel på et vellykket forsøk på å holde plassen fri for protestanter var under Ukraina uten Kutsjma-protestene i 2000, da flere tusen demonstranter ville protestere mot sittende president Leonid Kutsjma. Myndighetene klarte å sperre av hele Uavhengighetsplassen før protestene ble for store under påskudd av reovering. Under Euromajdan var det protestantene som klarte å holde vekk politiet til tross for store angrep. Det kommer til dels av at demonstrantene fikk tid til å bygge barrikader og var mange nok til å forsvare dem.

3.1.7 Daglig bruk av Uavhengighetsplassen

Uavhengighetsplassen har en viktig rolle i Kyivs daglige liv. Foruten å være et sentralt knutepunkt for trafikk, fotgjengere og kollektivtransport, er det mange kafeer, restauranter og hoteller i området. Byrommet er i tillegg et av Ukrainas mest besøkte steder: De aller fleste av byens turister er innom plassen, mens lokale ukrainere bruker den til å spasere, jogge og handle. Plassen er ikke like populær for ukrainere som den var før rekonstruksjonen i 2001, men den er fortsatt mye brukt, og man må ofte gjennom den for å komme til forskjellige deler av sentrum. (Hrysjtsjenko, 2013, s. 85)

Siden byrommet er stort og sentralt plassert blir det brukt i mange offisielle sammenhenger. Festivaler og konserter holdes ofte på Majdan, og på større merkedager som Arbeidernes Internasjonale kampdag (1. mai), Seiersdagen over Nazi-Tyskland (9. mai) og

⁵² 20. februar 2014 stanset myndighetene t-banesystemet og sperret av flere broer og veier inn til Kyiv. Likevel kom jeg meg lett inn til sentrum for å foreta et intervju ved å dra vestfra til Seiersplassen med marsjrutka-buss og videre til fots (feltdagbok, 20/2).

Uavhengighetsdagen (24. august) er det tog og militære parader, og første desember hvert år settes det opp en stor nyttårsgran på plassen. Protester og demonstrasjoner er også blitt en normal del av byrommet, spesielt om våren og før president- og parlamentsvalg er det ofte store demonstrasjoner.⁵³ Da settes det nesten alltid opp en scene på NV-delen av Khresjtsjatyk, vendt mot SØ-delen. Plassens spesielle utforming gjør at det er det mest naturlige stedet å sette opp en scene.⁵⁴

3.2 Betydningen av Majdan

Uavhengighetsplassen er ikke det eneste stedet det er mulig å demonstrere i Kyiv, og det finnes andre byrom som har noen av de samme egenskapene. Sofiaplassen og Mykhajlivskaplassen er begge store, og har ved flere anledninger blitt brukt til demonstrasjoner. Hvis protester vokser seg store nok kan de store områdene mellom de to plassene bli til en del av protestområdet (slik Khresjtsjatyk blir brukt under store demonstrasjoner på Uavhengighetsplassen).⁵⁵ Sjevtsjenkoparken kan og har også blitt brukt til større samlinger. Når Ukraina uten Kutsjma-protestene ble ryddet vekk fra Uavhengighetsplassen slo de seg ned foran monumentet til den nasjonale helten og politiske figuren Taras Sjevtsjenko. Studentorganisasjoner starter også ofte sine demonstrasjoner i parken, siden den ligger rett ovenfor Kyivs nasjonale universitet (oppkalt etter Sjevtsjenko). Ulempen med parken som protestplass er at den er dekket av trær og dermed ganske uoversiktlig, og den er heller ikke stor nok til å romme hundretusenvís av mennesker. Felles for Sjevtsjenkoparken, Sofia- og Mykhajlivskaplassen er at de ikke er transportknutepunkt slik som Uavhengighetsplassen. Det er heller ikke like mange mennesker på plassene til enhver tid og de ligger lenger unna det politiske sentrum.

Et tilsynelatende bedre alternativ er Marijinskaplassen, rett foran Marijinskyjpalasset,⁵⁶ vegg i vegg med Verkhovna rada. Plassen ligger midt i det politiske sentrum av Kyiv og kan passe til politiske protester. Under Granittrevolusjonen flyttet de sultestreikende studentene seg fra Oktoberrevolusjonens plass opp til Marijinskaplassen hvor de slo seg ned i en tellleir og

⁵³ Egne erfaringer fra Kyiv mellom 2007 og 2015.

⁵⁴ Kuppelen og Ljadskiporten, samt alle gressområdene på NV-delen gjør det vanskelig å sette opp en scene på denne delen. Samtidig vil en scene på SØ-delen alltid ha ryggen til store deler av Majdan, siden plassen på denne siden er bredere. Dessuten er Uavhengighetsmonumentet i veien for å bruke platået på SØ-delen effektivt. Står scenen ved Khresjtsjatyk på NV-delen har den bare ryggen til NV-delen, hvor det er plass til langt færre mennesker.

⁵⁵ Mykhajlivskaplassen og det tilhørende klosteret ble brukt som samlingspunkt for protestene under Euromajdan fra 30. november 2013. Blant annet som tilfluktsrom, matsal og sykehus.

⁵⁶ Den offisielle residensen til landets president. Palasset har vært under renovering siden 2007.

ventet til de fikk tilgang til talerstolen i parlamentet. Likevel er ikke området egnet for store protester. Selv om Marijinskyiparken rett bakenfor kan benyttes til å romme store mengder mennesker, er selve byrommet lite og få vil se hva som foregår på en eventuell scene.

Europaplassen er det siste brukbare alternativet. Den er bare noen hundre meter fra Uavhengighetsplassen og har mange av de samme egenskapene: Den er sentral, mellom historisk og politisk sentrum og den er et trafikkknutepunkt, men selve plassen er en sterkt trafikkert rundkjøring og har ikke like stort bruksområde. Det er få som spaserer der til det daglige, og man reiser heller *gjennom* og ikke *til* plassen. Den parlamentariske opposisjonen prøvde i starten av Euromajdan-protestene å benytte seg av Europaplassen, men det viste seg å være en dårlig avgjørelse (4.1).

Felles for alle de alternative protestplassene er at de mangler den samme symbolikken som Majdan. På den ene siden kan navnet *Majdan* og *Uavhengighet* ses på som en symbolsk protest mot Russland fordi de a) valgte ordet Majdan som man ikke finner på russisk, og b) uavhengigheten i 1991 var nettopp fra det sentrale styret i Moskva. På den andre siden kan Majdan assosieres med en rekke revolusjoner. Plassen var inntil 1991 oppkalt etter Oktoberrevolusjonen, og både Granittrevolusjonen og Oransjerevolusjonen foregikk på plassen.

Det er flere som sammenligner den utvidede betydningen av Majdan med forskjellige former for direkte demokrati, et sted man kan diskutere politiske saker. Den amerikanske historieprofessoren Timothy Snyder sammenligner Majdan med antikkens agora:

[...] a maidan now means in Ukrainian what the Greek word agora means in English: not just a marketplace where people happen to meet, but a place where they deliberately meet, precisely in order to deliberate, to speak, and to create a political society. (Snyder, 2014)

Den ukrainske journalisten og politiske bloggeren Volodymyr Zolotorjov mener at Majdan har med en utvikling i det ukrainske folkets egenskap i å snakke sammen: «[...] Майдан — это социальная практика взаимодействия, со-общения [sic]. Украинцы учатся быть обществом, взаимодействовать и со-общаться.» (Zolotorjov, 2013, 28/11)⁵⁷

Respondentene mine sammenligner Majdan med forskjellige demokratiske institusjoner. Klymenko, Stanislau og Serhij kaller plassen for en form for folkeparlament hvor man drar for å ordne opp i problemer, og Serhij presiserer dette ved å sammenligne Majdan med to

⁵⁷ «[...] Майдан, det er sosial trening for felles handling og felles kommunikasjon. Ukrainere lærer seg å bli et samfunn, samhandle og kommunisere. [...]»

former for politiske forsamlinger: «[...] слово Майдан просто стало означать именно какую-то многолюдную акцию. Как типа древнорусское явление **вече**. Или подобное к норveжскому слову **тинг**. То есть это народное собрание, которое принимает какое-то решение важное.»⁵⁸

Likevel virker ikke Majdan som en plass for diskusjon så mye som en plass for aksjon. Det alle de store protestene på Majdan har til felles er at de hadde et klart bilde av hva de protesterte mot: Granittrevolusjonen var mot Sovjetunionen. Ukraina uten Kutsjma var mot Kutsjma, men også mot maktmisbruk generelt og halshugging av undersøkende journalister. Oransjerevolusjonen var en slags fortsettelse av protesten mot Kutsjma og etterfølgeren hans, Janukovytsj, men ble utløst som en protest mot valgfusk. Skattemajdan var mot de nye skattelovene, og protestene etter voldtekten i Vradijivka var mot korrupsjon i rettssystemet.

Når folk blir sinte på politikere truer de med «å gå ut på Majdan», noe som betyr at de vil stå på plassen til politikerne går med på forandringer. En høyst reell trussel. Hanna mener at Majdan har blitt en nødvendig del av samfunnet: «[...] Наша політика настільки корумпована, [...] що нам просто необхідний Майдан».⁵⁹ Og det er kanskje det de andre respondentene mener når de sammenligner Majdan med en demokratisk plattform eller et direkte demokrati: at Majdan har blitt til en institusjon eller en utfordrer til eliten når de normale politiske institusjonene ikke fungerer.

⁵⁸ «[...] ordet Majdan har bare blitt betydningen på en eller annen form for aksjon med mange mennesker. Som en form for det gammelrusiske fenomenet **vitsje**. Eller som det norske ordet **ting**. Det vil si en folkesamling som tar en eller annen viktig avgjørelse.» [Mine uthevinger]

⁵⁹ «[...] Vår politikk er så til de grader korrumpert at Majdan har blitt en nødvendighet.»

4 Dynamikken

Både myndighetene, opposisjonen og de fleste innen akademia hadde forutsett at neste store Majdan skulle komme først i forbindelse med presidentvalget i 2015, men demonstrasjonen som startet med en håndfull meldinger på Twitter og Facebook og noen hundre demonstranter på Uavhengighetsplassen skulle snart utvikle seg til å bli den største protesten Ukraina hadde sett siden Oransjerevolusjonen. Hvem kontrollerte Majdan? Hva motiverte protestantene og hvordan var dynamikken mellom dem?

4.1 Den formelle opposisjonen

De tre politiske partiene i den parlamentariske opposisjonen meddelte snart at de ville slutte seg til Majdan, og de var tidlig ute både på Uavhengighetsplassen og på Internett. Søndag 24. november organiserte den formelle opposisjonen større konserter på Europaplassen, bare 250 meter fra Majdan. De bygde en stor scene foran Ukrajinskyj dim og foran scenen satte de opp en teltleir, på tross av Distriktsdomstolen i Kyivs nylige forbud mot nettopp dette. (Korrespondent, 2013, 22/11) Opposisjonspolitikere ble på Europaplassen de neste par dagene hvor de holdt konserter og politiske appeller. Formålet var formodentlig å distansere seg fra den nå upopulære Oransjerevolusjonen, og heller bruke Europaplassen som et symbol for europabevegelsen, men de hadde misforstått symbolverdien av Majdan. På Uavhengighetsplassen hadde studentorganisasjonene samlet seg, og snart foregikk det to parallelle protester: *Studentenes* Euromajdan og den *politiske* Euromajdan – det Nadja og Stanislau i intervjuene sarkastisk kaller «dansen». Selv om det i starten var flere konserter på Europaplassen (4.5) var det flere mennesker på studentenes samlinger. Og allerede 26. november skjønnte opposisjonen at de hadde valgt feil plass, sier Serhij:

[...] партийные лидеры поняли, что проигрывают беспартийному Майдану и его количеству людей и по идейной какой-то наполненности. И было принято такое громкое популистское решение: ‘Ми складаємо партійну символіку и підемо на Майдан!’ И они пафосно прошли эти 200 метров.⁶⁰

Da den formelle opposisjonen kom tilbake til Uavhengighetsplassen erklærte studentorganisasjonene at partiflagg og politiske symboler var uvelkomment. Samme dag samlet om lag 15000 studenter fra 12 universiteter seg og marsjerte opp til

⁶⁰ «[...] partilederne forstod at de tapte mot den partiløse Majdan og deres folkemengder og deres ideologiske overbevisning. Så de bestemte seg for en høylytt populistisk løsning: ‘Vi legger vekk partisymbolene og går til Majdan!’ Og så gikk de høytidelig bort de 200 metrene.»

presidentadministrasjonen for å kreve at Janukovytsj likevel undertegnet assosieringsavtalen. Studentene kom uten partisymbolikk og påstod at de demonstrerte på eget initiativ. (TSN, 2013, 27/11; Diuk, 2014, s. 86) På en annen demonstrasjon i Sjevtsjenkoparken samme dag dukket Klytsjko opp for å holde en politisk appell, men ble sabotert av studenter som ropte «Protest uten politikk! Protest uten politikk!» til han forsvant (Gordon, 2013, 26/11).

I stedet for at de oppnådde enhet med ungdommen på Majdan ble det tydelig hvor lite ønsket opposisjonspolitikere var. Det hjalp ikke at opposisjonspolitikere prøvde å presse sine hjertesaker på Euromajdan, som enten ikke appellerte til protestantene eller bare til deler av dem. Fedrelandspartiet prøvde å få protestene til å handle om frigjøringen av Julia Tymosjenko, mens Svoboda prøvde å føye spørsmålet og distansering fra Russland til kravene fra Majdan. UDAR holdt seg til den tryggere og mer populære kampen mot Janukovytsj og den korrupsjonen presidenten representerte. Alle tre partiene var for EU-integrering, men hvor viktig var det utenrikspolitiske spørsmålet for protestene? Og gjenspeiler Majdan et regionalt øst-vest skille?

4.2 Protestantenes syn på øst og vest

Medier og akademikere, både fra Vesten, Russland og (i noen tilfeller) Ukraina, har presentert Euromajdan som en protest i hovedsak for EU eller mot Russland (se f.eks. Egge, 2015).

Bilde 10: «Vil du til Europa – løft rumpa #Euromajdan». Slagord på rim fra Facebook.

Framstillingen er ofte bygget på at det i tiden før november 2013 bare var et lite flertall (45 %) som var for EU, mens et stort mindretall (36 %) var for Tollunionen med Russland, Hviterussland og Kazakhstan (Research & Branding Group, 2013). Da de prorussiske myndighetene bestemte seg for å avbryte assosieringen med EU og folk gikk ut i gatene for å demonstrere, framstod det dermed i vestlige øyne som en europabevegelse. At demonstrantene valgte *euro-* som første del av navnet på demonstrasjonen og brukte slagord som *Україна – це Європа!* (Ukraina – det er Europa) ble også tillagt vekt.

Det er flere problemer med en slik framstilling. Det forutsetter ikke bare at Ukraina er et land delt i to hvor den ene delen støtter Russland og den andre EU (2.2), men det legger også hovedvekten av forklaringen på EU-spørsmålet, mens alle de andre, underliggende årsakene til at folk demonstrerte kommer i bakgrunnen. Portnov (2014) skriver at myndighetenes mål var å framstille Euromajdan som en regional konflikt: «[T]he authorities wanted to show that

the crisis is not about people opposing the government; it's about one part of Ukraine opposing another part» (s. 10). Olga Onuch ledet en undersøkelse av motivasjonen for protestene på Majdan mellom 26. november og 10. januar. 22 % av demonstrantene definerte seg som russisktalende og størsteparten av protestantene ønsket økonomisk og politisk stabilitet, ikke ny språkpolitikk (2014, s. 49–50). Egne erfaringer fra plassen bekrefter dette. Jeg hørte ofte både ukrainsk og russisk, og bortsett fra i én enkelt samtale⁶¹ var folk likegyldige til hvilket av de to språkene jeg brukte (selv om flere foretrakk å svare på ukrainsk). Ingen av respondentene mine så sammenhengen mellom språk og Euromajdan,⁶² og Hanna virket nesten fornærmet når jeg spurte henne om det var en sammenheng: «До чого тут мова? Ми вийшли на Майдан, тому що нам не подобається влада [...]. Майдан не пов'язаний з мовами взагалі.»⁶³ Det er også lite som tyder på at en etnisk konflikt lå til grunn for protestene. Selv om et flertall av deltagerne på Majdan var fra sentrale og vestlige deler av Ukraina, så var mellom 17 % og 23 % fra øst og syd (Fond «Demokratytsjni initsiatyvy», 2014). Demonstrasjonene spredde seg til alle regionale sentre i Ukraina, selv til områder med mange etniske russere, blant annet Krim, Luhansk og Donetsk.

For EU og mot Russland?

Ryabchuk (2014) mener at protestantene så på EU som svaret på den vanskelige økonomiske og sosiale situasjonen i landet, men at de visste lite eller ingenting om EU-institusjonene, innholdet i assosieringsavtalen eller forskjellen på assosiering og medlemskap (s. 3). Zolotorjov (2013, 22/11) går enda lengre ved å skrive at «[...] 'евроинтеграция' понимается здесь только как безвизовый режим плюс надежды на то, что начальство в Брюсселе будет строить начальство в Киеве.»⁶⁴ Oppfatningen om at visumfrihet har vært viktig for protestene har også versert i russiske medier (Pravda, 2013, 5/12). Også Klymenko (16/6) er skeptisk til EU og tror ikke at unionen vil leve opp til protestantenes forventninger eller redde Ukraina uten å kreve noe tilbake for det. Så oppfatningen av at protestantene så på EU som noe utopisk er dermed utbredt, men det er interessant at blant mine respondenter er det bare hviterussiske Stanislau som nevner visumfrihet med EU som en motivasjon:

⁶¹ Det eneste situasjonen hvor det var problematisk å snakke russisk var i intervjuet med Bohdan. Jeg spurte om det var OK om jeg brukte russisk der ordforrådet mitt på ukrainsk ikke rakk til. «Heller engelsk» svarte han.

⁶² Da opposisjonspolitikere kom til makten i februar presset de gjennom en ny språklav som igjen gjorde ukrainsk til det eneste offisielle språket. Selv om Verkhovna rada fjernet loven igjen etter kraftig kritikk har loven blitt stående som eksempel på Euromajdans påståtte antirussiske holdning (Onuch, 2014, s. 50–51).

⁶³ «Hva har språket med dette å gjøre? Vi gikk på Majdan fordi vi ikke likte styresmaktene [...]. Majdan har absolutt ikke noe med språk å gjøre.»

⁶⁴ «[...] 'eurointegrering' forstås her bare som et visumfritt regime pluss et håp om at autoritetene i Brussel vil bygge en autoritet i Kyiv.»

Лично я [...] хочу в Европу, поэтому я здесь. Я хочу жить на территории, где нигде нет границ. Я хочу жить на территории, где мультикультурная составляющая. Я могу ехать сегодня в Норвегию, завтра в Швецию, послезавтра в Испанию.⁶⁵

Selv om flere av respondentene svarer at de støtter europaintegreringen fordi de ønsker reformene, slik Ryabchuk skriver, påpeker de også at EU har sine problemer, og flere virker realistiske til hva de kan forvente av unionen. Hanna sammenligner Ukrainas situasjon med Polen på begynnelsen av 2000-tallet: «[...] Найближчим часом буде нелегко, але у довгостроковій перспективі ми станемо незалежною державою зі стабільною економікою. Прикладом може бути Польща.»⁶⁶

Alle respondentene mine begynner før eller senere å snakke om Russland når jeg spør dem om hva EU og AA betyr for dem. Europaintegrering blir sett på som den eneste muligheten til å slutte å være under russisk kontroll. Visumlettelse til Schengen-land har gjort at mange unge har vært i både Russland og Europa, og har fått klare meninger om forskjellen på russisk og europeisk levestandard. Som Hanna nevner ovenfor har Polen blitt et eksempel på hva europeisk økonomi kan gjøre for Ukraina, siden Polen på 1990-tallet hadde mange av de samme forutsetningene som Ukraina til å (mis)lykkes. Også de godt voksne respondentene (Klymenko, Majoren og Oleksij) som i varierende grad er kritiske til EU, forklarer at om valget ligger mellom EU og TU vil de heller velge EU av frykt for hva Russland vil bringe med seg. Russlands forsøk på å tvinge ukrainere til å velge TU ved å benytte seg av tiltak som økonomisk krigføring og trusler (2.4) kan ha ført til at flere ukrainere ble positive til EU enn tidligere. I august 2013 mente 58 % ukrainere at sanksjonene mot Ukraina fra Russland var en reaksjon på ukrainsk bevegelse mot AA og ikke den offisielle grunnen – at de sanitære forholdene i ukrainsk matvareproduksjon var for dårlige (Research & Branding Group, 2013). Zolotorjov (2013, 22/11) forklarer bevegelsen mot Europa med at «[п]ока рядом будет сумасшедшая Россия, будет движение украинского начальства в сторону начальства в Брюсселе.»⁶⁷

⁶⁵ «Jeg personlig [...] har lyst til å dra til Europa, derfor er jeg her. Jeg vil bo på et territorium hvor det ikke finnes grenser noe sted. Jeg vil bo på et territorium hvor det er en multikulturell komponent. Jeg kan dra til Norge i dag, i morgen Sverige, i overimorgen til Spania.»

⁶⁶ «Den første tiden vil det være vanskelig, men i et lengre perspektiv vil vi bli et uavhengig stat med en stabil økonomi. Polen kan være et eksempel.»

⁶⁷ «[...] Så lenge sinnsvake Russland befinner seg i nabolaget vil ukrainske myndigheter bevege seg i retning av myndighetene i Brussel.»

4.3 Protestantenes motivasjon

Til tross for protestene i sentrum gjorde Janukovytsj det klart at han ikke ville skrive under på assosieringsavtalen på EU-toppmøtet i Vilnius. Protestene i Kyiv begynte å svinne hen, og Onuch & Sasse (2014) skriver at antallet demonstranter i slutten av november var blitt redusert til å variere fra 2000 til 35 000. 30. november ble imidlertid et vendepunkt: I firetiden om morgenen gikk et stort antall opprørspoliti til angrep på demonstrantene som hadde telteleiren sin rundt Uavhengighetsmonumentet. Det er vanskelig å forestille seg en aksjon som kunne framstilt Janukovytsj i et dårligere lys eller være mer motiverende for opposisjonen enn aksjonen mot Majdan den natta. For ikke bare var det et brutalt angrep på i hovedsak unge studenter (Stearn, 2013), men det fantes ikke noe legitimt grunnlag – det ble påstått at studentene var i veien for monteringen av nyttårsgrana (Ukrajinska pravda, 2013, 14/12). I tillegg skjedde angrepet på Majdan – Ukrainas demokratiske plattform (3.2). Tidspunktet for angrepet var også uheldig, siden byen var full av internasjonale journalister som ventet på en reaksjon fra Majdan etter EU-toppmøtet. Snart våknet ukrainere til bilder av Janukovytsj' sikkerhetsstyrker som slo landets framtid til blods på Ukrainas demokratiske plattform.

Det var først etter stormingen av studentleiren at protestene vokste i størrelse og bredte seg til hele landet. Onuch (2014, s. 45) påpeker at oppslutningen om Euromajdan vokste kraftig først fra 30. november. For mens det ble anslått om lag 50–200 000 mennesker på Majdan og Europaplassen den første søndagen, tre dager etter kunngjøringen om å ikke skrive under på assosieringsavtalen (Sukhov, 2013), ble det antatt at mellom 100–300 000 mennesker demonstrerte neste søndag – halvannen dag etter angrepet (Podufalov, 2013). Respondentene mine skiller alle mellom før og etter 30. november, og selv om definisjonene på de forskjellige fasene er forskjellige,⁶⁸ er sammenhengen klar: Mange som var passive til protestene før 30. november fikk sympati for dem etter. Undersøkelser viser at mange flere protesterte på Majdan i starten av desember mot myndighetenes voldelige reaksjoner enn for EU-integreringen (Fond «Demokratytsjni initsiatyvy», 2014).⁶⁹ Så selv om motivasjonen for å demonstrere først kan ha handlet om det utenrikspolitiske valget mellom EU og Russland,

⁶⁸ Mens Nadja og Klymenko mener at Euromajdan sluttet, og revolusjonen startet, sier Stanislau og Løken at Majdan våknet. Definisjonene utelukker ikke nødvendigvis hverandre.

⁶⁹ Respondentene hadde mulighet til å velge opp til tre svaralternativer for hvorfor de var på Majdan. 69,6 % oppgav «myndighetenes voldelige reaksjoner [...]», 53,5 % «[...] avbrytelsen av EU-integreringen».

tyder mine funn på at hoveddrivkraften bak de store protestene etter 30. november verken var EU eller Russland.

Presidenten hadde lenge balansert politikken mellom øst og vest, så det kom ikke som noen stor overraskelse at han plutselig ikke skrev under på avtalen med EU, men det ga likevel startskuddet til demonstrasjonene og skapte misnøye hos den proeuropeiske delen av befolkningen. I takt med de stadig mer brutale tiltakene som ble satt inn mot protestene (5.1) økte misnøyen og mange sluttet seg til protestene: Hanna ble mer engasjert som Internett-aktivist etter stormingen av studentleiren; Stanislau besluttet å organisere seg under kampene på Hrusjevskoho fra 19. januar; Nadja tok kurs i førstehjelp etter kampene på Hrusjevskoho; og Serhij sluttet seg til Automajdan etter de første tre dødsfallene 21.–22. januar. Flere av menneskene jeg traff i sentrum 20. februar valgte å reise til hovedstaden først da de hørte om det økende antallet drepte.⁷⁰ Kravene fra protestene forandret seg også med myndighetenes tiltak mot Majdan: Mens protestantene først krevde at Janukovytsj skrev under på avtalen med EU, utviklet protestene seg til et krav om innskrenking av presidentens makt ved å gå tilbake til grunnloven fra 2004; senere at presidenten gikk av; og fra midten av januar – nyvalg og straffeforfølgelse av presidenten for brudd på grunnloven (feltdagbok, uspes.).

Hanna forteller at hun ble ekstra sint for at Janukovytsj ikke ryddet opp i situasjonen i Kyiv, men bare forsvant på et tredagers besøk til Kina 3. desember (Forina, 2013): «Те, що він поїхав в Китай в такий момент, тупо ігноруючи ситуацію в країні, це яскравий приклад того, як він керує країною, ігноруючи інтереси народу та країни. Хоча нібито повинен представляти інтереси цієї країни.»⁷¹

I stedet for diskusjon med den stadig sintere opposisjonen inngikk Janukovytsj heller en betenkelig avtale med Russland 17. desember. Putin lovte 15 milliarder USD i finansiell hjelp og 30 % reduksjon i prisen på gass til Ukraina. Det ble ikke kunngjort hva Janukovytsj hadde lovet Putin til gjengjeld. (Ukrajinska pravda, 2013, 18/12) Mange så på avtalen som et bevis på at Janukovytsj hadde vendt seg mot Russland, uten å ta med folket i beslutningsprosessen.

Da protestene ikke ble borte innførte myndighetene ti nye lover 16. januar som snart ble kjent som *Закони про диктатуру* (Diktaturlovene). Det ble (blant mye annet) straffbart med store

⁷⁰ Blant annet traff jeg en sykepleier fra Kharkiv som hadde tatt nattoget til Kyiv for å hjelpe til. Hun hadde henvendt seg til helsepersonellet på Mykhajlivskijlosteret, men fikk beskjed om at de hadde nok frivillige.

⁷¹ «Det at han dro til Kina på et slikt tidspunkt, bare driter i situasjonen i landet, det er et klart eksempel på hvordan han styrte landet, ignorerte interessene til folket og landet. Det hadde selvfølgelig vært flott om han hadde representert interessene til dette landet.»

bøter og inntil to års fengsel for å kjøre mer enn fem biler etter hverandre, 15 dagers fengsel for å sette opp telt i byen uten tillatelse, opp til tre års fengsel for udefinert «ekstremistisk aktivitet» og fengselsstraff for ærekrenkelse og fornærmelser mot dommere og andre offentlige tjenestemenn. (Ukrainas lov, 2014, 16/1, № 721-VII) Det ble også innført en ukrainsk versjon av den russiske loven om registrering av ikke-statlige organisasjoner som utenlandske agenter (№ 721-VII), og rettslig immunitet for alle lovbrudd utført i forbindelse med protestene mellom 21. november og 26. desember 2013 (№ 731-VII), noe som i praksis ville bety at ingen ville dømmes for volden mot demonstrantene. I strid med normer og regler for parlamentet ble lovforslagene offentliggjort få dager før avstemmingen, ble vedtatt på noen minutter ved håndsopprekning og ble skrevet under neste dag av Janukovytsj.

Under hele den lange krisen var det minimalt med forsøk fra myndighetenes side på å roe ned situasjonen – snarere tvert i mot. Først 28. januar ble 9 av de nye lovene annullert og statsminister Mykola Azarov gikk av for å roe ned situasjonen. Janukovytsj tilbød Jatsenjuk stillingen som statsminister, men da denne avsto⁷² ble stillingen gitt Serhij Arbusov (Regionspartiet) fra *Familien til Janukovytsj* (2.3.3). Opposisjonspolitikere klaget flere ganger over at Janukovytsj brukte møtene til å true i stedet for å forhandle. Blant annet påstod Fedrelandspartiets Oleksandr Turtsjynov at Janukovytsj skal ha skreket «Я вас всех уничтожу! Всех – закопаю!»⁷³ på møtet med opposisjonen 18. februar (Kosjkina, 2014). Det tok nesten tre måneder og et væpnet slag i sentrum før Janukovytsj godtok reelle forhandlinger med opposisjonen, men det han tilbød var for lite for sent, og han ble nødt til å rømme landet.

Motivasjon i tre aldersgrupper

Onuchs analyser viser at motivasjonen for å protestere ikke var lik for alle, og hun analyserer sammenhengen mellom alder og motivasjon. Den yngste aldersgruppen 17 til 29 år var mest opptatt av kampen for individuelle rettigheter og alle mulighetene EU kunne gi dem. Aldersgruppen 30 til 55 var den største aldersgruppen og gjennomsnittsalderen på Majdan var nesten 36. Denne gruppen var opptatt av økonomisk sikkerhet og mest opprørt over bruken av vold. De over 55 var mer bekymret for Ukrainas framtid, enn for økonomi og individuelle rettigheter, og de kalte seg selv «protestantenes beskyttere». (Onuch, 2014, s. 50)

⁷² Jatsenjuk så antagelig at det ville være et politisk selvmord, da det ville sett ut som om han brukte protestene bare for å skaffe personlig politisk makt.

⁷³ «Jeg kommer til å tilintetgjøre dere! Jeg vil begrave alle sammen!»

Respondentene mine bekrefter i hovedsak det Onuch skriver om alder. Alle de fire hovedrespondentene var mellom 29 og 36 år, og bortsett fra Stanislau snakker alle om misnøye med økonomien. Det var på spørsmål om korrupsjon respondentene virkelig viste hvor stor avsky de hadde for den lille eliten som styrte landet. Serhij er et eksempel:

По большому счету эта вот власть, то есть Янукович и компания, действовали как оккупанты. [...] Они страшно далеки были от народа. Небожители, вернее они себя небожителями считали. [...] Отношение к бюджету Украины [было] не как к тому, как нужно развивать Украину, а к тому, как ее грабить. [...] ⁷⁴

Nadja, i sine beskrivelser av Janukovytsj' voldsbruk, mener at Janukovytsj representerer bunnpunktet i Ukrainas historie. «[X]уже, пожалуй, быть не могло. Он показал, что терпеть больше нельзя, нужно что-то сделать.» ⁷⁵ Hennes situasjon er noe spesiell da hun var på Uavhengighetsplassen da opprørspolitiet stormet studentleiren. Hun var en del av det medisinske personellet under februarkampene og fikk dermed volden og døden ekstra tett på. Likevel skiller ikke hennes kommentarer seg veldig fra de andre respondentenes.

Jeg utførte ikke noen dybdeintervjuer med den yngste generasjonen, så jeg får ikke bekreftet Onuchs påstand selv, men studentene var veldig tydelig til stede i Euromajdan-fasen, både som en del av organiserte aksjoner (4.1) og generelt så jeg i november mest unge mennesker på Majdan (feltdagbok, 22/11, 24/11, 28/11). Når det kommer til respondentene fra den eldste generasjonen var det ingen som nevnte landets framtid direkte, men afghanistanveteranen kalt «Majoren» passer med beskrivelsen av den eldre generasjonen som «protestantenes beskyttere». Han forteller at flere afghanistanveteraner hadde vært på plassen lenge, men veteranenes organisasjon sluttet seg til protestene 9. desember pga. stormingen 30. november. På spørsmål om hvorfor veteranene deltok svarte han at de så på seg selv som Ukrainas fedre og beskyttere:

Og hva gjør du om du ser at noen av barna dine banker søsknene sine? Jo, du tar av deg beltet ditt og slår dem. Deretter passer du på at de ikke kommer nær hverandre. Det er det vi gjør her på Majdan. ⁷⁶

⁷⁴ «I det store og det hele, så oppførte disse myndighetene, det vil si Janukovytsj og gjengen, seg som okkupanter. [...] De var uhyre langt fra folket. Himmelherrer, det vil si de regnet seg selv som himmelherrer. [...] De forholdt seg ikke til statsbudsjettet med et utgangspunkt om å utvikle landet, men å stjele fra det.»

⁷⁵ «Verre kunne det antageligvis ikke bli. Han viste oss at vi ikke kunne tåle mer, at det var på tide å gjøre noe.»

⁷⁶ Jeg og Harald Hoff møtte Majoren ganske tilfeldig på Majdan og hadde ikke diktafon tilgjengelig. Jeg noterte samtalen i en notatbok på norsk (feltdagbok, 8/1).

Fellesnevneren som går på tvers av generasjonene og som samler mine respondenter er at selv om de kanskje var mot forskjellige ting (politibrutalitet, korrupsjon, manglende dialog med opposisjonen...), så var Janukovytsj fellesnevneren som på en eller annen måte representerte det de var mot. Shekhovtsov får dette godt fram i en artikkel fra midten av desember 2013.

The Ukrainian revolution is: 1) a democratic revolution **against** the authoritarianism and nepotism of president Viktor Yanukovich and Mykola Azarov's government; 2) a protest **against** the government's U-turn on the EU, and an outcry **against** Yanukovich's perceived plans to integrate Ukraine in the Customs Union of Russia, Belarus, and Kazakhstan; 3) a student revolution **against** the government which is stealing their dreams and hopes – and a parents' revolution **against** the government which is stealing their children's future; 4) a rebellion **against** the police who beat up, torture, rape and murder Ukrainian citizens; 5) a revolt of the educated class **against** the conceited ignorance of the ruling elites; 6) a nationalist uprising **against** Russia's destructive influence on Ukraine and a national revolution **against** the Kremlin's imperialism; 7) a revolution of independent businessmen **against** the voracious omnipotence of president Yanukovich's business «Family» and his oligarchs; 8) a revolution **against** the persistent spirit of Sovietism; 9) and a revolution **against** an old Ukraine, **for** a new Ukraine. (Shekhovtsov, 2013b) [Mine uthevinger]

Shekhovtsovs ordbruk er illustrerende: I løpet av *ni* punkter bruker han ordet «mot» 12 ganger og i hvert eneste punkt, mens «for» bare blir nevnt i det niende og siste punktet.

4.4 Organiseringen av protestene

Til tross for at Distriktsdomstolen i Kyiv la ned et nytt forbud 1. desember (denne gang var det ikke bare et forbud mot telting i sentrum, men også demonstrasjoner) (Ukrajinska pravda, 2013, 1/12), dukket det opp en hel telby på Khresjtsjatyk og Uavhengighetsplassen i løpet av de første dagene i desember. Politiet hadde blitt jaget vekk og snart begynte man å kalle Majdan for *Byen i byen* eller *Staten i staten* (feltdagbok, 29/1). På mange måter kunne plassen framtre som et selvstendig samfunn. Protestantene hadde kontroll ved inngangene til plassen mellom barrikadene. De organiserte kjøkken, apoteker og toaletter og hadde en egen vaktstyrke som overleverte tyver og bråkmakere til politiet. Teltbyen hadde sin egen infrastruktur og sine egne regler, og sammensetningen av menneskene på plassen varierte med forskjellige tider på døgnet og i uka.

Majdan hadde virkelig skiftet karakter etter stormingen av studentleiren, og som tidligere prøvde den formelle opposisjonen å ta ledende del i protestene. *Selvforsvaret av Majdan* (heretter *Selvforsvaret*) ble opprettet 30. november og Andrij Parubij (Fedrelandspartiet) ble

utnevnt til leder. Dagen etter opprettet partilederne *Staben for nasjonal motstand* (heretter *Staben*) et overordnet koordineringsorgan hvor partilederne skulle stå for organiseringen av Majdan. Selvforsvaret skulle ta seg av koordineringen av *sotnjaene* – et begrep som omfatter ulike grupperinger av unge menn som ville delta i forsvaret av Majdan. (Samooborona Majdanu, s.a.). Se figur A.

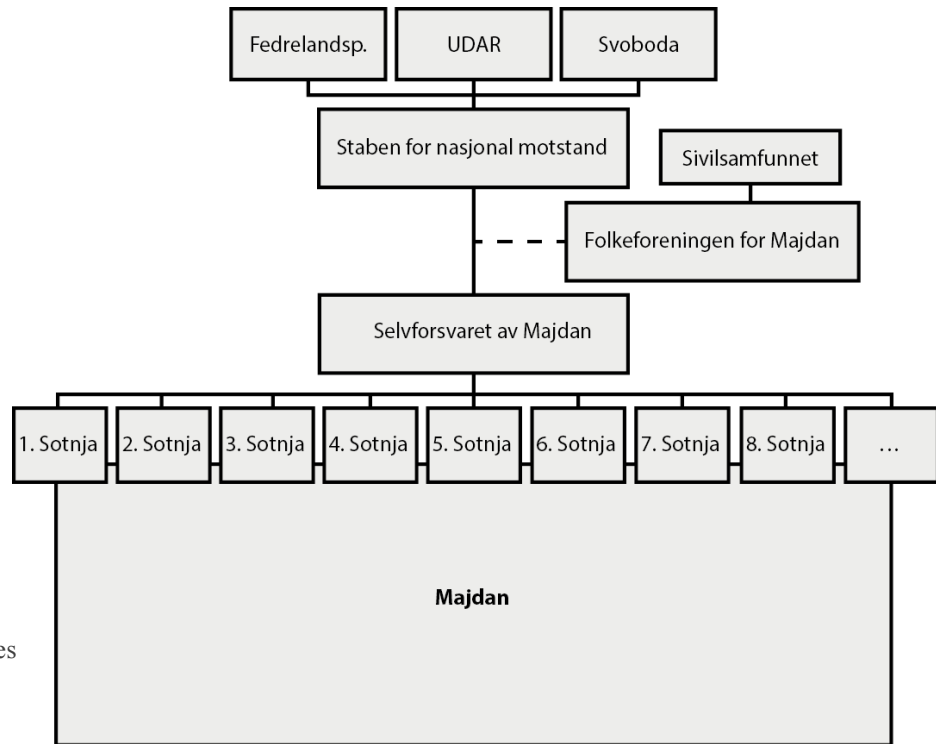

Fig. A:
Opposisjonspolitikernes
syn på Majdan.

Det er ukjent hvem som først foreslo å kalle grupperingene for *sotnja*-er. *Sotnja* kan oversettes med *hundring*, og er et slavisk begrep for kavalleridivisjonene fra Det kosakkiske hetmanat, og siden ordet både kan assosieres med den ukrainske historien og har en militær klang, passet det formålet til grupperingene. 30. november kom mange unge menn reisende inn til hovedstaden for å slutte seg til protestene, og på Mykhajlivskaplassen kunne man se at de trente på å angripe i formasjoner. Til tross for opprettelsen av *Staben* og *Selvforsvaret* var opposisjonspolitikernes innflytelse over *sotnjaene* tydeligvis begrenset, siden politikerne verken klarte å hindre sammenstøtene på Bankova 1. desember eller okkupasjonen av offentlige bygninger i sentrum.

Da det ble klart at opposisjonspolitikernes institusjoner ikke fungerte slik de hadde planlagt prøvde opposisjonspolitikere å involvere flere andre organisasjoner og grupperinger på Majdan ved å opprette *Folkeforeningen for Majdan* (heretter *Foreningen*), en slags bred politisk blokk som skulle appellere til sivilsamfunnet over hele landet. Opposisjonspolitikere beholdt imidlertid kravet om at assosieringsavtalen med EU skulle skrives under, og som med *Staben* satte opposisjonspolitikere seg selv i lederposisjoner. (Ukrajinska pravda, 2013,

22/12) Undersøkelsene fra Fond «Demokratytsjni initsiatyvy» (2014) viser også at bare mellom 3,5 % (7.–8. desember) og 8,4 % (andre halvdel av januar) av protestantene var medlemmer av slike frivillige organisasjoner som opposisjonspolitikere prøvde å øve kontroll over. Med Foreningen oppnådde ikke politikerne mye annet enn å bli kritisert av Majdan. Foreningen hadde blitt opprettet 22. desember, bare fem dager etter at Janukovytsj' avtale med Putin. Portnov (2014) sier at Foreningen på Majdan ble oppfattet som opposisjonspolitikernes forsøk på å virke aktive:

This amorphous body, brought forth without any open discussion, quickly raised questions and suspicions. First of all, it was presumed that the opposition is trying to look busy despite its lack of strategy or decisiveness. The opposition was also suspected of trying to head something it did not actually create, and which surpasses it intellectually. (s. 12)

I løpet av oppstanden prøvde opposisjonspolitikere ofte å fremstå som om de hadde kontroll over Majdan. Parubij påstod i starten av februar at Staben kontrollerte om lag 12 000 *sotniker*⁷⁷ fordelt på 39 sotnjaer, og at de hadde mulighet til å innkalle mellom 10 og 30 tusen mann til Kyiv ved behov (Ukrajinska pravda, 2014, 7/2). Snart hevdet han at antallet sotnjaer hadde vokst til 42 (Re:plika, 2014, 26/2). Men det er lite som tyder på at sotnjaene var under noen form for direkte kontroll av opposisjonspolitikernes institusjoner, og det er mange eksempler på situasjoner hvor sotnjaene og Majdan oppførte seg på tvers av opposisjonspolitikernes ønsker. Blant annet satte en Automajdan-aktivist⁷⁸ i gang marsjen mot Parlamentet 19. januar som endte med sammenstøtene på Hrusjevskoho, og okkupasjonen av flere offentlige bygninger fant sted på tross av opposisjonspolitikernes appeller om å holde seg på Majdan.

En grunn til at sotnjaene ikke lett kunne kontrolleres var at de kanskje ikke var så militært uniforme som uttrykket *sotnja* skulle tilsi. For både sotnjaene og sotnikene var svært forskjellige. Noen av dem lot seg lett kjenne igjen fordi de hadde tydelige fellestrekk, blant annet hadde den høyreradikale grupperingen Høyre sektor (5.2.3) en sotnja; deler av det medisinske personellet hadde en annen; og det ble opprettet en egen kvinnesotnja av en gruppe feminister som reaksjon på at de ble nektet å delta i andre sotnjaer (Phillips, 2014); Det var også en rekke sotnjaer som søkte sammen av mindre åpenbare grunner. Medlemmene i Tredje sotnja hvor Stainslau deltok var opprettet av en gruppe menn fra samme tettsted, men de tok likevel inn andre mennesker, blant annet hviterussiske Stanislau.

⁷⁷ Et medlem av en sotnja ble kalt for en sotnik.

⁷⁸ Automajdan var en uformell samling bileiere som støttet Euromajdan. Se nedenfor.

En mulig årsak til opposisjonspolitikernes manglende kontroll er at de så på Majdan ovenfra, og institusjonene de opprettet var tilpasset et hierarkisk system. Figur A er en skissering av hvordan opposisjonspolitikerne antageligvis forestilte seg Majdan og måten den kunne kontrolleres på. Det er mer sannsynlig at Majdan hadde en flatere struktur. Figur B viser noe av kompleksiteten i relasjonene mellom menneskene og grupperingene på Majdan. Folk kunne samtidig være medlemmer av flere grupperinger og inneha flere oppgaver, uten at disse var absolutte. La oss si at person A, B, og F er medlemmer av fjerde sotnja, mens person C og H er medlemmer av syvende sotnja. Resten er uten en slik tilhørighet. Likevel jobber alle med å lempe bildekk til barrikadene. Hvis person J plutselig finner ut at det er mange skadde i Fagforeningenes hus, kan han gå fra å bære dekk til å hjelpe de skadde.

Fig. B: Flat struktur

Et eksempel på flat struktur fra Hrusjevskoho 23. januar 2014. Foto: A. Hansen

Grupperingene hadde også en dynamikk seg i mellom. På samme måte som enkeltpersoner hadde forskjellige tilhørigheter og utførte forskjellige oppgaver, hadde også grupperingene forskjellige oppgaver og tilhørigheter. Automajdan, for å ta et eksempel, var en uformell samling bileiere som ble viktige for protestene. De arrangerte blant annet bilkøer utenfor

hjemmene til korruperte politikere og skapte kø for å hindre politiet i å komme fram til sentrum. I Voldsspiralfasen ble Automajdan en viktig del av forsvaret, da de patruljerte områdene og rapporterte om og anholdt titusjkaer ⁷⁹ (5.1.1). De transporterte folk til sentrum når t-banen var satt ut av drift og forsynte barrikadene med bildekk så protestantene kunne skjule seg for snikskytterne bak røyken fra brennende dekk. Likevel ble deler av de samme oppgavene også delt av andre grupperinger: drosjesjåfører transporterte også folk gratis til sentrum når t-banen var ute av drift, og flere sotnjaer lette etter titusjkaer. Under sammenstøtene på Hrusjevskoho var det også mange som transporterte bildekk til barrikadene uten å være en del av Automajdan (feltdagbok, 22/1).

Det var også flere aksjoner som ble organisert utenom grupperingene. Etter angrepet på Majdan 20. februar ble det besluttet å evakuere en rekke historiske kunstverk som var oppbevart i Ukrajinskyj Dim.⁸⁰ Aktivistene som stod for evakueringen av kunsten var både sotniker, lokalhistorikere og andre, og de kontaktet hverandre direkte og via telefon. De eneste som så ut til å organisere evakueringen var de ansatte på arkivet i Ukrajinskyj Dim og Bymuseet hvor kunsten ble fraktet til (det var mest kjefting på måten aktivistene håndterte kunstverkene). Barrikadene som ble bygget på Ringveien rundt Kyiv 20. februar ble heller ikke bare organisert av én spesiell gruppe. På barrikaden på Akademmistetsjko, i krysset mellom Ringveien og Peremohy, sa en person at han tidligere hadde deltatt sporadisk i en av sotnjaene og hørte om byggingen av barrikaden fra dem, mens en annen sa han hadde sluttet seg til barrikaden etter å ha lest om aksjonen på ett av Selvforsvarets mange nettforum. Også i forstedene rundt Kyiv ble det bygget kontrollposter: i Vysjneve var de bygget av en lokal selvforsvarsorganisasjon. (Feltdagbok, 20/2)⁸¹

Forsvaret av Majdan ble også utført både av grupperinger og enkeltpersoner. Sotnjaene blir ofte framstilt som forsvaret til Majdan, men de fikk også hjelp av veteranene fra Den sovjetisk afghanske krigen (1979–1989). En av lederne til Afghanistanveteranene, som ble kalt

⁷⁹ Titusjka er et begrep som oppstod 18. mai 2013, da en gjeng unge menn i sportstøy ble filmet mens de angrep en demonstrasjon, uten at politiet grep inn. Vadim Titusjko ble fotografert mens han banket to journalister, og etternavnet hans ble raskt assosiert med unge menn i sportstøy som for 250 UAH/dag utførte slike jobber for politiet. Boten Titusjka fikk ble betalt av Regionspartiet. (Kurkov, 2014, s. 436–438).

⁸⁰ Folk var redde for at bygningen skulle brenne slik Fagforeningenes hus hadde, og at kunsten skulle gå tapt. Flere kunstverk hadde blitt ødelagt natten før og det var en følelse av at det hastet med å få resten ut (feltdagbok, 20. februar).

⁸¹ Akademmistetsjko er i nærheten av leiligheten min. Fire ganger kjørte jeg bil gjennom området mens barrikadene var operative. De stoppet alle biler, så nøye på fører og passasjerer og sjekket baggasjerommet. Noen ble ransaket. I Vysjneve ble jeg fortalt at aktivistene lette etter våpen som ble smuglet inn til Antimajdan-pøbler og politikere som prøvde å rømme ut av byen (spesielt så de etter Janukovytsj, innenriksminister Zakhartsjenko og statsadvokat Psjonka) (feltdagbok 20/2, 21/2).

«Majoren», forklarte at de om lag 250 veteranene stod for organiseringen av vaktholdet og veiledet sotnikene. Igjen finnes det eksempler på folk som deltok uten å være medlem av verken Afghanistanveteranene eller sotnjaene. Nadja, som ikke var en sotnik, forteller at hun ofte hjalp til med vaktholdet på barrikadene: «Мы там занимались по ночам. Холодно. Очень сильный мороз был. [...] Мы ждем, будут [беркутовцы] штурмовать или нет. Вот и где-то на первом метро мы уезжаем. И уже начинают подтягиваться люди.»⁸²

Flere sa at de utførte oppgaver uten å ha bli bedt om det. En ung student som delte ut kjeks fra en stor eske på Majdan 3. desember forklarte at hun ville hjelpe til, og kunne i det minste dele ut noen kjeks (feltdagbok, 3/12). Nadja forteller at det nesten var for mange som delte ut mat og te på plassen, og hun måtte se seg om etter andre oppgaver:

Я не могла себе там найти применение. Кроме того, что я там есть, что я уменьшаю риск разгона Майдана [...] Ну я могла там чай разнести, даже когда не надо было. Там было столько желающих чай разносить, на самом деле там работу себе найти было невозможно.⁸³

Også Stanislau sier han deltok uavhengig av sotnjaene lenge før han meldte seg inn i Tredje sotnja mot slutten av oppstanden:

Я просто ходил, ходил искал людей, которым нужна была помощь. [...] Я был у мальтийцев. Я еще был в КМДА два месяца. Я был в Украинском доме, я был еще в Жовтневом [Октябрьском] палаце. Я обошел все горячие точки такие, в которых жили люди, которому нужна была помощь. Это в последней фазе перешел в Третью сотню [...].⁸⁴

Det er dermed grunn til å tro at organiseringen oppstod der det var behov for det, og både grupper og enkeltmennesker bidro på tvers av tilhørighetene. Og så lenge ting organiserte seg selv, som en kollektiv aksjon eller dugnad, var det ikke behov for et hierarki eller lederskap.

⁸² «Vi holdt på der om nettene. Det var kaldt. Det var en veldig sterk frost. [...] Vi venter, kommer [opprørspolitiet] til å storme eller ikke. Og sånn med en av de første T-banene drar vi derfra. Og det har allerede begynt å komme mennesker.»

⁸³ «Jeg klarte ikke å finne noe å beskeftige meg med. Bortsett fra det at jeg var der og minsket risikoen for en storming av Majdan. Vel, jeg kunne dele ut te, selv når det ikke var nødvendig. Det var så mange frivillige til å dele ut te der, egentlig var det umulig å finne arbeidsoppgaver der.»

⁸⁴ «Jeg bare gikk og lette etter mennesker som trengte hjelp. [...] Jeg var hos [folkene i] Malteser International. Jeg var også i Byadministrasjonen to måneder. Jeg var i Ukrajinskyj dim, jeg var også i Oktoberpalasset. Jeg gikk gjennom alle de mest aktive områdene hvor det bodde folk som trengte hjelp. Det var først i siste fase at jeg gikk over til Tredje sotnja.»

Sofasotnjaen

Tall fra oktober 2013 viser at 49,8 % av ukrainere over 18 år brukte Internett jevnlig. En stor andel av Internett-brukere i landet var unge (77 % i aldersgruppen 18–29 og 70 % mellom 30–39) og Internett var mest utbrakt i store byer (KIIS, 2013). Internett var altså tilgjengelig for veldig mange og siden mange ikke hadde mulighet til å komme inn til Kyiv, valgte de heller å delta via Internett. Slike brukere ble kalt for medlemmer av *Диванна сотня* eller Sofasotnjaen på norsk. Dickinson (2014) har analysert Internettets rolle under protestene, og argumenterer for at organiseringen av protestene i stor grad foregikk på Internett.

Først og fremst ble Internett brukt som et taktisk/logistisk verktøy for å kommunisere og organisere aksjoner. Dickinson skriver at bruk av hashtagen #Gettomaïdan ble brukt for å organisere transport til plassen når kollektivtransport var ute av drift (2014, s. 83). Det ble også en måte å holde seg oppdatert på hva som foregikk hvor, så mennesker raskere kunne mobiliseres om en aksjon mot Majdan fant sted. Szostek (2014, s. 7–8) beskriver hvordan flere streaming-tjenester dukket opp i løpet av protestene og ble viktige måter for å holde seg oppdatert. Ifølge Nadja var nyhetsformidling via Internett svært viktig:

Каждую ночь, когда [...] не шла на Майдан и оставалась дома, периодический, и очень многие люди так же, периодически в скайпе или просыпались в там два ночи, включаешь ноутбук, читаешь: все нормально, можно успокоиться. Первое, что я делала утром, я всегда открывала ноутбук и смотрела.⁸⁵

Forsyninger av blant annet medisiner, klær og bildekk ble også organisert på nettsider og Facebook-grupper hvor det ble informert om hva det var behov for og hvor.⁸⁶ Og når Serhij forteller om organiseringen av Automajdan får Internett en sentral rolle. Han beskriver hvordan aksjonene deres først ble organisert åpent via Facebook, men etter at nettsidene ble infiltrert av myndighetene og aksjoner og angrep ble utført mot aktivistene og deres eiendom sluttet de å diskutere aksjonene sine åpent. Derfor satt noen aktivister hjemme og fulgte med på streaming-tjenester, diskusjoner i sosiale medier og politiradio, og brukte informasjonen til å dirigere billistene dit det var behov for dem via smarttelefoner:

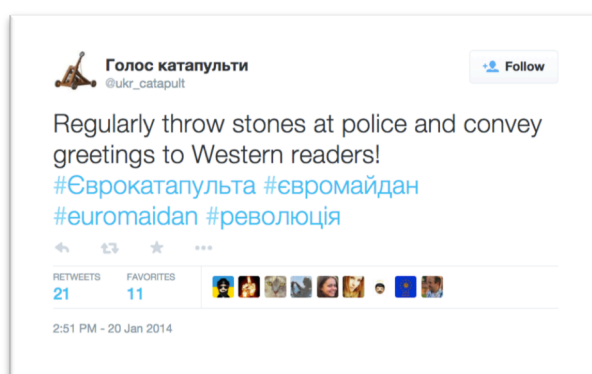
⁸⁵ «Hver natt, når [...] jeg ikke dro til Majdan og ble hjemme, med jevne mellomrom – og mange gjorde det samme – sjekket med jevne mellomrom Skype eller våknet sånn to om natta, skrur på laptoppen og leser: alt er normalt, du kan roe deg ned. Det første jeg gjorde om morgenen var å åpne laptoppen og se etter.»

⁸⁶ Blant andre www.maidanhelp.org og www.maydanneeds.com ga oversikter over hva som trengtes. Maydanneeds hadde basert seg på Google Maps, og man kunne klikke seg inn på bygninger eller områder og registrere hva slags mat, utstyr, medisiner ol. som trengtes hvor. Det gjore det lettere å donere til rett plass.

Связь шла по Zello, приложение к смартфону. [...] Каждую ночь изобретался новый канал для связи. [...] Каждая группа канал себе создавала [...]. По слухам, самый лучший из наших координаторов он был вообще не в Киеве, и даже не в Украине, а в Индии. На Гоа. Он туда уехал, когда охота началась на автомайдан.⁸⁷

Et annet område hvor Internett var et viktig verktøy var appeller til deltagelse/oppmøte til konkrete aksjoner og arrangementer (blant annet i form av Twitter-stormer og underskriftsaksjoner) (Dickinson, 2014, s. 80). Det er mange eksempler på appeller til aksjoner på Internett: Før de store søndagsmøtene på Majdan ble det opprettet *events* på Facebook med mange tusen påmeldte. Og Internett ble brukt for å skaffe nasjonal og internasjonal støtte til protestene. Facebook og sosiale medier ble brukt for å holde Ukraina i nyhetsbildet ved blant annet å skape Euromajdan-sider og Twitter-kontoer på forskjellige språk, og det ble organisert aksjoner ment for et internasjonalt publikum, blant annet nyttårshilsenen hvor aktivister takket for internasjonal støtte på mange språk (Osmak, 2014), og Youtube-hiten *I Am a Ukrainian* (2014) som ble klikket på over 7 millioner ganger mellom 10. og 27. februar. Katapulten som ble brukt under kampene på Hrusjevskoho fikk sin egen Twitter-konto *Голос катапульти* (Katapultens stemme [ukr_catapult, s.a.]) og hashtag *#Єврокатапульта* (#Eurokatapulten). Oppdateringene til katapulten ble skrevet både på ukrainsk, engelsk og russisk.

Det finnes også eksempler på områder hvor Internett ikke ble brukt som verktøy. F.eks. ble aksjonen for å redde kunsten ut av Ukrajinskyj dim organisert verbalt; utdeling av mat bestod som nevnt av folk som kom for å støtte protestene; og oppryddingene etter sammenstøt og demonstrasjoner kunne nesten oppfattes som automatiske. Barrikadene på Uavhengighetsplassen ble gjenoppbygd og plassen feid ren rett etter angrepet 20. februar av dem som var på stedet (feltdagbok). Behovene dikterte hvem som utførte oppgavene og hvordan arbeidet ble organisert. Hvis det var behov for en aksjon som trengte tusenvis av

Bilde. 11: Twittermelding på engelsk fra Eurokatapulten.

⁸⁷ «Vi hadde kontakt via Zello, en app til smarttelefoner. [...] Hver natt ble det laget en ny kommunikasjonskanal. [...] Hver gruppe lagde sin kanal [...]. Ryktene sa at vår beste koordinator ikke var i Kyiv, ikke engang i Ukraina, men India. I Goa. Han dro dit da de startet å jakte på Automajdan.»

deltagere var det naturlig å bruke Internett, men om noen stabler ved skulle bæres fra en varebil til et telt, var det mer naturlig å ordne det lokalt.

4.5 Kultur og identitet

Et av de mest interessante aspektene på Majdan var den kulturen som oppstod på plassen, og hvordan denne forandret seg i løpet av månedene protestene varte. Euromajdan-fasen hadde flere trekk som lignet på festivalstemningen under Oransjerevolusjonen (Wilson, 2005, s. 133). Den gang hadde protestene blitt kalt for en symbiose mellom politisk demonstrasjon og rockefestival (Jevtusjenko, 2004), og på Euromajdan var det også mye musikk i løpet av de første ukene i november og desember. Artister som Okean Elzy, Ruslana, og Tik holdt store konserter i regi av opposisjonspolitikere på Europaplassen, og senere på Uavhengighetsplassen. Majdan trakk også til seg mange gatemusikanter, og selv om sentrum av Kyiv alltid har hatt mye gatemusikk, var det merkbart mer i Euromajdan-fasen enn før. Det var knapt en kveld uten musikk. Nasjonalsangen brøt ofte spontant ut blant folk, (blant annet på t-banen, se *Українці заспівали гімн України прямо в метро* (2013) og ukrainsk rock og folkemusikk ble svært populære musikksjangre. Dog, ikke for alle: «[...] Мои друзья пишут [в Интернете] ‘да, мы согласны, мы бы хотели ходить на концерты классической музыки, а не на Майдан.’ Но приходится.»⁸⁸

Etterhvert beveget kulturen seg lenger og lenger vekk fra å være som en organisert festival (med konserter og timeplaner) og det vokste fram noe eget, uavhengig og mindre organisert. Mens opposisjonspolitikere hadde organisert en konsert på Uavhengighetsplassen 7. desember, organiserte ungdom kurs i folkedans *under* for å holde på varmen (temperaturen var langt under frysepunktet [feltdagbok, 7/12]). Tidlig i Polariseringsfasen kunne teltleiren minne om et middelalderkarneval: Dels på grunn av alle de historiske referansene som *sotnja* (4.4), *sitsj* (4.5.1) og *vitsje*,⁸⁹ og det nasjonalistiske slagordet *Слава Україні*, møtt med tilropet *Героям слава!* (Ære til Ukraina – Ære til heltene) (5.2.2). Dels også fordi «kosakker» patroljerte barrikader bygget av tre og snø, utenfor telt prydet med flagg og symboler – som om det var teltene og barrikadene til en middelalderhær. Under Voldsspiralen skaffet karnevalet seg til og med en katapult! At fienden (opprørspolitiet) hadde svarte uniformer, marsjerte i formasjoner og gikk med stålskjold, som en hær fra fortiden, forsterket bare middelalderstemningen. Samtidig hadde karnevalet et slags postapokalyptisk preg. De

⁸⁸ «Mine venner skriver [på internett] ‘ja, vi er enige, vi ville heller foretrukket å gå på konserter med klassisk musikk, enn å gå på Majdan.’ Men måtte heller [til Majdan].»

⁸⁹ *Vitsje* var betegnelsen for de største søndagsmøtene på Majdan.

kamouflasjekledte «krigerne» gikk med provisoriske skjold laget av trafikkskilt og plank, hadde på seg oransje byggarbeiderhjelmer og var bevæpnet med balltrær og molotovcocktails. Folk samlet seg også rundt tønnebål – midt i en europeisk storby, et suppekjøkken var drevet av en traktormotor og det ble arrangert forelesninger i historie i et av de større teltene. All kultur hadde likevel ikke referanser til middelalder og postapokalypse: Blant annet var det stilt opp et blått Euro-piano pyntet med EU-stjerner, tilgjengelig for alle som ønsket å spille. Dikt om revolusjon, nasjon og helter ble resitert foran Uavhengighetsmonumentet, og foran Byadministrasjonen ble det sunget ukrainske folkesanger.

Det er noe uenighet blant respondentene om når Majdan sluttet å være en festival. Stanislau mener Euromajdan lignet mer på en festival enn en revolusjon helt fram til januar:

[...] Концерты, дискотеки, пляски–танцы, вобщем это стало больше похоже на музыкальный фестиваль, чем революционное событие. [...] [После 19 января] я понимаю, что сейчас начинается настоящий Майдан. Все что было до этого, до Нового Года, это было для меня каким-то дискотечным шоуом, ты знаешь, добрый мирный анти-протест. Но никак не революцией. [...] Ближе к 18 числу начались более серьезные события.⁹⁰

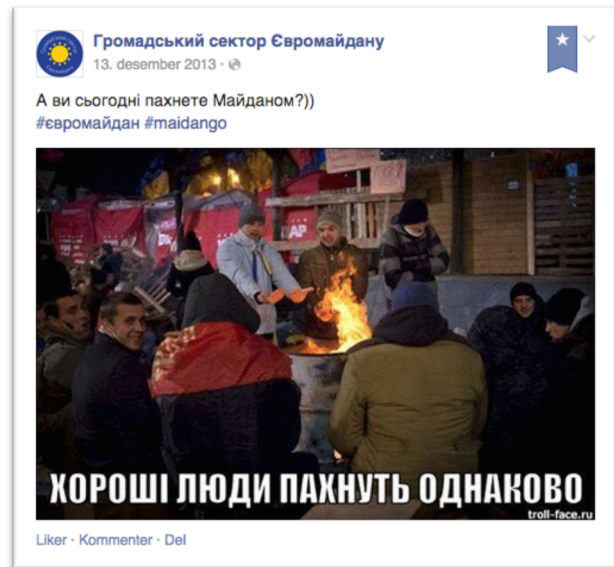
Serhij og Nadja mener at festivalen var over tidligere. Begge snakker om «festivalen som sluttet» etter stormingen 30. november. Likevel sier Nadja senere at det var en god stemning på Majdan i midten av desember. At det er noe forskjellig ordbruk om Majdan og festival kan komme av at det ikke er noen klare forskjeller på *festival* og *karneval med musikk*. Og mange festivaler kan ha et tema. Bare Hanna mener at Euromajdan aldri var en festival – at musikk og fest bare var en måte å holde humøret oppe:

Я честно кажучи ніколи не сприймала Майдан як якийсь фестиваль. Я думаю, що ніхто не йшов туди, щоб просто подивитися концерт або на якихось співаків. Ми прийшли туди просто виявити свою громадянську позицію [...].⁹¹

⁹⁰ «[...] Konserter, diskotek, dans, i det store og det hele lignet det mer på en musikkfestival enn en revolusjonær hendelse. [...] [Etter 19. januar] skjønte jeg at nå starter den ekte Majdan. Alt som var før det, før nyttår, var for meg som et eller annet discoshow, du vet, god, fredelig antiprottest. Men ikke på noen måte som noen revolusjon. [...] Nærmere 18. [januar] begynte de mer seriøse hendelsene.»

⁹¹ «For å si det som det er tok jeg aldri Majdan for å være en slags festival. Jeg tror ikke at noen gikk dit bare for å se på konsertene eller på artistene. Vi dro dit fordi vi ville uttrykke vår folkevilje.»

Tallene fra undersøkelsene foretatt av Fond «Demokratysjni initsiatyvy» (2014) bekrefter det Hanna sier om at protestene bare var motstand. Kun mellom 2,2 % (desember) og 0,4 % (februar) av protestantene sa at av de tre viktigste grunnene til at de deltok var «på Majdan er det gøy og interessant», mens volden fra myndighetene hele tiden ble angitt som den viktigste grunnen (69,6 % i desember til 61,3 % i februar). Men selv om få kom til plassen bare for å høre musikk, var ikke kulturen som oppstod på Majdan bare en måte å fordrive tiden eller holde på varmen. Kulturinnslagene var også forsøk på å skape en fellesskapsfølelse på Majdan. Blant annet dukket det opp et bilde i sosiale medier av aktivister som varmet seg foran et tønnebål med underteksten «хороші люди пахнуть одинаково» (Gode mennesker lukter likt), en referanse til bål lukten som satte seg i klærne til alle som var på Majdan mer enn noen timer (kanskje var det også en referanse til at gode mennesker ikke får vasket seg så ofte som andre).

Bilde 12: «Gode mennesker lukter likt»

4.5.1 Bare motstand?

Akademiske kilder har ulike meninger om revolusjonen var mest negativt (mot) eller positivt (for) fokusert. Diuk (2014) mener at Euromajdan startet som en bevegelse for en idé om Ukrainas framtid, i motsetning til Oransjerevolusjonen som hadde vært en bevegelse mot det autoritære regimet. De fleste andre har imidlertid basert seg på hva protestene var mot, for mange av kulturuttrykkene fra Majdan var fokusert på nettopp det. Ta for eksempel to av videoene som ble mye delt under protestene, *БИТЯ, ЧАО [...]* (2013) (Viktor, farvel) og *I am a Ukrainian* (2014). Den første er en humoristisk avskjedssang til Janukovytsj, opprørspolitiet og det korrupte rettsystemet fra Legitimitetskrisen. Den andre er en appell til verdenssamfunnet under kampene i Voldsspiralfasen om å ikke slutte å følge med på Ukraina. Selv om de to er helt forskjellige i stil, tid og hvem de henvender seg til har de til felles at de bare fokuserer på hva de er mot.

En kamp for demokrati?

Fra januar begynte protestantene å kalle teltleiren for *Majdan-Sitsj*. Det var en referanse til Det kosakkiske hetmanatets *sitsj* som betyr *fort* eller *militær utpost*, hvor kosakkene hadde en type parlament der viktige spørsmål ble drøftet (*sitsj/ciч*, 2006). Majdan-Sitsj ble sammenlignet med et slikt direkte demokrati hvor folk kunne komme og uttrykke seg fritt fra tyranniet utenfor, diskutere, bli enige (Burejtsjak & Petrenko, 2014). Forestillingen var at Majdan var en del av en større kamp for demokrati, men hele demokratiseringen som motivasjon for protestene må ses på i en større sammenheng. Hele regjeringstiden under Janukovytsj hadde vært preget av økende kontroll og maktmisbruk, og aksjonene mot Majdan forsterket følelsen av at Ukraina ble stadig mer autoritært. Det er derfor neppe tilfeldig at Majdan ble en «demokratisk sitsj» på samme tid som innføringen av de såkalte diktaturlovene 16. januar, og det er derfor mest naturlig å se på kampen om demokratisering som en del av motstandskampen.

Likevel ble ideen om demokratiet og kampen mot diktaturet en del av den identiteten som tok form på Majdan. Shekovtsov (2013b) nevner ordet *for* bare én gang i artikkelen sin, men uttrykket *det nye Ukraina*, som han mener Euromajdan er for, ble oftere og oftere brukt av protestantene, ikke sjelden i samme setting som *Verdighetsrevolusjonen*.⁹² Hanna bruker begge uttrykkene når jeg spør henne om Majdan var *for* noe, eller om det bare handlet om motstand:

Насправді, Майдан – це акція проти. Проти влади, яка проти народу. Україна вже почала бути іншою, новою, а влада залишалася старою. Виникла колізія. Яка перетворилась на революцію, Революцію Гідності.⁹³

Klymenko (16/6) forklarer Verdighetsrevolusjonen med at folk ikke lenger ønsket å leve som kveg: «Революция Достоинства, так ее очень часто называют. Украинською – Революція Гідності. То есть люди захотели быть достойными, не захотели быть быдлом.»⁹⁴

⁹² Verdighetsrevolusjonen er nå det offisielle navnet på Euromajdan, og ble markert for første gang 21. november 2014.

⁹³ «Egentlig er Majdan en motstandsaksjon. Mot myndighetene, som var mot folket. Ukraina hadde allerede begynt å være et annerledes, nytt [land], mens myndighetene forble det gamle [landet]. Så det ble kollisjon. Som førte til en revolusjon, Verdighetsrevolusjonen.»

⁹⁴ «Verdighetsrevolusjonen, slik var det mange som kalte [revolusjonen]. På ukrainsk – Revolutsija Hidnosti. Det vil si at folk ville være verdige, ikke være som kyr.»

I januar dukket det opp et kulturuttrykk i hele Kyiv som ikke var basert på motstand, men heller på en idé om å skape noe nytt. På t-banvogner, i trappeopp ganger, søppelkasser og over alt hvor folk ellers ferdes kunne man lese små klistremerker med beskjeder som «Majdan – det er å plante blomster utenfor oppgangen sin», «Majdan – det er å plukke opp etter hunden sin på luftetur» og «Majdan – det er å parkere etter reglene, selv om det er ubekvent». Klistremerkene overbeviser ikke alene om at ideen om det nye Ukraina var en drivkraft i seg selv, slik Diuk beskriver Euromajdan. Snarere var vel motivasjonen slik Hanna og Shekhovtsov (2013b) presenterer den: først og fremst *mot* det gamle, men også *for* det nye (ved nettopp å være mot det gamle).

Bilde 13: «Majdan – det er å plukke opp etter hunden sin på luftetur»

5 Voldsspiralen

Den økende volden blir av Flikke (2014) og flere andre (blant annet Sviatnenko, 2014, s. 44) regnet som fra utbruddet av sammenstøtene på Hrusjevskoho 19. januar 2014, eller med innføringen av de nye lovene tre dager før. Jeg har også definert starten av Voldsspiralen slik fordi det er hensiktsmessig å definere periodene i konflikten etter hovedinnholdet i disse periodene, men det er riktig å si at Voldsspiralen startet mye tidligere. Allerede etter det første angrepet på studentleiren 30. november kom det til sammenstøt mellom politi og protestanter, selv om noen påstår at dette var iscenesatt av provokatører (5.1.1). Det forekom flere sammenstøt med voldsbruk gjennom alle de tre månedene protestene varte, men mye av diskusjonen har vært konsentrert om hvem som skjøt på hvem på Majdan i februar (se bl.a. NRK Radio, 2015; Steinfeld, 2015; Gatehouse, 2015). Løken mener at hele debatten er irrelevant:

Det spiller ikke noen rolle. Altså, det er en helt irrelevant problemstilling. For eksempel, Janukovytsj sitt svik mot folket 30. november når han ikke signerte avtalen med EU, det var å forlede det ukrainske folket. [...] Det var det første sviket, det første skuddet, spør du meg.

Løken setter voldsspiralen i et kanskje litt for stort perspektiv ved å kalle avbrytelsen av EU-integreringen for «det første skuddet». Siden det er lite som tyder på at Euromajdan startet som en voldelig protest er det vanskelig å se på det som starten på en spiral, men han har rett i at det blir for snevert å se på skyteepisodene under februarkampene alene. I stedet for å spørre hvem som gjorde hva i den aller siste fasen på Majdan, er det mer hensiktsmessig å spørre hva som var årsakene til at volden økte.

5.1 Årsaker

De første store sammenstøtene mellom politi og demonstranter inntraff allerede 1. desember 2013, dagen etter angrepet på studentleiren. Flere respondenter sier at de var sjokkert over opprørspolitiets brutale angrep natt til 30. november, men bør det ha kommet som en overraskelse at Euromajdan ble møtt med vold istedenfor passivitet, som under Oransjerevolusjonen? Janukovytsj var ikke i samme posisjon som Kutsjma var i 2004. Kutsjma var ferdig som president og ville ikke tilføye enda en skandale til en omstridt presidenttid, mens Janukovytsj ikke hadde sittet en full periode ennå. Janukovytsj hadde også mer å tape i 2013 enn i 2004, siden han risikerte å bli tiltalt for korrupsjon. I verste fall ville han måtte bytte plass med Tymosjenko. Janukovytsj hadde dessuten lite til overs for Majdan ettersom dette var andre gang masseprotester på plassen truet med å ta fram ham

presidentposten. Det var heller ikke første gang Janukovytsj hadde beordret angrep på en fredelig demonstrasjon. Allerede som statsminister hadde han befalt opprørspolitiet om å angripe Oransjerevolusjonen. Den gang ble angrepet avverget (Wilson, 2005, s. 136–137), men som president hadde han gjennomført flere slike angrep på protestleire (3.1.2). Angrepet på studentleiren var heller ikke det første angrepet på Euromajdan-protestene. Opprørspolitiet hadde vært aktive i sentrum siden 22. november, og det var mindre sammenstøt i Kyiv 22., 23. og 24. november (Ukrajinska pravda, 2013, 23/11 og 24/11). Også lokale Euromajdan-protester i andre deler av landet hadde blitt angrepet i tiden før 30. november, så angrepet bør ikke ha vært et sjokk for noen, men stormingen av studentleiren ble likevel det klareste bildet på hva myndighetene var villige til å gjøre for å holde på makta (4.3).

5.1.1 Uoffisiell kontrarevolusjon

Parallelt med politivolden ble store deler av statsapparatet involvert i kampen mot Euromajdan. Distriktsdomstolene ble som tidligere nevnt (4.1 og 4.4) brukt til å hindre demonstrasjoner og domstolene ble flere ganger anklaget for å straffe mennesker for å delta i demonstrasjoner. Studenter fortalte at de ble utvist eller truet med utvisning fra universitetene om de deltok i protestene (TSN, 2013, 13/12), og myndighetene gjorde flere forsøk på å kneble uavhengig presse (Szostek, 2014, s. 2–4). Verkhovna radas diktaturlover fra 16. januar økte volden og brutaliteten på begge sider. På Hrusjevskoho ble det dokumentert flere nye tilfeller av ekstrem politibrutalitet som skapte enda mer sinne.⁹⁵

Myndighetene ble ikke bare anklaget for misbruk av statlige institusjoner til å undertrykke protestene. Opposisjonen, uavhengige medier og akademikere snakket også om uoffisielle tiltak. Det tilsynelatende mest legitime av disse var opprettelsen av Antimajdan, en protest til støtte for presidenten, mot EU og mot Majdan. Portnov (2014, s. 10) argumenterer for at kontrarevolusjonen var en del av Janukovytsj' forsøk på å gjøre Euromajdan til en regional konflikt mellom Øst- og Vest-Ukraina og vise verden at han hadde støtte i en del av befolkningen. Antimajdan arrangerte noen få store demonstrasjoner, blant annet på Europaplassen 25. november, og satte opp en teltleir i Marijinskyjparken som stod til slutten av desember. En del av Antimajdan bestod imidlertid av titusjkaer hyret inn fra mindre tettsteder for å angripe grupper og enkeltmennesker der myndighetene ikke kunne

⁹⁵ Blant annet ble aktivisten Mykhajlo Havryljuk kledd naken i ca. -10 °C, slått, sparket og fotografert av Innenriksministeriets soldater og opprørspolitiet (*З'явилось відео знущання над активістом беркутом*, 2014). Da en nyhetssending med videoklipp fra hendelsen ble vist på storskjermen på Uavhengighetsplassen ble det helt stille noen sekunder før de oppmøtte begynte å rope «Ганьба! Ганьба!» (skam). Raseriet var til å ta og føle på (feltdagbok, 22/1).

rettferdiggjøre bruk av det statlige maktapparatet. Serhij forteller at Automajdan-aktivister ble utsatt for flere brutale angrep fra både politi og titusjkaer:

Появилась новая ситуация, когда в тюрьмы забирали людей из больниц, например пострадавших на Грушевского с характерными травмами. Автомайдан организовывал дежурство в больницах и возле районных отделений милиции, куда их привозили [...]. После этого несколько раз жестко напали на Автомайдан. [...] Автобус с беркутом сделал засаду на улице Круглоуниверситетской, подбили до полной непригодности несколько машин [...]. Титушки начали поджигать машины Автомайдана по всему Киеву.⁹⁶

Myndighetene ble også beskyldt av opposisjonen for å provosere fram kamper ved hjelp av titusjkaer for å rettferdiggjøre hardhendt håndtering av protestene (BBC, 2013, 1/12). Etter kampene på Bankova 1. desember presenterte russiske medier bilder av unge menn som angrep politiet med kjettinger. Pervyj kanals programleder Dmitrij Kiseljov kalte angrepene for «ukrainsk form for eurointegrering» (Rossija 1, 2013, 8/12), men Sofasotnjaen publiserte snart videoer, hvor en av de fotogene (men godt maskerte) ungdommene ble observert på begge sider av politiets barrikader, og beveget seg fritt gjennom flere rekker politifolk (*Who started the fight [...]*, 2013). Under sammenstøtet på Bankova dukket det også opp en gravemaskin (eller traktor, som den av en eller annen grunn også ble kalt) som angrep politiets sperringer. Mange mener at den var en provokasjon. Wilson spør hvordan en gjeng maskerte menn klarte å skaffe en gravemaskin og kjøre den gjennom politiets sperringer i sentrum helt til Presidentadministrasjonen. Han hevder at «the leading ‘Ukrainian nationalist’ leader Dmytro Korchynsky had a long tradition of working for Kremlin organisations and speaking at pro-Putin summer camps in Russia.» (2014, s. 69). Også Klymenko (16/1) var skeptisk til hele episoden med gravemaskinen:

[...][М]ожно было бы использовать трактор как танк, и идти дальше, и разбить этих милиционеров, которые стояли, и захватывать. И революция могла бы случиться в

⁹⁶ «Det oppstod en situasjon hvor folk ble hentet fra sykehusene, for eksempel folk fra Hrusjevskoho med karakteristiske skader. Automajdan organiserte vakt hold på sykehusene og ved lokale politistasjoner hvor [de skadde] ble fraktet til [...]. Etter det ble det utført flere brutale angrep på Automajdan. [...] En buss med opprørspoliti gjorde et bakholdsangrep på Kruhlouniversityetska, totalskadde flere biler [...]. Titusjkaer begynte å tenne på bilene til Automajdan over hele Kyiv.»

первый день. [...] [М]ожно провести аналогию с Югославией [...] там был бульдозер, называлась бульдозерной революцией.⁹⁷

Noen timer etter volden mot politiet ble opprørspolitiet satt inn, og mange nye tilfeller av ekstrem politibrutalitet ble filmet og spredd på Internett. Etter kampene ble det bygget tre barrikader i området: En av demonstrantene på Instytutska, i tilfelle politiet skulle angripe, en annen av politiet utenfor Presidentadministrasjonen, en tredje av protestantene mellom de to «for å beskytte politiet fra provokatører» (feltdagbok, 2/12). Dette var en beskjed til vestlige og ukrainske medier om at Majdan var en fredelig bevegelse, til tross for alle sammenstøtene det siste døgnet. Men selv om det sannsynligvis ble brukt provokatører kan man ikke gi dem ansvar for hele voldsbruken. Mange av dem som deltok i kampene på Bankova kan ikke karakteriseres som provokatører. Nadja anklager først myndighetene for bruk av provokatører på Bankova før hun beskriver hvordan en av venn deltok i opprøret der «for å ta hevn» for å ha blitt banket opp under stormingen av Majdan 30. november. Det ble stadig flere mennesker som fikk personlige grunner til å sloss.

Det foregikk også en kamp i det skjulte mot Majdan, hvor mennesker ble bortført, banket opp, torturert og drept. I mange tilfeller kan man bare spekulere på hvem gjerningsmennene var, men både titusjaker og sikkerhetstjenesten er blitt beskyldt for å stå bak aksjonene. Wilson skriver at de skjulte angrepene var mer effektive, siden de ikke ga myndighetene like negativ publisitet (2014, s. 76–77). Men Wilson ser ut til å overse de store protestene mot innenriksministeren etter at bildene av den mørbankede journalisten Tetjana Tsjornovol ble spredd 25. desember (Unian, 2013, 25/12) eller da Automajdan-lederen Dmytro Bulatov ble funnet torturert i en skog utenfor Kyiv 30. januar. Det er mer sannsynlig at angrepene, både skjulte og åpne, hjalp til med å holde liv i protestene i januar til tross for kaldt vært, høytider og nær to måneders mangel på framskritt.

5.1.2 Majdans egen rolle i Voldsspiralen

Etter de første sammenstøtene på Hrusjevskoho, halvannen måned etter Bankova, beskyldte protestantene på nytt myndighetene for å provosere til vold, men om provokatører hadde ansvaret for å starte et slagsmål på dette stadiet kan de ikke ha hatt en vanskelig oppgave, for det var en sint folkemengde som gikk fra Uavhengighetsplassen mot Verkhovna rada den søndagen. Da sammenstøtene startet jublet en stor mengde mennesker hver gang politiet ble

⁹⁷ «[...] De kunne brukt traktoren som en stridsvogn, og gå videre, og bryte seg gjennom politiet som stod der, og ta over. Og revolusjonen kunne skjedd allerede første dagen. [...] Man kan trekke en parallell til Jugoslavia [...] der brukte de en bulldoser, den ble kalt Bulldoserrevolusjonen.»

truffet av stein eller molotovcocktails.⁹⁸ Heingen fortsatte utover kvelden, og den støtten de som sloss hadde på Hrusjevskoho kan tyde på to ting: Euromajdan hadde tatt en mer ekstrem kurs; og mange var allerede blitt radikalisert, både i ord og handling.

Den flate strukturen og protestantenes evne til å organisere seg selv uavhengig av yrkespolitikerene var en styrke for Majdan, det var både effektivt og appellerte til mange. Samtidig var det også en svakhet, for den flate strukturen var ikke bare åpen for ikkevoldsaktivisme, men også for mer ekstreme mennesker og grupperinger. Det var ingen som kunne hindre kontroversiell symbolikk i å bli en del av Euromajdan (5.2.2). Det var heller ikke noen som hadde autoritet til å stoppe protestene om volden eskalerte. Blant annet prøvde Petro Porosjenko å roe ned opprøret på Bankova 1. desember, men mislykkes, og Klytsjko prøvde ved flere anledninger å hindre sammenstøtene på Hrusjevskoho i januar. I tillegg ville det vært vanskelig å nekte mer ekstreme grupperinger adgang på Majdan, for mange av de mest radikale stod for vaktholdet på barrikadene. Det var heller ikke i Majdans interesse å være uten dem, for så lenge myndighetene brukte brutale virkemidler mot Majdan måtte Majdan beskytte seg med mennesker som var villige til å sloss. Siden det stadig ble oppfattet som mer legitimt å bruke vold mot politi og titusjkaer er det ikke usannsynlig at folk som liker vold ble trukket mot Majdan. Klymenko (16/6) forsvarer radikalismen på Majdan:

Если бы у нас была цивилизованная власть, если бы не было Януковича, если бы у нас была другая власть, которая слышала бы людей, Майдана бы вообще не было. Но когда такая власть очень грубая... Поэтому без радикальных действий ничего бы не было.⁹⁹

Fellesskapet på Majdan bidro også til Voldsspiralen. For når protestene ble møtt med vold førte det til et ekstra sterkt samhold på Majdan og når andre protestanter ble banket opp eller drept ble det mer legitimt å ty til vold mot myndighetene. Protestantenes framstilling av aktørene i Voldsspiralen har fokusert på hvor forskjellige disse aktørene var. Både Hanna og Nadja snakker om alle de forskjellige aldersgruppene som var med i opprøret, og Nadja mener at videoen *Solo* fra Babylon 13 (Battle on Hrushevskoho Street #4 «Solo», 2014) forklarer

⁹⁸ Jeg ble vitne til at hundre eller kanskje to hundre mennesker sloss og kastet stein og molotovcocktails mot politiet, mens et sted mellom to og fire tusen mer eller mindre passive tilskuere stod rundt. Ved ett tilfelle ble en gruppe opprørspoliti truffet av en cocktail og begynte å brenne. Mens politimennene løp i panikk jublet tilskuerne «Мо-лод-ци! Мо-лод-ци!» (Godt gjort) (feltdagbok 19/1).

⁹⁹ «Hvis vi hadde hatt siviliserte myndigheter, hvis vi ikke hadde hatt Janukovytsj, hvis vi hadde hatt andre myndigheter som hørte på folket, så ville det ikke vært noe Majdan. Men når myndighetene er så veldig rå... derfor kunne ikke noe skjedd uten radikale handlinger.»

hvordan sinnet ble delt av så mange.¹⁰⁰ Hun sammenligner videoen med deltagelsen til stefaren sin og vennene hans: «Даже на Грушевского, честно говоря, мой престарелый отчим тоже [...] бросал брусчатку на беркут со своими тремя пузатыми друзьями, которым 50 и более.»¹⁰¹

Russiske medier fokuserte ofte på de unge mennene i opprøret. Fond «Demokratytsjni initsiatyvy» bekrefter at antallet kvinner gikk ned fra 42,8 % i desember til 11,8 % i februar (2014), men gjennomsnittsalderen var på 36–37 år (Onuch, 2014, s. 47; Fond «Demokratytsjni initsiatyvy», 2014), noe som ikke tyder på at Euromajdan var et ungdomsopprør. Mine erfaringer fra Uavhengighetsplassen 20. februar kan ikke gi noe annet enn en indikasjon, siden jeg ikke var på Instytutska der kampene pågikk, men jeg la merke til flere godt voksne og eldre av begge kjønn på Uavhengighetsplassen i 14-tiden (to timer etter at kampene var over). Så selv om det kanskje hovedsakelig var unge menn som sloss, var de støttet av en ikke ubetydelig gruppe kvinner og eldre mennesker av begge kjønn på Uavhengighetsplassen (feltdagbok, 20/2). Det samme kan sies om kampene på Hrusjevskoho i januar. Der var det hovedsakelig sett unge menn som sloss, mens andre sto i bakgrunnen og hjalp til. Selv så jeg flere gamle menn som både hakket opp og kastet brostein, men ikke nok til at det virket som mer enn symbolhandlinger (feltdagbok, 19/2).

5.2 Ultranasjonalisme

Det ytre høyre var både en høylytt og synlig aktør på Majdan, og fikk svært mye medieoppmerksomhet, både nasjonalt og internasjonalt, men hvilken rolle spilte de egentlig for revolusjonen? For enkelthetens skyld bruker jeg begrepet ultranasjonalisme. Fascisme og ytre høyre er svært løse begreper (BBC, 2009, 7/4), og høyreekstremisme kan assosieres med ekstreme handlinger – noe som ikke gjaldt alle på det ytre høyre. Ultranasjonalisme er en bedre betegnelse fordi det kan defineres som «extreme devotion to one's own nation» (ultranationalism, s.a.), men assosieres ikke nødvendigvis med ekstreme handlinger.

Tre aspekter ved Euromajdan har vært brukt til å fremstille revolusjonen som ultranasjonalistisk: 5.2.1) Partiet Svoboda og andre ultranasjonalistiske politikere deltok i den

¹⁰⁰ Babylon 13 er et ukomersielt videoselskap som publiserer det de kaller «korte dokumentarfilmer» på Youtube. De framskyndet etableringen med flere uker for å dokumentere Euromajdan fra 1. desember 2013. Videoen «Solo» viser en middelaldrende mann som etter mange forsøk på å tenne på en molotovcocktail kaster den rett i en lyktestøple. Med operamusikk i bakgrunnen. En annen video, *Faces / Обличья / Лица* (2014), viser en rekke fjes med underteksten: «Revolution is formed by people. They are tired, involved and determined and, first of all, citizens.»

¹⁰¹ «Selv på Hrusjevskoho, kastet min aldrende stefar brostein på Berkut [opprørspolitiet] sammen med sine tre venner over 50 år med ølvom.»

formelle opposisjonen. 5.2.2) Et flertall av demonstrantene brukte symbolikk fra UPA. 5.2.3) Høyre sektor hadde en viktig rolle under revolusjonen.

5.2.1 Svoboda og ultranasjonalisme i den formelle opposisjonen

Flere av de sentrale opposisjonspolitikere på Majdan hadde bakgrunn fra høyreekstreme og nynazistiske miljøer, og Svoboda blir ofte trukket fram for å vise at Euromajdan var ultranasjonalistisk. Blant annet har det blitt hevdet at Svoboda var viktig for organiseringen av protestene, og at det var deres radikale grupperinger som gjorde revolusjonen mulig (Bidder, Neef, Pylyov & Schepp, 2014). Partiets forgjenger var *Det ukrainske sosialnasjonalistiske parti* (heretter SNPU) som på 1990-tallet forfektet antisemittisme, russofobi, og var utstyrt med nynazistiske symboler. I 2004 skiftet SNPU navn til Svoboda og Oleh Tjahnybok ble utnevnt som leder (Umland & Shekhovtsov, 2013, s. 44). Selv om partiet tonet ned den mest hatske retorikken, har partiet og Tjahnybok kommet med antisemittiske, homofobe og fremmedfiendtlige uttalelser med jevne mellomrom (Stearn, 2012). Et kritisk blikk på partiet og en diskusjon om dets rolle på Majdan er derfor på sin plass.

Svoboda, det mest radikale av de tre opposisjonspartiene i retorikk såvel som handling, var svært synlig på Majdan, delvis pga. partiets flagg og deres utstrakte bruk av UPAs røde-svarte flagg. Partiet tok på seg ansvaret for rivingen av Lenin-statuen på Prospekt Tarasa Sjevtsjenka 8. desember, og flere av partiets medlemmer deltok i sammenstøtene med myndighetene. 18 av 82 drepte i Voldsspiralfasen (Helseministeriet, 2014) var fra Svoboda (Harding, 2014). Men Svoboda var også det minste partiet i den parlamentariske opposisjonen, med under 10 % oppslutning i parlamentsvalget i 2012 (mange av disse var proteststemmer, se 2.3.4) mot til sammen 39,5 % hos de to andre opposisjonspartiene. Selv om et fåtall andre politikere i opposisjonen kan regnes som ultranasjonalister,¹⁰² er det slett ikke dekkende for hele den formelle opposisjonen. Majdan var heller ikke en uniform protest styrt ovenfra, som jeg kom fram til i kapittel 4, og det er lite som tyder på at Svoboda hadde mer kontroll over protestene enn de andre partiene (4.1 og 4.4). Selv deres forhold til andre på det ytterste høyre har vist seg varierende. Noen få små grupperinger som ekstremistiske C14¹⁰³ har vært lojale mot Svoboda, men grupperingen Høyre sektor (5.2.3), hvor størsteparten av de høyre-radikale grupperingene holdt til, kritiserte ofte opposisjonspartiene: alle tre for å være for inaktive,

¹⁰² Blant annet var Andrij Parubij (Fedrelandspartiet) tidligere en sentral skikkelse i SNPU og hadde opprettet den nynazistiske organisasjonen Patriot av Ukraina (5.2.3) – SNPU/Svobodas radikale kampdivisjon, som brøt med Svoboda i 2007 fordi det nye partiet etter deres syn ikke var radikalt nok.

¹⁰³ C14 kan skrives C14 på ukrainsk og kan leses som *sitsj* (4.5.1). Gruppen har flere nynazistiske trekk, men kampsakene strekker seg over et vidt felt, fra naturvern til hvit makt.

spesielt Svoboda for manglende samarbeid med Høyre sektor (TVi, 2014, 14/2). Det er også grunn til å tro at siden Euromajdan i liten grad var motivert av språkpolitikk, russofobi, geopolitiske eller regionale konflikter var Svobodas politikk lite aktuell for majoriteten av protestantene.

5.2.2 Symbolikk

Det andre argumentet for at Euromajdan var ultranasjonalistisk er begrunnet i den utstrakte bruken av symbolikk fra UPA og deres virksomhet i Ukraina på 1940- og 50-tallet. Slagordet *Україна – це Європа*, som hadde vært mye brukt fram til 30. november, måtte snart vike for *Слава Україні – Героям слава* (*Ære til Ukraina – Ære til heltene*). Og mens den første delen av slagordet har røtter tilbake til dannelsen av Den ukrainske folkerepublikk i 1918, ble tilropet *Героям слава* lagt til først på 40-tallet, og har tilknytning til UPA. Også det mer ekstreme *Слава нації* med tilropet *Смерть ворогам* (*Ære til nasjonen – Død over fiendene*) kommer fra 40-tallet og ble til en viss grad brukt på Majdan, men Zorjan Kis mener at mange ikke ønsket å bruke ropet: «Цікаво, що інше гасло – ‘Слава нації – Смерть ворогам’ було значно менш популярне і я бачив, що багато людей його не вигукують, коли націоналісти повторюють гасло зі сцени.»¹⁰⁴

I tillegg var UPAs røde-svarte flagg ofte synlig fordi både Svoboda og Høyre sektor brukte det (sistnevnte i en modifisert utgave). Det dukket også opp flere portretter av Stepan Bandera, blant annet på nyttårsgrana og sentralt plassert over utgangen til Byadministrasjonen. I januar 2014 organiserte Svoboda en svært kontroversiell og provokativ minnesmarkering på Majdan i forbindelse med Banderas 105. fødselsdag som ga ny brensel til den russiske propagandamaskinen. Umland (2014) mener at symbolbruken var kontroversiell og splittende pga. UPAs rolle under andre verdenskrig og mot Sovjetunionen i årene etter (2.1). Han stiller seg undrende til at akkurat disse symbolene ble så mye brukt under protestene, siden Ukraina har en rekke andre historiske markører som er mindre splittende enn UPAs, og viser til at UPA tradisjonelt bare har vært en historisk markør for Vest-Ukraina. Yekelchuk (sitert av NST, 2014) prøver å forklare at bruken var mindre en hyllest til opprørerne selv, og mer det klareste symbolet mot myndighetene og Russland som protestantene kunne finne. Umland mener det er mindre viktig hva protestene *mener* når de roper *Слава Україні – Героям слава*, enn hva syd- og øst-ukrainere *føler* når de hører det, og

¹⁰⁴ «Det er interessant at det andre slagordet ‘Ære til nasjonen – Død over fiendene’ var mye mindre populært, og jeg så at det var mange mennesker som ikke svarte på tilropet når nasjonalistene repeterte slagordet fra scenen.»

han skriver at bruk av slik symbolikk var mer polariserende enn konsoliderende for protestene.

Jeg finner det litt påfallende at Umland (2014) ikke har merket seg at de historiske identitetsmarkørene han savnet på Majdan faktisk var en del av «karnevalet». Sant nok, mye symbolikk stammet fra UPA, men protestene hentet også mange symboler fra Kievriket og kosakkene, og det ble snakket mye om Holodomor, Tsjernobyl-ulykken og Sovjetunionens undertrykking av Ukraina. Taras Sjevtsjenkos dikt ble ofte resitert og sunget på Majdan. Få måneder senere argumenterer Umland sammen med Shekhovtsov for at Kremls informasjonskrig har gjort de ukrainske ultranasjonalistene til hovedpersoner i revolusjonen (Shekhovtsov & Umland, 2014, s. 58). Likevel har Umland (2014) antageligvis rett i at bruken av UPA-symbolikk har støtt fra seg mange i de østlige og sydlige delene av landet.

På Majdan var det varierende med kunnskap om hvor opphavet til de forskjellige uttrykkene og deres symbolikk kom fra, og betydningen av symbolene. Hanna er et eksempel på dette:

Це [Слава Україні – Героям слава] приналежність до народу, до українського народу, до України. [...] Я знаю, що це склалось історично, під час боротьби за незалежність. Я не знаю, хто це перший вигадав, Бандера чи УНА-УНСО, чи ще хтось інший, але це просто щось наше, щось українське, пов'язане з боротьбою за Україну.¹⁰⁵

Når jeg spør henne om annen UPA-symbolikk, som det røde og svarte flagget og historiske personligheter som Stepan Bandera, hadde hun bare en vag forståelse av hva disse betød eller stod for. Symbolbruken i seg selv tyder altså ikke nødvendigvis på at Majdan var fascistisk eller ultranasjonalistisk alene. Selv om ordtaket *Слава Україні – Героям слава* er løst knyttet til en gruppe som i en kort periode samarbeidet med Nazi-Tyskland, betyr det ikke at alle som bruker det kan defineres som ultranasjonalister.

5.2.3 Høyre sektor

Høyre sektors sentrale plass i sammenstøtene på Hrusjevskoho og ellers i Voldsspiralfasen utgjør det tredje hovedargumentet for at Euromajdan var ultranasjonalistisk. Høyre sektor fungerte som en paraplyorganisasjon for flere grupperinger og ble opprettet i slutten av november 2013 for «build a nationalist Ukrainian state and stage a nationalist revolution» (BBC, 2014, 28/4). Organisasjonen ble sjelden nevnt i media før Voldsspiralfasen, men fikk

¹⁰⁵ «[Ære til Ukraina – Ære til heltene] har en tilhørighet til folket, til det ukrainske folket, [og] til Ukraina. [...] Jeg vet at det har et historisk opphav, fra tiden med kamp for uavhengighet. Jeg vet ikke hvem som først fant det opp, Bandera eller UNA-UNSO eller noen andre, men det er bare noe [som er] vårt, noe ukrainsk, som henger sammen med kampen for Ukraina.»

fra 19. januar en stadig større plass i mediebildet. Størsteparten av medlemmene kom fra organisasjonen *Stepan Banderas Trident* (heretter TSB), men mange medlemmer kom fra andre mer nynazistisk orienterte organisasjoner, herunder Hvit hammer;¹⁰⁶ Den sosialnasjonalistiske forsamling (må ikke forveksles med partiet SNPU);¹⁰⁷ Patriot av Ukraina;¹⁰⁸ UNA-UNSO;¹⁰⁹ og flere, mindre grupper preget av fremmedfiendtlige holdninger. Siden sammensetningen av Høyre sektor er kompleks, har forsøkene på å definere organisasjonens ideologi variert fra at organisasjonen grenser til fascisme (Shuster, 2014), til radikal ultranasjonalisme (Danilova, 2014), og til nasjonalisme. Shekhovtsov mener at grupperingens ideologi er veldig bred, og hvis man skal dømme etter lederen Jarosj og TSB, bør organisasjonen regnes som nasjonalistisk konservativ (Shekhovtsov, 2014, 2/4). Wilson bruker Shekhovtsovs argumentasjon og sier i tillegg at flesteparten av medlemmene i Høyre sektor var mer motivert av direkte handling enn av nasjonalisme, og at selv om Høyre sektor hadde noen nynazistiske komponenter så kommer det, sier han, av at som det ofte er med små, radikale grupper, var Høyre sektor fragmentert og åpen for ekstremisme (2014, s. 70–71).

Bilde 14: Symbolikk (fra toppen): UPA, Høyre sektor, SNPU (senere Patriot av Ukraina), Hvit hammer.

Høyre sektors leder Dmytro Jarosj ga riktignok uttrykk for å være mer liberal enn de mest ekstreme underorganisasjonene. Han har påstått at organisasjonen ikke på noen måte er rasistisk (BBC, 2014, 28/4), og at om lag 40 % brukte russisk som daglig språk (Nemtsova, 2014). Han hevdet også at organisasjonen er nasjonalistisk og motsetter seg all ukrainsk integrering i en overnasjonal blokk, også EU, men spesielt Russland som han anklager for å ha vært en intern okkupasjant i Ukraina siden 1991 (Shuster, 2014). Siden flere av underorganisasjonene og medlemmene i Høyre sektor hadde erfaring med ekstremisme og

¹⁰⁶ Grupperingen gjør utstrakt bruk av nynazistiske symboler. Etter Euromajdan ble Hvit hammer ekskludert fra Høyre sektor for å være for ekstremistiske.

¹⁰⁷ Gruppen har kommet med uttalelser som at «raseblandet sex fører til utryddelsen av den hvite rase» og selve navnet på grupperingen gir assosiasjoner til nasjonalsosialisme.

¹⁰⁸ Gruppen var tidligere en del av SNPU og har en logo svært lik den tyske *Ulvekroken* – et symbol som ble brukt av blant andre en SS-divisjon under andre verdenskrig.

¹⁰⁹ Українська Національна Асамблея–Українська Народна Самооборона (Den ukrainske nasjonalforsamling – Ukrainas nasjonale selvforsvar). Shekhovtsov (2013a) beskriver UNA-UNSO som antirussisk og antisemittisk (s. 251).

kamp med politiet fra andre organisasjoner, kan man regne deler av dem som radikalisererte allerede før november 2013. Organisasjonen ble i januar kjent for å være både aktiv og villig til å bruke vold mot regimet, mens de anklaget Svoboda for å være for passive. I tillegg var organisasjonen entristisk – det vil si at medlemmer selv kunne verve andre til organisasjonen (Wilson, 2014, s. 70), dermed vokste antallet medlemmer i takt med at Euromajdan ble mer og mer brutalisert og aksepten for vold mot ordensmaktene økte.

Uavhengig av hvordan man definerer organisasjonen har Høyre sektor hatt mye av den samme polariserende effekten på etniske russere og Øst- og Syd-Ukraina som Svoboda. For i tillegg til å ha tilknytninger til tvilsomme grupperinger og mennesker med ekstreme holdninger, har de brukt mye av den samme kontroversielle symbolikken som Svoboda (noe som forøvrig også kan forklare hvorfor mange blandet Svoboda og Høyre sektor med hverandre). Som TSB og Svoboda, brukte Høyre sektor Stepan Bandera som historisk frontfigur, og flagget deres bestod av en kombinasjon av det kontroversielle røde-svarte flagget til UPA og Ukrainas riksvåpen.

5.2.4 Ultranasjonalismens betydning for revolusjonen

BBC har hevdet at ultranasjonalistiske grupperinger var «de mest organiserte og kanskje mest effektive» i kampene, og de mener at Høyre sektor var den største ultranasjonalistiske organisasjonen (BBC Newsnight, 2014, 28/2). Det kan i hvert fall ha virket som om de hadde god struktur og disiplin, siden de jevnlig organiserte marsjer og militære mønstringer i løpet av Voldsspiralfasen. Jarosj påstod i februar at de hadde så mange som 500 aktive stridende medlemmer i Kyiv og at de kunne mobilisere opptil 5000 (BBC, 2014, 28/4), men i samme artikkel skriver BBC at internasjonale observatører bestrider Jarosjs tall, og Shekhovtsov sa i april 2014 at antallet medlemmer på landsbasis heller var nærmere 2500 (Shekhovtsov, 2014). Det er heller ikke helt klart hvordan dynamikken var mellom de ulike grupperingene i organisasjonen. Hos respondentene er det svært forskjellige meninger om Høyre sektors rolle i Voldsspiralfasen. Løken sier:

[Høyre sektor] var kanskje den mest militante grupperingen på Majdan. De har organisert seg som militære enheter, og de har sloss som militære enheter. [...] At [Høyre sektor] og andre militante grupperinger var nødvendige for at Majdan skulle kunne felle Janukovytsj, det tror jeg var hevet over enhver tvil.

Nadja sier at hun ikke kan si noe sikkert om hvem som deltok i februarkampene, men at hun ikke så noe til Høyre sektor da. Hun tilkjenner Høyre sektor en liten rolle i revolusjonen:

[Ультранационалисты] все вроде были в составе Правого Сектора. [...] я удивилась, что не видела УНА-УНСО, но потом мне сказали, что они есть. [...] Мы были благодарны, за то, что это началось, потому что радикальность какая-то должна была быть. Но я не уверена, что их было там так много. [...] Кто-то приписывает, что они все делали, всех защищали, но я не думаю, что это было так. [Без них] Майдан бы все равно начался.¹¹⁰

Wilson hevder at Høyre sektor var fraværende i flere perioder under februar-kampene (2014, s. 72), men det er uklart hvor ryktet om at de ikke deltok kommer fra. Stanislau mener at Høyre sektor bare gjorde mye ut av seg når det ikke skjedde noe, men ikke deltok i kampene: «Белый молот, Правый сектор, Союз Украинских Националистов, ультраправые, они присутствовали, но большей частью охраняли свои продовольственные склады. На баррикадах, на противостояниях я их не видел вообще.»¹¹¹ Men Stanislau glemmer at hviterussiske Mikhail Zjyznewski fra UNA-UNSO var en av de første dreptede på barrikadene 22. desember og flere videoer fra sammenstøtene i Kyiv viser menn med Høyre sektors og underorganisasjonenes emblemer. Kis mener at ultranasjonalistene var en minoritet på Majdan, men viktige for forsvaret:

Ультраправі становили абсолютну меншість на Майдані, проте були дуже помітні завдяки тому, що були підготовлені до фізичного протистояння з міліцією. Отже – дуже потрібні для самозахисту протесту. Вони були помітні також через те, що прагнули монополізувати дискурс, нав'язати свої гасла, протидіяли появі лівих і відверто ліберальних гасел і відповідної символіки.¹¹²

Høyre sektor fikk likevel ikke monopol på vold. Afghanistanveteranene er tidligere nevnt som en del av organiseringen av det strategiske forsvaret av Majdan, men det var også andre som deltok aktivt i sammenstøtene. Fotballsupportere, såkalte *ultras*, trakk tidlig til Euromajdan og var aktive i flere av kampene.¹¹³ Grupperingen *Felles sak* var en annen radikal gruppe på Majdan, og har siden den ble opprettet i 2010 ønsket revolusjon for å tople Janukovytsj og Azarov-regjeringen. Felles sak fikk mye medieoppmerksomhet (og kom i åpen konflikt med

¹¹⁰ «Så og si alle [ultranasjonalistene] var en del av Høyre sektor. [...] Jeg var overrasket over at jeg ikke så UNA-UNSO, men senere ble det sagt at de var der. [...] Vi var takknemlige for at alt dette startet, for en form for radikalisme var nødvendig. Men jeg er ikke sikker på at det var så mange av dem. [...] Noen sier at de gjorde alt, beskyttet alle, men jeg tror ikke at det var slik. [Uten dem] ville Majdan uansett startet.»

¹¹¹ «Hvit hammer, Høyre sektor, Organisasjonen for ukrainske nasjonalister, ultranasjonalister, de var tilstede, men i stor grad beskyttet de bare matlagene sine. Jeg så dem aldri på barrikadene eller under sammenstøtene.»

¹¹² «Ultra[-nasjonalistene] var et absolutt mindretall på Majdan, likevel var de veldig synlige takket være at de var klare til å drive fysisk motstand mot politiet. Derfor var de veldig viktige for selvforsvaret av protestene. De var også synlige fordi de prøvde å ta monopol på diskursen, sette inn sine slagord, og jobbet mot venstresidens deltagelse og deres liberale slagord og tilhørende symbolikk.»

¹¹³ I januar oppfordret *ultras* fra Kyiv Dynamo andre *ultras* å komme til Kyiv for å beskytte protestene fra titusjaker. Selv *ultras* fra Luhansk, Donetsk og Krim deltok i Euromajdan-demonstrasjonene (LIGA, 2014, 25/1).

Svoboda) da de 25. januar tok over tre departementer på bare litt over et døgn. De sloss ved flere anledninger med opprørspolitiet. Dessuten deltok en rekke andre små grupper som *Krigerne av Narnia* og *Vikingene* i sammenstøtene, for ikke å snakke om alle dem som deltok i kampene uavhengig av definerbare grupperinger. Det er grunn til å tro at Høyre sektor kun dekket et behov blant mange på Majdan for militant organisering, både for å forsvare seg og kjempe mot myndighetene. Hadde ikke Høyre sektor tilbudt en slik radikal form for organisert aktivisme er det grunn til å tro at folk hadde søkt seg til, eller skapt, en annen like voldelig organisasjon.

Ultranasjonisme var likevel reelt tilstede på Majdan. I tillegg til å støte fra seg befolkningen i deler av de østlige og sydlige områdene av Ukraina gjorde de ultranasjonalistiske elementene det vanskeligere for medlemmer av venstresiden å delta. Kommunister i opposisjon mot myndighetene ble nektet adgang (deres røde flagg lå blandt annet på bakken foran en av inngangene til Majdan så alle kunne trække på det [feltdagbok, 6/2]), og Zorjan forteller at det kunne være farlig å ta del i revolusjonen som en del av venstresiden:

ЛГБТ-спільнота не була помітною на Майдані саме тому, що ми були впевнені, що на нас буде вчинено фізичний напад. Я особисто бачив напад на акції лівих активістів і феміністок, тому ми вирішили не ризикувати. [...] Однак, в цей момент я і більшість ЛГБТ-активістів вважали, що ми маємо бути на Майдані як просто громадяни своєї країни, оскільки це було питанням 'життя і смерті.' [...] ¹¹⁴

I første omgang handlet Euromajdan om EU-integrering, noe også Høyre sektor prinispielt var mot (og Svoboda var negativt innstilt til så sent som i 2011 [Shekhovtsov, 2013a]). Euromajdan begynte etterhvert å handle om motstand mot et maktmisbrukende og korrump styre, for personlig frihet og demokratisering av landet. Det skal mye til for å kunne kalle disse for ultranasjonalistiske eller høyreekstreme idealer, heller assosieres slikt med liberale eller venstresiden. Halya Coynash (2014) i sin kommentar om ultranasjonalisme på Majdan påpeker at en gruppe Trotskijster uavbrutt drev protester under Anti-Apartheid-bevegelsen på 1980-tallet, uten at noen automatisk tilskrev hele bevegelsen de samme politiske synspunktene av den grunn. Hvis ultranasjonalisme hadde vært et stort problem på Majdan, hadde det antageligvis vært færre etniske russere på Majdan (4.2). Det er heller ikke sannsynlig at 41 eksperter på ukrainsk nasjonalisme ville ha gått ut med en felles erklæring

¹¹⁴ «LGBT-fellesskapet var ikke synlig på Majdan fordi vi ikke visste om noen kom til å fysisk angripe oss. Jeg så personlig angrep på aksjoner organisert av aktivister fra venstresiden og feminister, derfor bestemte vi oss for å ikke risikere det. [...] Likevel følte jeg og et flertall av LGBT-aktivistene at vi måtte være på Majdan som borgere av landet vårt fordi det var et spørsmål om 'liv og død.' [...]»

om at Euromajdan ikke var et høyreekstremistisk opprør (Bekeshkina et al., 2014). Det er videre svært usannsynlig at en rekke ledende ukrainske jøder offentlig ville ha henvendt seg til Putin i mars 2014 og bedt ham om å slutte å kalle Euromajdan for et antisemittisk og fascistisk kupp, og heller fokusere på den økende antisemittismen i sitt eget land (Adamovskij et al., 2014). Det bør også nevnes at Svoboda og Høyre sektors presidentkandidater til valget i mai 2014 samlet fikk under 2 % av stemmene, og Svoboda praktisk talt mistet all politisk innflytelse etter parlamentsvalget i oktober 2014.

6 Sammendrag og konklusjoner

I denne masteroppgaven har jeg undersøkt den ukrainske revolusjonen slik den utspilte seg i Kyiv mellom 21. november 2013 og 22. februar 2014. Jeg har spurt hvor misnøyen i Ukraina kom fra; hvorfor byrommet Majdan hadde en viktig praktisk og symbolsk betydning for protestene; hva som motiverte, organiserte og drev Euromajdan; og hvorfor protestene endte i en voldsspiral.

En oppgave på denne størrelsen og med en slik tidsfrist vil nødvendigvis måtte avgrenses. I tillegg til tids- og stedsavgrensningen bygger store deler av informasjonen i oppgaven også på et begrenset antall dybdeintervjuer med noen få respondenter. Like fullt formidler denne oppgaven hva som drev og motiverte protestantene gjennom konflikten og deres tanker om revolusjonen.

—

I kapittel to så jeg på Ukraina og bakgrunnen for Euromajdan. Helt siden Perestrojka på 1980-tallet har Ukraina slitt med en vanskelig økonomi. Omstillingsprosessen til markedsøkonomi på 90-tallet ble grobunn for korrupsjon og oligarkiet, og mange ukrainere har beskyldt den lille eliten for å være årsaken til problemene i landet. Ved flere anledninger har det vært protester mot disse. I 2004 var det mange som stilte seg bak Jusjtsjenko og Tymosjenko i protestene som ble kjent som Oransjerevolusjonen, men de 'oransje' politikerne ble en stor skuffelse som forsterket mistilliten til politikere. Under Janukovytsj ble økonomien enda dårligere og menneskerettighetssituasjonen forverret seg. Oligarkiet utviklet seg i retning av et kleptokrati og misnøyen i landet økte.

Den dårlige økonomien har vært en av grunnene til at valget mellom frihandelsavtalen med EU og Tollunionen med Russland, Kasakhstan og Hviterussland har vært så viktig, og folkets oppfatning om hva disse avtalene kunne gjøre for landet var forskjellige. Det finnes ulike syn på mange ting i Ukraina, spesielt er hendelsene på 1930- og 40-tallet og den nasjonale historiografien kontroversiell, men disse er ikke splittende nok til å rettferdiggjøre en to- eller firedeling av landet. Her argumenterer jeg for en åttedeling, noe som viser at Ukraina er et land med flere sider enn kun bare en proeuropeisk og en prorussisk side.

I byromsanalysen i kapittel tre presenterte jeg Majdan – fundamentet for protestene. Det er i hovedsak to faktorer som gjør plassen velegnet for protester. For det første ligger det fysiske byrommet sentralt til og har en konstruksjon som gjør at det er svært vanskelig å rydde folk vekk fra plassen, om de har fått anledning til å slå seg ned der. For det andre har navnet på

plassen, *Majdan* og *Uavhengighet*, tung symbolsk verdi, da begge ordene knyttes til uavhengigheten i 1991 og dermed forutsetter en avstand til Russland. Plassen assosieres til tre (nå fire) revolusjoner: Oktoberrevolusjonen, Granittrevolusjonen og Oransjerevolusjonen, og Majdan har blitt et sted man tradisjonelt har protestert mot eliten. Majdan er stedet man går (eller truer med å gå) når demokratiet ikke fungerer, likevel er plassen mer et sted for aksjon enn for diskusjon.

I det fjerde kapitlet analyserte jeg dynamikken mellom protestantene, og jeg har kommet fram til at Euromajdan hadde en flat struktur. Relasjonene mellom protestantene var ikke innordnet i et hierarki og grupperingene var langt mindre uniforme enn det militærhistoriske ordet *sotnja* gir uttrykk for. Dette var antagelig grunnen til at verken opposisjonspolitikere eller noen andre klarte å kontrollere det som foregikk på plassen, og i mange tilfeller var det heller ikke behov for et slikt lederskap. Samtidig gjorde opposisjonspolitikere noen avgjørelser som økte avstanden mellom seg og Majdan. Protestene organiserte seg stort sett selv nedenfra, som summen av deltagerne sine, ved hjelp av de kanalene de hadde tilgjengelig, og Internett var ett av flere viktige organisasjonsverktøy. Etterhvert utviklet det seg også en egen kultur på Majdan. Først som en festival, så mer som en miks av et middelaldersk og postapokalyptisk karneval, med mange nasjonale og historiske innslag. Og med kulturen oppstod det et fellesskap blant protestantene, på tvers av ulikheter.

Det er videre lite som tyder på at Euromajdan var en regional konflikt eller en kamp mellom tilhengerne av to utenrikspolitiske retninger. Euromajdan startet som en protest mot avbrytelsen av europaintegreringen, men stadig fler ble motivert til å protestere: noen var der mot myndighetenes uvillighet til å høre på protestene, mange var der for EU, men spesielt motiverte opprørspolitikets angrep på studentleiren natt til 30. november 2013 og de andre mer eller mindre ekstreme tiltakene mot Majdan i dagene, ukene og månedene etter angrepet. Som med andre protester på Majdan var Euromajdan-protestantene motivert av det de var mot. I de tilfellene det dukket opp uttrykk som indikerte at de også var 'for' noe, var dette en reaksjon på det de var mot. Eksempelvis kom kampen for demokrati som en reaksjon på innføringen av diktaturlovene 16. januar 2014. Siden Euromajdan var mot en definert gruppe mennesker appellerte også protestene til langt flere, enn om Euromajdan hadde vært for en enkelt sak eller idé.

I kapittel fem analyserte jeg voldsspiralen. Volden startet ikke med at hundrevis ble skadd og minst 82 drept i februar 2014, den startet heller ikke med kampene på Hrusjevskoho måneden før. Volden startet ikke engang med stormingen av studentleiren natt til 30. november, men

var en gradvis eskalering av en konflikt mellom protestantene og et regime som var villig til å bruke alle tilgjengelige midler for å stoppe dem. Tiltakene virket imidlertid mot sin hensikt, da de sannsynligvis hjalp til med å holde liv i protestene. Samtidig økte aksepten for vold fra protestantenes side parallelt med myndighetenes stadig mer ekstreme tiltak. Den flate, åpne strukturen var en styrke for Majdan fordi den inkluderte mange, men det gjorde også at mer ekstreme mennesker og grupperinger fikk ta del i protestene. Ultranasjonalistiske grupperinger var på den ene siden en del av et nødvendig forsvar av Majdan, men på den andre siden skadet de protestenes omdømme og polariserte konflikten. Det er likevel svært lite som tyder på at Euromajdan var en ultranasjonalistisk protest. Heller ser det ut til at voldelige grupperinger som Høyre sektor og radikal symbolbruk kun dekket et behov for organisert voldsbruk og radikalisme.

Funnene i disse undersøkelsene kaster mer lys over den ukrainske revolusjonen og bakgrunnen for hendelsene i Øst-Ukraina. Undersøkelsene mine gir et grunnlag for bredere analyser av protester og gruppedynamikk generelt, og jeg skulle likt å se en sammenlignende analyse av dynamikken mellom protestantene under Euromajdan med dynamikken i andre store protester, enten i Ukraina (f.eks. Oransjerevolusjonen eller Ukraina uten Kutsjma) eller andre steder i verden (Jeansrevolusjonen i Hviterussland i 2006, Den grønne revolusjonen i Iran i 2009 eller Den egyptiske revolusjonen i 2011). Det kunne også vært interessant å studere hva som drev Euromajdan i ulike regionale sentre, og å sammenligne forskjellige mediers framstillinger av protestene. Krigen i Donbas pågår fremdeles, og det sinker reformprosessene i Ukraina. Når krigen tar slutt vil det åpne for en rekke analyser. Hvordan har betydningen av Euromajdan forandret seg fra november 2013 til etter krigen? I hvilken grad har samfunnet i Ukraina blitt reformert? Hva oppnådde revolusjonen?

Euromajdan handlet ikke om å bytte ut et korrump lederskap med et annet, eller fjerne representantene for en utenrikspolitisk retning med representantene for en annen. Euromajdan oppstod etter nesten 30 år med økonomisk misnøye, og minst 22 års frustrasjon med politikere. Majdan handlet om et sterkt ønske om å kvitte seg med hele det dysfunksjonelle og korrupte systemet, og protestantene var drevet av et felles sinne og et behov for forandring. Samtidig har de ekstreme hendelsene og den påfølgende krigen forsterket Majdans symbolske betydning.

Referanseliste

- Adamovskij, A. et al. (2014). Обращение украинских евреев к российскому президенту. Hentet 30/3 2015 fra <http://eajc.org/page279/news43670.html>
- Barkar, D. (2013, 14/4). Ukrainian Police-Abuse Protests Come To The Capital. Hentet 4/4 2015 fra <http://www.rferl.org/content/ukraine-police-abuse-protests-kyiv/25048961.html>
- Barrington, L. W., & Herron, E. S. (2004). One Ukraine or many? Regionalism in Ukraine and its political consequences. I *Nationalities Papers*, 32(1), ss. 53-86.
- Battle on Hrushevskoho Street #4 «Solo»*. (2014). [Videoklipp] Hentet 25/6 2014 fra <https://www.youtube.com/watch?v=8bGDsRgQuK0>
- BBC Newsnight. (2014, 22/3). *Neo-Nazi threat in new Ukraine*. [Videoklipp] Hentet 28/3 2015 fra <https://www.youtube.com/watch?v=5SBo0akeDMY>
- BBC. (2009, 21/10). Кто такие фашисты и что такое фашизм?. Hentet 22/2 2015 fra http://www.bbc.co.uk/russian/international/2009/10/091020_what_is_fascism.shtml ()
- BBC. (2009, 7/4). Ukraine's economy 'to shrink 9%'. Hentet 13/4 2015 fra <http://news.bbc.co.uk/2/hi/business/7988196.stm>
- BBC. (2013, 1/12). Опозиція: на Банковій діють провокатори. Hentet 25. mars 2015 fra http://www.bbc.co.uk/ukrainian/news_in_brief/2013/12/131201_hk_opposition_provocation.shtml
- BBC. (2014, 28/4). Profile: Ukraine's ultra-nationalist Right Sector. Hentet 28/3 2015 fra <http://www.bbc.com/news/world-europe-27173857>
- Bekeshkina, I. et al. (2014, 4/2). Kyiv's Euromaidan is a liberationist and not extremist mass action of civic disobedience (petition). Hentet 11/8 2014 fra <http://maidan.ucu.edu.ua/en/texts-by-other-authors/kyivs-euromaidan-is-a-liberationist-and-not-extremist-mass-action-of-civic-disobedience-petition/>
- Bereg levyyi bereg pravyyi. (u.d) *Interesnyj Kiev*. Hentet 3/2 2015 fra <http://www.interesnyj.kiev.ua/articles/bereg-levyyi-bereg-pravyyi/>
- Bernsand, N. (2001). Surzhyk and national identity in Ukrainian nationalist language ideology. *Berliner Osteuropa Info*, 17, ss. 38-47.
- Bessarabska ploshhad znamenitaya kievskaya bessarabka. (s.a.). *Infoportal Kiev*. Hentet 27/4 2015 fra <http://infoportal.kiev.ua/bessarabskaya-ploshhad-znamenitaya-kiivskaya-bessarabka/>
- Bidder, B., Neef, C., Pylyov, V. & Schepp, M. (2014, 27/1). The Right Wing's Role in Ukrainian Protests. *Der Spiegel*. Hentet 13/4 2015 fra

<http://www.spiegel.de/international/europe/ukraine-sliding-towards-civil-war-in-wake-of-tough-new-laws-a-945742-druck.html>

Bilaniuk, L. (2004). A typology of surzhyk: Mixed Ukrainian-Russian language. *International Journal of Bilingualism*, 8(4), ss. 409-425.

Bowring, B. (2012). Law in a Linguistic Battlefield: The Language of the New State versus the 'Language of the Oppressors' in Ukraine. *Language & Law, Vol. 1, 2012*. Hentet fra http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2137831

Burejtsjak, T & Petrenko, O. (2014, 8/1). Канапки, Січ та «бандерівки». *Zakhid*. Hentet 26/3 2015 fra http://zaxid.net/news/showNews.do?kanapki_sich_ta_banderivki&objectId=1300428

Center for Strategic and International Studies (2012) *Parliamentary Elections in Ukraine* [Podcast]. Hentet fra <https://itunes.apple.com/no/podcast/2012-parliamentary-elections/id383698245?i=123419448&l=nb&mt=2>

Central Intelligence Agency. (2014). Ukraine. The World Factbook. Hentet 12/4 2015 fra <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/up.html>

Coynash, H. (2014, 5/4). Right Sector's increasing problems with credibility. *Kharkiv Human Rights Protection Group*. Hentet 28/3 2015 fra <http://khpg.org/en/index.php?id=1396527934>

Cybriwsky, R. A. (2014). *Kyiv, Ukraine*. Amsterdam: University Press.

Danilova, M. (2014, 14/3). After Ukraine protest, radical group eyes power. *AP The Big Story*. Hentet 28/3 2015 fra <http://bigstory.ap.org/article/after-ukraine-protest-radical-group-eyes-power>

DiCicco-Bloom, B. & Crabtree, B. F. (2006). The qualitative research interview. *Medical education*, 40(4), ss. 314-321.

Dickinson, J. (2014). Prosymo maksimal'nyi perepost! Tactical and Discursive Uses of Social Media in Ukraine's EuroMaidan. *Ab Imperio, 2014* (3), ss. 75-93.

Diuk, N. (2014, mars/april) Euromaidan: Ukraine's Self-Organizing Revolution. *World Affairs*. Hentet 21/3 2014 fra <http://worldaffairsjournal.org/article/euromaidan-ukraine%E2%80%99s-self-organizing-revolution>

Egge, Å. (2015, 10/2). Russland: Norge bør bryte med sanksjonspolitikken. *Aftenposten*. Hentet 11/2 2015 fra <http://www.aftenposten.no/meninger/debatt/Russland-Norge-bor-bryte-med-sanksjonspolitikken-7895000.html>

Faces / Обличчя / Лица. (2014). [Videoklipp] Hentet 16/4 2015 fra <https://www.youtube.com/watch?v=wb-yZ4R8458>

- Flikke, G. (2008). Pacts, parties and elite struggle: Ukraine's troubled post-orange transition. *Europe-Asia Studies*, 60(3), ss. 375-396.
- Flikke, G. (2014, 20/2, red. 2014, 21/2). Derfor brenner Ukraina. *Bergens Tidende*. Hentet 15/1 2015 fra www.bt.no/meninger/kronikk/Derfor-brenner-Ukraina-3064682.html
- FN. (2015, 15/4). Hentet 22/4 2015 fra <http://www.un.org/apps/news/story.asp?NewsID=50587#.VTdjcJOsU4R>
- FN. (2015, 17/4). Hentet 22/4 2015 fra <http://www.un.org/apps/news/story.asp?NewsID=50608#.VTdjApOsU4R>
- Fond «Demokratytsjni initsiatyvy». (2014). *Від Майдану-табору до Майдану-січі: що змінилося?*. Hentet 13/3 2015 fra <http://www.dif.org.ua/ua/events/vid-ma-zminilosj.htm>
- Forina, A. (2013, 2/12). Tired of mayhem at home, Yanukovich flees to China. *Kyiv Post*. Hentet 9/3 2015 fra <http://www.kyivpost.com/content/ukraine/tired-of-mayhem-at-home-yanukovich-flees-to-china-332969.html>
- Gabriel, G. (2015, 12/2). The untold story of the Maidan massacre. *BBC*. Hentet 12/2 2015 fra <http://www.bbc.com/news/magazine-31359021>
- Gatehouse, G. (2015, 12/2). The untold story of the Maidan massacre. *BBC News*. Hentet 12/2 2015 fra <http://www.bbc.com/news/magazine-31359021>
- Georgsen, M. S. (2014). *Revolutionære åndedrag-Protesterne i Kyiv 2013/2014*. (Semesteroppgave i Socialvidenskab K2, ISG, Roskilde Universitet) Hentet fra <http://rudar.ruc.dk/handle/1800/15562>
- Gordon. (2013, 26/11). Евромайдан. 26 ноября, день шестой. Онлайн-репортаж «ГОРДОНА». Hentet 7/2 2015 fra <http://gordonua.com/news/maidan/Evromaydan-26-noyabrya-den-shestoy-Onlayn-reportazh-GORDONA--1257.html>
- Gorina, I. (2005, 13/7). Януковичу возвращают судимости. *Российская газета*. Hentet 30/1 2015 fra <http://www.rg.ru/2005/07/13/yanukovich.html>
- Gorodkiev. (s.a.). *Знак нулевого километра (Глобус)*. Hentet 7/8 2014 fra <http://www.gorodkiev.com/znak-nulevogo-kilometra-globus.html>
- von Hagen, M. (1995). Does Ukraine have a history?. *Slavic Review*, ss. 658-673.
- Harding, L. (2014, 13/3). Kiev's protesters: Ukraine uprising was no neo-Nazi power-grab. *The Guardian*. Hentet 29/3 2015 fra <http://www.theguardian.com/world/2014/mar/13/ukraine-uprising-fascist-coup-grassroots-movement>

- Helgesen, J. E. (2009, 14/2). statskupp. *Store norske leksikon* Hentet 11/3 2015 fra <https://snl.no/statskupp>
- Helseministeriet i Ukraina. (2014, 23/2). Інформація про постраждалих у сутичках в центрі Києва станом на 06.00 год. 23 лютого 2014 року [Pressemelding]. Hentet fra http://www.moz.gov.ua/ua/portal/pre_20140223_b.html
- Himka, J. P. (2015). The History behind the Regional Conflict in Ukraine. *Kritika: Explorations in Russian and Eurasian History*, 16(1), ss. 129-136.
- Hoffmann, C., Hujer, M., Neukirch, R., Schepp, M., Schmitz, G. P., & Schult, C. (2014, 24/11). Summit of Failure: How the EU Lost Russia over Ukraine. *Der Spiegel*. Hentet 12/1 2015 fra <http://www.spiegel.de/international/europe/war-in-ukraine-a-result-of-misunderstandings-between-europe-and-russia-a-1004706.html>
- Hrysjsjenko, M. V. (2013). Публічний простір киева як середовище прояву посткомуністичних трансформацій українського суспільства. *Психологія в Україні та за кордоном. Матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Чернігів, 8-9 листопада 2013 року)*. ss. 82-88. Hentet fra <http://molodyvcheny.in.ua/files/conf/psy/01nov2013/01nov2013.pdf>
- I Am a Ukrainian*. (2014). [Videoklipp] Hentet 23/3 2015 fra <https://www.youtube.com/watch?v=Hvds2AiiWLA>
- International Foundation for Electoral Systems. (2012). *Key Findings: Public Opinion in Ukraine*. (IFES rapport). Hentet fra http://www.ifes.org/~media/Files/Publications/Survey/2012/Ukraine_2012_Summary_of_Findings.pdf
- Jevtusjenko, O. (2004, 16/12). Музика Майдану. *День Kiev.ua*. Hentet 26/3 2015 fra <http://www.day.kiev.ua/uk/article/taym-aut/muzika-maydanu>
- Kappeler, A. (2009). From an Ethnonational to a Multiethnic to a Transnational Ukrainian History. Kasianov, G. & Ther, P. (red) *A Laboratory of Transnational History: Ukraine and Recent Ukrainian Historiography* (ss. 51-81). Budapest: Central European University Press.
- KIIS. (2013, 28/10). Динаміка використання Інтернет в Україні [Pressemelding]. Hentet 21/3 2015 fra <http://kiis.com.ua/?lang=ukr&cat=reports&id=199&page=1>
- Kireev, A. (2007a). Украина. Президентские выборы 1991. *Электоральная география 2.0*. Hentet 8/4 2015 fra <http://www.electoralgeography.com/new/ru/countries/u/ukraine/ukraine-presidential-election-1991.html>

- Kireev, A. (2007b). Украина. Президентские выборы 2010. *Электоральная география 2.0*. Hentet 12/4 2015 fra <http://www.electoralgeography.com/new/ru/countries/u/ukraine/ukraina-prezidentskie-vybory-2010.html>
- Kireev, A. (2007c). Украина. Парламентские выборы 2012. *Электоральная география 2.0*. Hentet 12/4 2015 fra <http://www.electoralgeography.com/new/ru/countries/u/ukraine/ukraina-parlamentskie-vybory-2012.html>
- Komsomolskaja Pravda. (2013, 19/7). Милиция отпустила владивцев, задержанных во время протеста. Hentet 4/4 2015 fra <http://kp.ua/incidents/404490-mylytsyia-otpustyla-vradyevtsev-zaderzhannykh-vo-vremia-protesta>
- Korrespondent. (2013, 22/11). КГГА: Суд запретил устанавливать в центре Киева палатки, но не проводить акции. Hentet 28/3 2015 fra <http://korrespondent.net/ukraine/politics/3270277-khha-sud-zapretyl-ustanavlyvat-v-tsentre-kyeva-palatky-no-ne-provodyt-aktsyy>
- Kosjkina, S. (2014, 20/11). Турчинов: «Я вас всех уничтожу! Всех – закопаю!», - кричал Янукович, бегая по кабинету». *LB*. Hentet 21/11 2014 fra http://lb.ua/news/2014/11/20/286541_turchinov_ya_unichtozhu-.html
- Kudelia, S. (2014). The House That Yanukovych Built. *Journal of Democracy*, 25(3), ss. 19-34.
- Kurkov, A. (2014). *Ukraine diaries: Dispatches from Kiev*. [E-bok]. Hentet fra: <https://itunes.apple.com/gb/book/ukraine-diaries/id880180164?mt=11>
- Kuzio, T. (2006). National identity and history writing in Ukraine. *Nationalities Papers*, 34(4), ss. 407-427.
- Kuzio, T. (2007). Oligarchs, tapes and oranges: 'Kuchmagate' to the Orange Revolution. *Journal of Communist Studies and Transition Politics*, 23(1), ss. 30-56.
- Kvit, S. (2014). The Ideology of the Euromaidan. *Social, Health, and Communication Studies Journal*, 1(1), ss. 27-40.
- La Trobe University. (2013, august-oktober). *The Interview*. [Podcast-serie] Hentet fra <https://itunes.apple.com/au/course/the-interview/id684145057>
- LIGA. (2014, 25/1). Ультрас против титушек. Почему фанаты выходят на Майдан. Hentet 28/3 2015 fra http://news.liga.net/articles/politics/966865-ultras_protiv_titushek_pochemu_fanaty_vykhodyat_na_maydan.htm
- Lynch, K. (1960). *The image of the city* (Vol. 11). MIT Press.
- majdan/майдан. (1989). Melnytsjuk, O. S. (Red.), Kolomijets, V. T., Skljarenko, V. H., Lukinova, T. B. & Tkatsjenko, O. B., *Etymolohitsjnyj slovnyk ukrajinskoji movy (bind 3)*. Kyiv: Naukova dumka.

- Marples, D. R. (2004) *The Collapse of the Soviet Union, 1985–1991*. Edinburgh: Pearson Education.
- Matuszak, S. (2012). The oligarchic democracy: The influence of business groups on ukrainian politics. *OSW Studies*, 42. Hentet fra <http://aei.pitt.edu/58394/>
- Minfin (s.a.) Средняя зарплата по Украине. Среднемесячная зарплата по регионам Украины в 2013 году (в грн.). Hentet 13/4 2015 fra <http://index.minfin.com.ua/index/average/?2013>
- Misjtsjenko, M. (2010, 3/12). Підприємницький Майдан: революція переноситься на весну?. Hentet 4/4 2015 fra <http://www.unian.ua/politics/433368-pidpriemnitstkiy-maydan-revoljutsiya-perenositsya-na-vesnu.html>
- Morrison, J. (1993). Pereyaslav and after: the Russian-Ukrainian relationship. *International Affairs (Royal Institute of International Affairs 1944-)*, ss. 677-703.
- Nemtsova, A. <http://www.newsweek.com/2014/03/21/dmitry-yarosh-man-who-claims-victory-ukrainian-revolution-speaks-247987.html>
- Newman, D. (2014, 16/7). Ukraine conflict: ‘White power’ warrior from Sweden. *BBC News*. Hentet 28/3 2015 fra <http://www.bbc.com/news/world-europe-28329329>
- Nilsson, R. (2013). Russian Policy Concerning the Black Sea Fleet and its Being Based in Ukraine, 2008–2010: Three Interpretations. *Europe-Asia Studies* 65(6), ss. 1154–1170. Hentet fra <http://dx.doi.org/10.1080/09668136.2013.813119>
- Nordbø, A. (2012). *Oransjerevolusjonen – et bidrag til varig demokratisering av Ukraina?* (Mastergradsavhandling, Universitetet i Oslo), Hentet fra https://www.duo.uio.no/bitstream/handle/10852/34957/Arntfinn_Masteroppgaven.pdf?sequence=1
- Norsk språkråd. (s.a. a). *VL 24.10.6 Transkripsjon av ikke-russisk kyrillisk*. Hentet fra <http://www.sprakradet.no/localfiles/9261/kyrillur.pdf>
- Norsk språkråd. (s.a. b). *VL 6.2.05 Transkripsjon av russisk*. Hentet fra <http://www.sprakradet.no/upload/Rettskriving%20og%20ordlister/russ.pdf>
- Norstrøm, G. (2013, 28/11). Demonstrerte hele natten i Kiev. *NRK*. Hentet 5/2 2015 fra <http://www.nrk.no/verden/demonstrerte-hele-natten-i-kiev-1.11383634>
- NRK Radio. (2015, 7/3). *Urix på lørdag*. [Radioprogram] Hentet fra <http://radio.nrk.no/serie/urix-paa-loerdag/NREP38001015/07-03-2015#t=31m18s>
- NST (2014, 31/1). UPA: Controversial partisans who inspire Ukraine protesters. *New Straits Times*. Hentet 29/3 2015 fra <http://www2.nst.com.my/world/upa-controversial-partisans-who-inspire-ukraine-protesters-1.474365>

- Oanda Historical Exchange Rates. (2015). [Historisk valutakalkulator] Hentet fra <http://www.oanda.com/currency/historical-rates/>
- Olszański, T. (2012, 7/11) After the parliamentary elections in Ukraine: a tough victory for the Party of Regions. Hentet 11/4 2015 fra <http://www.osw.waw.pl/en/publikacje/analyses/2012-11-07/after-parliamentary-elections-ukraine-a-tough-victory-party-regions>
- Onuch, O. (2014). Who Were the Protesters?. *Journal of Democracy*, 25(3), ss. 44-51.
- Onuch, O. & Sasse, G. (2014). What does Ukraine's #Euromaidan teach us about protest? *The Washington Post*. Hentet 21/3 2014 fra <http://www.washingtonpost.com/blogs/monkey-cage/wp/2014/02/27/what-does-ukraines-euromaidan-teach-us-about-protest/>
- OSCE. (2006). Ukraine Parliamentary Elections 26 March 2006. Hentet fra <http://www.osce.org/odihr/elections/ukraine/19595?download=true>
- OSCE. (2010). Ukraine Presidential Election 17 January and 7 February 2010. Hentet fra <http://www.osce.org/odihr/elections/ukraine/67844?download=true>
- Osmak, V. (2014, 6/1). Українці подякували світові за підтримку Євромайдану. Фотою *Українська правда Життя*. Hentet 21/3 2013 fra <http://life.pravda.com.ua/society/2014/01/6/148029/>
- Phillips, S., D. (2014). The Women's Squad in Ukraine's protests: Feminism, nationalism, and militarism on the Maidan. *American Ethnologist*, 41 (3), ss. 414–426.
- Podufalov, P. (2013, 1/12). The Orange Revolution MKII. Hentet 22/4 2015 fra <http://www.kyivpost.com/opinion/op-ed/the-orange-revolution-mkii-332761.html>
- Portnov, A. (2014). EuroMaidan Context and Meanings. *The EuroMaidan in Ukraine November 2013 till February 2014 13/2014*. Hentet fra http://www.gce.unisg.ch/~media/internet/content/dateien/instituteundcenters/gce/euxeinos/euxeinos%2013_2014.pdf?fl=en
- Pravda. (2013, 5/12). «Протесты на Майдане не ради евроинтеграции». Hentet 5/3 2015 fra http://www.pravda.ru/news/world/05-12-2013/1184461-ukraina_maydan-0/
- Putin, V. V. (2014, 12/5). [Pressekonferanse] О долгах Киева, политике хаоса и президентских выборах на Украине - заявления Владимира Путина. *Первый канал*. Hentet 12/4 2015 fra <http://www.1tv.ru/news/economic/259510>
- Re:plika. (2014, 26/2). Парубий со сцены Майдана показал лица всех сотников Самооборони. Hentet 16/1 2015 fra http://replika.com.ua/ru/11_glavnaya/parubiy_so_stseny_maydana_pokazal litsa_vseh_sotnik_ov_samooborony

- Research & Branding Group. (2013, august). [Pressemelding] «Европейский выбор украины в контексте украинско-российских отношений». Hentet 31/3 2015 fra http://rb.com.ua/PR_torgvoina_08_2013_russ.pdf
- Riabchuk, M. (2002). Ukraine: One State, Two Countries. *Transit Online*, 23. Hentet fra <http://www.eurozine.com/articles/2002-09-16-riabchuk-en.html>
- Rossija 1. (2013, 8/12). *Вести недели*. Hentet fra http://russia.tv/video/show/brand_id/5206/episode_id/936338/video_id/934759/viewtype/
- Ryabchuk, A. (2014). Right Revolution? Hopes and Perils of the Euromaidan Protests in Ukraine. *Debate: Journal of Contemporary Central and Eastern Europe*, 22(1), ss. 127-134.
- Samooborona Majdanu. (s.a.). Про нас. Hentet 21. mars 2015 fra http://www.samooboronaua.org/про_нас_ua_287cms.htm
- Sawicky, N. D. (2013). *The Holodomor: Genocide and National Identity*. (Mastergradsavhandling, The College at Brockport: State University of New York), Hentet fra http://digitalcommons.brockport.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1318&context=ehd_theses
- Seippel, Ø. (2003). Sosiale bevegelser: Innføring, oversikt, utfordringer. *Sosiologisk tidsskrift*, 11, ss. 181-202. Hentet fra http://home.vikenfiber.no/seippel/Seippel_SosBev.pdf
- Shekhovtsov, A. (2013a). From para-militarism to radical right-wing populism: The rise of the Ukrainian far-right party Svoboda. *Right-Wing Populism in Europe: Politics and Discourse*, ss. 249-263.
- Shekhovtsov, A. (2013b). The Ukrainian revolution is European and national. *Eurozine*. Hentet 25/7 2014 fra <http://www.eurozine.com/articles/2013-12-13-shekhovtsov-en.html>
- Shekhovtsov, A. (2014, 2/4). Эксперт: «Правый сектор» распадется. *DW*. Hentet 28. mars 2015 fra <http://www.dw.de/эксперт-правый-сектор-распадется/a-17537119>
- Shekhovtsov, A. & Umland, A. (2014). Ukraine's Radical Right. *Journal of Democracy*, 25(3), ss. 58–63.
- Shuster, S. (2014, 4/2). Exclusive: Leader of Far-Right Ukrainian Militant Group Talks Revolution With TIME. *Time*. Hentet 27/3 2015 fra <http://time.com/4493/ukraine-dmitri-yarosh-kiev/>
- sitsj/ciч. (2006). Melnytsjuk, O. S. (Red.), Kolomijets, V. T., Skljarenko, V. H., Lukinova, T. B., Tkatsjenko, O. B. & Pivtorak, H. P. *Etymolohitsjnyj slovnyk ukrajinskoji movy (bind 5)*. Kyiv: Naukova dumka.
- Snyder, T. (2014, 20/3). Fascism, Russia, and Ukraine. *The New York Review of Books*. Hentet 25/3 2014 fra <http://www.nybooks.com/articles/archives/2014/mar/20/fascism-russia-and-ukraine/>

- Stearn, D. (2012, 26/12). Svoboda: The rise of Ukraine's ultra-nationalists. *BBC News*. Hentet 4/3 2015 fra <http://m.bbc.com/news/magazine-20824693>
- Stearn, D. (2013, 30/11). Ukraine police disperse EU-deal protesters. *BBC News*. Hentet 31/3 2015 fra <http://www.bbc.co.uk/news/world-europe-25164990>
- Steinfeld, H. W. (2015, 8/3). Uhyrlige påstander i NRK. *Dagbladet*. Hentet fra <http://www.dagbladet.no/2015/03/08/kultur/meninger/debatt/russland/ukraina/38105777/>
- Sukhov, O. (2013, 26/11). Ukrainian Protests Compared to 2004 Orange Revolution. Hentet 17/10 2014 fra: <http://www.themoscowtimes.com/news/article/ukrainian-protests-compared-to-2004-orange-revolution/490205.html>
- Sviatnenko, S. (2014). Euromaidan Values from a Comparative Perspective. *Contemporary Ukraine: A case of Euromaidan. SHCS Journal Volume, 1(1), 2014*, ss. 41-61
- Szostek, J. (2014). The media battles of Ukraine's EuroMaidan. *Digital Icons, 11*. Hentet fra http://www.digitalicons.org/issue11/files/2014/06/DI_11_1_Szostek.pdf
- Torres, J. M., Alvarez, M. A., Laugé, M. A., & Sarriegi, J. M. (2009). Russian-Ukrainian Gas Conflict Case Study. *Proceedings of the 27th international conference of the system dynamics society*.
- Transparency International. (2014). Ukraine: Facts & Figures. Corruption by country / territory. Hentet 1/10 2014 fra <http://www.transparency.org/country#UKR>
- TSN. (2013, 13/12). Студенти заявляють про відрахування з вишів за участь у Євромайдані. Hentet 29/3 2015 fra <http://tsn.ua/politika/studenti-zayavlyayut-pro-vidrahuvannya-z-vishiv-za-uchast-u-yevromaydani-325346.html>
- TSN. (2013, 27/11). 15 тисяч студентів вирушили до Януковича вимагати асоціації з ЄС. Hentet 2/7 2014 fra <http://tsn.ua/kyiv/15-tisyach-studentiv-virushili-do-yanukovicha-vimagati-asociaciyi-z-yes-322407.html>
- TVi. (2014, 14/2). «Правий сектор» вважає «Свободу» неефективною. Hentet 26/1 2015 fra http://test.tvi.ua/new/2014/02/14/pravyi_sektor_vvazhaye_svobodu_neefektyvnoyu
- ukr_catapult*. (s.a.). Голос Катапульти. Hentet fra https://twitter.com/ukr_catapult
- UkrAgroConsult. (2014). *Ukraine: Trade Guide For Norwegian Importers*. Kiev [s.n.].
- Ukrainas lov. (2014, 16/1). № 721-VII ВВР, 2014, № 22, ст. 801 Про внесення змін до Закону України «Про судову систему і статус суддів» та процесуальних законів щодо додаткових заходів захисту безпеки громадян. Hentet fra <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/721-18/>
- Ukrainas lov. (2014, 16/1). № 731-VII ВВР, 2014, № 22, ст. 810 Про внесення змін до Закону України «Про усунення негативних наслідків та недопущення переслідування та

- покарання осіб з приводу подій, які мали місце під час проведення мирних зібрань».
Hentet fra <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/731-18>
- Ukrajinska pravda. (2013, 1/12). Окружний суд на місяць заборонив масові акції протесту в Києві. Hentet 31/3 2015 fra <http://www.pravda.com.ua/news/2013/12/1/7003925/>
- Ukrajinska pravda. (2013, 14/12). Попов «злив» Ключова на допиті у ГПУ - ЗМІ Hentet 22/4 2015 fra <http://www.pravda.com.ua/news/2013/12/14/7006898/>
- Ukrajinska pravda. (2013, 21/11). Азаров відмовився від угоди про асоціацію з ЄС. Hentet 1/10 2014 fra <http://www.pravda.com.ua/news/2013/11/21/7002657/>
- Ukrajinska pravda. (2013, 22/12). На Євромайдані створили народне об'єднання «Майдан». Hentet 21/3 2015 fra <http://www.pravda.com.ua/news/2013/12/22/7007993/>
- Ukrajinska pravda. (2013, 23/11). Міліція відтіснила Євромайдан у Києві. Hentet 24/2 2015 fra <http://www.pravda.com.ua/news/2013/11/23/7002808/>
- Ukrajinska pravda. (2013, 24/11). День Європейської України. ОНЛАЙН. Hentet 24/2 2015 fra <http://www.pravda.com.ua/articles/2013/11/24/6987513/>
- Ukrajinska pravda. (2014, 18/3). Раритетні авто з «Межигір'я» належали кіностудії Довженко. Hentet 22/4 2015 fra <http://life.pravda.com.ua/society/2014/03/18/158523/>
- Ukrajinska pravda. (2014, 7/2). Кількість бійців Самооборони сягнула 12 тисяч – Парубій. Hentet 14/3 2015 fra <http://www.pravda.com.ua/news/2014/02/7/7013130/>
- ultranationalism. (s.a.). Collins English Dictionary. Hentet fra <http://www.collinsdictionary.com/dictionary/english/ultranationalism>
- Umland, A. & Shekhovtsov, A. (2013). Ultraright Party Politics in Post-Soviet Ukraine and the Puzzle of the Electoral Marginalism of Ukrainian Ultranationalists in 1994–2009. *Russian Politics and Law*, 51(5), ss. 33–58.
- Umland, A. (2014). Is Tiahnybok a Patriot? How the Spread of Banderite Slogans and Symbols Undermines Ukrainian Nation-Building. *GeoPolitika*. Hentet fra https://www.academia.edu/5693544/Is_Tiahnybok_a_Patriot_How_the_Spread_of_Banderite_Slogans_and_Symbols_Undermines_Ukrainian_Nation-Building
- Unian. (2013, 25/12). Из-за избиения Черновил утром начнется пикетирование МВД. Hentet 7/4 2015 fra <http://www.unian.net/society/867252-iz-za-izbieniya-chernovil-utrom-nachnetsya-piketirovanie-mvd.html>
- Vasjanovytsj, A. (2011). [Videoklipp] «Площа» і «майдан». Hentet 7/2 2014 fra <http://1tv.com.ua/uk/video/program/zapamjatay/2011/02/18/2149>

- Verdensbanken. (s.a.) Europe & Central Asia (developing only). Hentet 12/4 2015 fra <http://data.worldbank.org/region/ECA>
- Wanner, C. (2006). *Religion in ukraine*. Hentet fra http://www.ucis.pitt.edu/nceeer/2006_819_19g_Wanner.pdf
- Who started the fight at the Presidential Administration? [Хто спровокував бійку на вул. Банковій?]*. (2013). [Videoklipp] Hentet 4/12 2014 fra <https://www.youtube.com/watch?v=bNoOLHgY6sU>
- Wilson, A. (2005). *Ukraine's Orange Revolution*. Storbritannia: Yale University Press.
- Wilson, A. (2009). *The Ukrainians: unexpected nation*. Storbritannia: Yale University Press.
- Wilson, A. (2014). *Ukraine Crisis: What it Means for the West*. Storbritannia: Yale University Press.
- Zakharov, Y. (Red.) (2014) *Human Rights in Ukraine – 2013*. Ukrainian Helsinki Human Rights Union. Kharkiv: Prava Ludyny.
- Zik. (2010, 1/9). 1932-1933 genocide in Ukraine was invented by foreign historians, Tabachnyk says. Hentet 3/4 2015 fra <http://zik.ua/en/news/2010/09/01/243009>
- Zolotorjov, V. (2013, 22/11). *Не судьба*. Hentet 16/6 2014 fra <http://blog.liga.net/user/zoloto/article/12825.aspx>
- Zolotorjov, V. (2013, 28/11). *О пользе майданов*. Hentet 16/6 2014 fra <http://kontrakty.ua/article/70358/>
- Åslund, A. (2013). Ukraine's Choice: European Association Agreement or Eurasian Union?. I *Policy Brief*, ss. 13-26.
- ВІТЯ, ЧАО (with english subs)*. (2013). [Videoklipp] Hentet 23/12 2015 fra <https://www.youtube.com/watch?v=foFcVKZ1OCA>
- З'явилося відео знущання над активістом беркутом*. (2014). [Videoklipp] TSN. Hentet 24/1 2014 fra <https://www.youtube.com/watch?v=Q7X77UX5w2A>
- Українци заспівали гімн України прямо в метро* (2013). [Videoklipp] Hentet 11/4 2015 fra https://www.youtube.com/watch?v=t95CP_2KKJ8

Vedlegg 1: Respondenter

Hovedrespondent:	Alder	Kjønn	Fra	Om	Intervju
<i>Hanna</i>	30	Kvinne	Vestlig sentrum	Protestant, internettaktivist.	27/4 2014
Klymenko, Oleksandr	54	Mann	Vestlig sentrum	Fotograf.	16/1 og 16/6 2014
Løken, Håkon (oblt)	51	Mann	Norge	Forsvarsattache ved Norges ambassade i Ukraina.	30/4 2014
<i>Nadja</i>	28	Kvinne	Østlig sentrum	Protestant, en del av det medisinske personellet.	24/6 2014
<i>Stanislau</i>	33	Mann	Hviterussland	Protestant, deltok i flere grupperinger. Blant annet Tredje sotnja.	18/6 2014
<i>Serhij</i>	33	Mann	Østlig sentrum	Automajdan-aktivist, lokalhistoriker og fysiker.	26/3 2014
Andre:	Alder	Kjønn	Fra	Om	Kontakt
<i>Oleksij</i>	50	Mann	Øst	Liten bedriftseier. Deltok ikke aktivt på Majdan.	Serie samtaler (jan.–juni 2014)
Zorjan, Kis	32	Mann	Vest	LGBT-aktivist.	E-postintervju (mars 2015)
Hoff, Harald	21	Mann	Norge	Journaliststudent (var i Kyiv 30/12 2013 – 18/1 2014).	Serie samtaler, felles befaringer i januar 2014
Nordbø, Arnfinn	30	Mann	Norge	Statsviter fra Norsk-ukrainsk handelskammer.	Skypeintervju 19/12 2013
«Majoren»	ca. 55	Mann	Østlig sentrum	Veteran fra Den afghansk- sovjetiske krig (1979–1989).	8/1 2014
<i>Bohdan</i>	39	Mann	Nordlig sentrum	Protestant, del av organisasjonen UNA-UNSO.	26/3 2014

Vedlegg 2: Bilder

Bilde 15: NV-delen av Majdan 8. desember 2013. Foto: M. Chernov

Bilde 16: En av de mindre Antimajdan-demonstrasjonene på Europaplassen 8. januar 2014. Plakatene: «EU=homosexdictatorship + death», «Via EU – selvutslettelse. Via TU – bevaring av Ukraina», «EU fører til slutten på kristendom, patriotisme og bedrifter!» Foto: A. Hansen

Bilde 17: Hrusjevskoho, 19. januar 2014. Foto: A. Hansen

Bilde 18: Frivillige fra feltsykehuset i Fagforeningenes hus, 22. januar 2014. Foto: A. Hansen

Bilde 19: En sotnja på Khreschtsjatyk, 22. januar 2014. Foto: A. Hansen

Vedlegg 3: Oversikt over illustrasjoner brukt i avhandlingen

Figur	Illustrasjon	Opphavsrett
A	Opposisjonspolitikernes syn på Majdan	Arve Hansen
B	Flat struktur	Arve Hansen
C	Modifisert utgave av «Ukraine location map.svg»	CC BY-SA 3
D	Kyiv innenfor Ringveien	Arve Hansen
E	Majdan sett ovenfra	Arve Hansen
F	Uavhengighetsplassen i snitt	Arve Hansen
Bilde	Motiv	Opphavsrett
1	Nyttårsgrana på Majdan 2. desember 2013	Arve Hansen
2	Oransjerevolusjonen 2004	Oleksandr Klymenko
3	Reklameplakat mot EU og homofili	J.Lester Feder/BuzzFeed
4	Twittermelding fra Mustafa Nayyem	–
5	Twittermelding fra Arsenij Jatsenjuk	–
6	Uavhengighetsplassen «City Center Kiev»	Steven McNeil CC BY-SA 2
7	Ljadskiporten	Arve Hansen
8	Granittrevolusjonen i 1990	Oleksandr Klymenko
9	Oransjerevolusjonen i 2004	Oleksandr Klymenko
10	Slagord fra Facebook	–
11	Twittermelding fra Eurokatapulten	–
12	Facebookmelding fra Hromadskyj sektor	–
13	Klistremerke «Majdan det er [...]»	–
14	Ultranasjonalistisk symbolikk	–
15	Søndagssamlingen 8. desember 2013	Mstyslav Chernov CC BY-SA 3
16	Liten Antimajdan-protest 8. januar 2014	Arve Hansen
17	Kamp på Hrusjevskoho 19. januar 2014	Arve Hansen
18	Frivillige utenfor et feltsykehus 22. januar 2014	Arve Hansen
19	En sotnja på Khresjtsjatyk 22. januar 2014	Arve Hansen